Tractatvs De Septem Peccatis Mortalibus, cum Bullae ...

Francisco de Toledo

REV
SIMO
DOMIN
STINO
Abbati
nis

M

protopl
ſi prius
Creator
hibentis,
præuaric
dicißetqu

Digitized by Google

VERENDIS-
O PRINCIPI AC
NO DOMINO AVGV-
DEI GRATIA ELECTO
iti celeberrimi B. Mariæ Virgi-
is Cœnobij apud Einſidlen
Domino ſuo gra-
tioſo, S.

MAgnorum ſępè criminū ruditas & ignorantia cauſa eſt, Reuerendiſsi-me Præſul, vt in ipſo ɔlaſta Adamo apparet, qui s meditando maieſtatem ris comeſtionem pomi in-is, & pænæ grauitatem in icatore expendiſſet perdi-què, non ita facile ad eſum

)(letha-

lethalis pomi proruiſſet: Quod ipſum hodie, proh dolor, ſæpe ſæpius euenit, id vno fœnerato-rum & vſurariorũ exemplo (quo-rum vbique terrarum & gentium ingens eſt copia) demonſtrabo, In quibus tolerandis tanta eſt con-niuentia magiſtratuum, vt eos qui fraudibus & circumuentionibus varijs locupletiores fiunt, pro in-duſtrijs ciuibus habeant, ditatoſ-què eleuent altius, pauperiores verò & inhoneſti lucri non appe-tentes in vltimo ſtatuant limine: ſi igitur & magiſtratus & ipſi ho-mines fraudulenti ſcirẽt mille qua-litates & differentias enormita-temquè iſtius peccati in lucris in-conceſsis & cambijs realibus & ſiccis, alijsquè infinitis expilandi modis (de quibus rebus in con-

cioni-

Digitized by Google

cionibus & confeſsionibus ſolici-
tius inſtrui deberent) vtiq; ad ſa-
niorem frugem redirent plurimi,
neque tam facile ad pauperum ſu-
dorem & ſanguinem eliciendum
deuoluerẽtur. Huius rei addiſcen-
dæ quilibet diſcretus ſacerdos v-
berrimum fundum in præſenti
Tractatu de ſeptem peccatis mor-
talibus Franciſci Toleti Cardina-
lis inueniet, quem plurimi docti
viri Concionatoribus & Confeſ-
ſarijs oppidò neceſſarium eſſe iu-
dicarunt. Qua de cauſa operæpre-
tium me facturum putaui, ſi eum
typis meis excuderem, in pluri-
masquè ſacerdotum manus veni-
re facerem. Porrò cum huic libel-
lo de patrono circumſpicerem,
Reuerendiſsimam veſtram Pater-
nitatem vt deſignarem multis ijs-

què grauib9 cauſis adductus ſum. In primis cùm ſcirem Reuerendiſſimæ veſtræ Paternitatis, etiam cum ad id faſtigium honoris nondum euecta eſſet, in literis ſacris & prophanis excolendis ſolicitudinem eſſe ingentem. Cuius rei exemplo eſt Speculum pœnitentiæ de ſancta Maria Magdalena apud me Reuerendiſsimæ veſtræ Paternitatis auſpicijs iam olim editum, quod è ſinu penuquè doctiſſimi veſtri pectoris profectum eſt.

Accedit noua iſta Reuerendiſsimæ veſtræ Paternitatis honoris auctio, qua per orbem totum Chriſtianū celeberrimo Cænobio, & famoſiſsimo miraculis Deiparæ Virginis Phano Princeps & Abbas nouiter eſt ſuffecta, quam dignitatem Reuerendiſſi-

diſsimæ veſtræ Paternitati lon-
gæuam & ſalutarem opto, hunc-
què libellum in argumētum pub-
licæ lætitiæ gratulabundus offe-
ro. Memor etiam ſum, quanto
me ſtudio, cùm adhuc priuata eſ-
ſet, intra ſepta monaſterij ſui ex-
coluerit.

His motus rationibus Reue-
rendiſsimæ veſtræ Paternitati
Tractatum hunc ab aduerſario-
rum telis tutandum ſicut & me-
ipſum humilimè commendo. &
licet loco & dignitati veſtræ mu-
nus hoc leuidenſe minimè reſpon-
deat, Reuerendiſsimæ tamen ve-
ſtræ Paternitatis auxilio & libera-
litate auctum & adiutum maiora
indies me daturum confirmo.
Reuerendiſsima veſtra Paternitas
ad Dei & Eccleſiæ honorem diu-

tiſsime ſuperſtes viuat ac valeat. Datum Conſtantiæ in D. Martini profeſto, Anno 1600.

*R.*mæ *V.*æ *P.*is

humilis

Nicolaus Kalt Typographus.

TRACTA-

Digitized by Google

Digitized by Google

TRACTATVS DE SEPTEM PECCATIS Mortalibus.

Quid ſit peccatum mortale. Cap. I.

CVM de ſeptem peccatis, quę vulgò mortalia vocantur, agere debeamus, meritò prætermittendum eſt, quid ſit peccatum mortale: Videtur autem ſic poſſe deſcribi. Eſt receſſus à regula diuina voluntarius, Dei gratiâ peccantem priuans, & æternę morti adiudicans. In qua deſcriptione ſex partes continentur:

Prima eſt, *receſſus*, id eſt, ſeparatio ab aliquo principio ſtabili. Peccatum non eſt aliud quàm ſeparatio ab aliquo principio.

Hoc autem principium, explicatur in ſecunda parte, putà *à regula*. Regula enim eſt principium dirigens hominem in ſua operatione, per quam cognoſcit, quid, & quomodo ſit operandum. Quando autem homo non facit ſecundum regulam, tunc recedit ab ea: & talis receſſus dicitur peccatum.

Additur tertia pars, *diuina*. Nam duplex eſt regula; vna quæ dirigit hominem ad operationes artium; ut quæ docet modum

 facien-

faciendi domos, ſcamna, militandi, faciendi denique alia huiuſmodi, & dicitur regula artis. Altera regula eſt, quæ dirigit hominem ad operandum ſecundum virtutes, vt ad ſuum finem perueniat, & dicitur regula mortis, & diuina; quæ quidem regula continetur in præceptis diuinis & humanis, quæ homines Dei authoritate imponunt. Recedere à priori regula, peccatum eſt quidem, ſed non de quo loquimur modò, ſed dicitur peccatum artis, id eſt, error quidam artis. Receſſus verò à diuina regula, & à præcepto cui debebat homo ſe in ſua operatione conformare, peccatum dicitur, de quo loquimur in præſenti.

Additur quarta pars, *voluntaria*. Non omnis receſſus à regula, etiam diuina, peccatum eſt, ſed qui eſt voluntarius, vt autem aliquod opus dicatur voluntarium, tres conditiones ſunt neceſſariæ.

Vna eſt, quòd à voluntate procedat, vel quia eſt actus elicitus ab ipſa, vel quia eſt imperatus ab ea. Quãdo ergo aliquis actus in nobis eſt, qui à noſtra non eſt voluntate, quia nec ipſum volumus, nec voluntas ipſius fuit cauſa; nullum eſt peccatum, quia non eſt voluntariũ. Vnde excuſantur multæ imaginationes turpes, & inhoneſtæ & cogitã-

cogitationes repentinę, etiam cõtra fidem, quæ non ſunt peccata, cùm homo ſua voluntate non conſentit. nam ſæpè iſta ab inimici ſuggeſtione procedunt.

Secunda conditio eſt, quòd ſit *liberum*, id eſt, ſic à noſtra voluntate procedat, quòd ſit nobis liberum & illud facere & non facere. Vnde, quæ in nobis neceſſariò eueniunt, quamuis à voluntate proficiſcantur, quia deeſt plene libertas, non dicuntur voluntaria, & ſic, nec peccata cenſenda ſunt. Ex hac parte excuſantur, ſaltem à mortali, multi motus repentini, ex paſsione vel ex inconſideratione aliqua procedentes, vel ex defectu rationis, quibus homo vult occidere, aut nocere alteri, quos homo ſtatim, cùm ſuæ poteſtatis ſit, prætermittit, & ſedat.

Tertia conditio eſt, vt non procedat opus ex ignorantia regulæ. Cùm enim aliquis operatus eſt liberè contra regulam, ſed quia ignorabat regulam & præceptũ, quod ſi ſciuiſſet, non vtiq; feciſſet, illud tunc opus non cenſetur voluntarium, nec eſt peccatũ, ut, qui ignorans prorſus eſſe diem ieiunij ſumpſit carnes, vel ignorans eſſe diem dominicum fecit opus ſeruile. Hic tamen attende; quòd non ſemper ignorantia facit

opus inuoluntarium, aut excuſat; niſi cùm eſt ignorantia eorum quæ non tenebatur ſcire aliàs: vel, ſi tenebatur, non potuit ſcire, nec per ipſum ſtetit quo minus ſciret. Vnde ignorantia præceptorum Decalogi non excuſat, quia tenentur omnes ſcire, & per ipſos ſtat quo minùs ſciant, quia ſunt naturalia præcepta, quæ vel ipſa natura docet. Debet ergo peccatum eſſe receſſus à diuina regula voluntarius.

Additur in definitione, octaua pars, *priuans peccantem gratia Dei*: id eſt, faciens hominem Dei inimicum ſic per peccatum, & cùm inimicus eſt, fit magis inimicus. Et iſte eſt vnus effectus peccati mortalis, qui dicitur macula. Pulchritudo enim animæ, eſt gratia Dei, qua remota, manet anima deformis.

Alter defectus in ſexta parte deſcriptionis, *Æternæ morti adiudicans*. Per mortale enim deputatur homo pœnæ inferni, quæ pertua eſt, quam ſubibit, niſi ante mortem pœnitentiam peccati egerit.

Huiuſmodi autem pœna peccati, duplex eſt.

Altera conſiſtit in priuatione diuinæ viſionis; nam damnatus nunquam Deo fruetur, & dicitur hæc pœna damni.

Altera

Altera conſiſtit in eo, quòd igne torquebitur perpetuo; & dicitur pæna ſenſus. Infligitur autem hæc duplex pœna propter duo quæ in mortali peccato ſunt. Eſt enim auerſio à Deo. Cùm enim homo mortaliter peccat, à Deo ſe auertit, dum eius negligit præceptum, & ob hoc, ei infligitur pæna damni. Eſt etiam conuerſio ad creaturam. Qui enim peccat in aliqua creatura, ſiue cōplacet, ob hoc punitur pœna ſenſus à creatura ipſa, puta ab igne. Hæc vtraque pœna dicitur mors animæ; à qua peccatum dicitur mortale, quia talis mortis eſt cauſa.

Quotuplex mortale, & quomodo differat à veniali. Cap. II.

PEccatum mortale duplex eſt; Vnum, quod dicitur abſolutè mortale. Alterum, quod dicitur mortale tantùm ex genere. Illud eſt, quod definitum eſt in cap. antecedēte. Mortale vero ex gēere eſt, quod ex ſe inductiuū eſt mortis ęternæ, & priuatiuum gratię tamen ex aliquo impedimento non conſequitur effectum: verbi gratia, gratia, eſt aliquod opus contra aliquod pręceptum Dei, hoc mortale eſt; &, ſi perfectū eſt, vt conſequatur effectum, eſt mortale, abſolutè. Si verò impeditur, quò minus talem obtineat effectum, eſt mortale tantum ex genere.

 Im-

Impeditur autem peccatum, quò minùs ſit abſolutè mortale dupliciter:

Vno modo; ob leuitatem materiæ; vt furari mortale eſt contra Dei præceptum, tamen furari teruncium, non eſt perfectum mortale, nec priuat hominem gratia, quâuis non ſemper leuitas materiæ excuſat.

Altero modo; ob defectum libertatis: quia homo non erat omninò ſui compos; vt cùm quis repentina ira, mortem alicui vult infligere, poteſt eſſe tam ſubitus motus, vt non fuerit omnimodè libertas; & tūc eſt mortale perfectum, ſed ex genere ſuo. Actu verò computantur inter leuia peccata, quæ dicuntur venialia. Dices; in quo differt peccatum mortale à veniali? Dico, & nota, pro intelligentia, quòd recedere ab aliquo præcepto contingit multipliciter.

Vno modo; quando homo non agit quod præceptum eſt, ſeu quod regula diuina agere præcipiebat.

Altero modo; quando agit contrarium omninò eius quod regula exigit; vt qui occidit, furatur, cùm dominus non occidendum, non furandum præcipit.

Tertio modo; quando licèt nil agat contra regulam, nec prætermittat, id quod exigit regula, facit tamen aliquid, quod non

on eſt ſecundum finem regulę: finis enim regulæ Deus eſt, & beatitudo noſtra. In hoc enim ordinantur, & hoc nos dirigunt præcepta omnia. Recedit autem homo, cùm facit aliquid, quod non eſt contra præceptum, tamen non eſt ordinabile in Deum & hoc dicitur præter regulam, vt verbum otioſum mēdacium iocoſum, & alia huiuſmodi. Quicquid ergo eſt contra regulam, modo primo & ſecundo, eſt mortale ex genere ſuo abſolutè: tertio verò modo dicitur veniale.

Mortalia ſolent diuidi communiter in ſeptem, quæ vulgò mortalia vocantur, includunturque in iſta dictione *Saligia*. In nomine, cuiuſque peccati ſumpta prima litera S. per quam denotatur ſuperbia, & ſic de ſingulis, auaritia, luxuria, ira, gula, inuidia, accedia. Vbi nota; quòd plura multo ſunt vitia. hæc tamen, quia multa ex his oriuntur, ob id ſeparantur ab aliis in hoc numero præſcripto, vt habet S. Thom. 2. 2. q. 162. art. 8. Aduerte etiam, quòd iſta non benè dicuntur mortalia, ſed capitalia, vt S. Thom. & Greg. 3. moralium. Poterunt tamen dici mortalia, quia radices ſunt multorum mortalium. Et cùm de ſingulis ſit agendum, de ſuperbia agendum eſt primo loco.

Quid ſit Superbia. Cap. III.

SVuperbia ſic videtur poſſe deſcribi. E[st] appetitus celſitudinis peruerſæ, volun- tarius. Tria prima verba ſumuntur ex Auguſt. cap. 14. lib. de Ciuitate. cap, 13, Vlti- mum additur à nobis, gratia maioris ex- plicationis.

Dicitur primo loco, *Appetitus*. Superbia enim nō cōſiſtit in cognitione, ſed in *appe- titu*, & volitione. Eſt enim velle quoddam.

Additur ſecundum verbum, *Celſitudi- nis*, ſeu excellentiæ velle celſitudinem, eſt velle ſupra id quod eſt. Hoc enim ſuperbi- re eſt, cùm vult homo eſſe maior eo, quod eſt. Dico id fieri tripliciter, aut in ſua cogi- tatione, & iudicio; cum vult ſuo intelle- ctu reputare ſe ſupra id, quod verè in ſe eſt.

Secundò, in aliorum iudicio, cùm vult reputari maior quàm ſit.

Tertiò in opere, cùm vult id facere quod ſuperat id quod verè eſt, quãuis non ſe iudicet maiorem, ſed tantùm ſit in conſi- deratio, qua non aduertit, quantus ſit & quantum poſsit. Hoc ergo modo ſuperbus appetit celſitudinem.

Additur tertium verbum, *peruerſe*, id eſt, inordinatè, & contra rationem. Non enim velle hominem celſitudinem, ſemper eſt ſu- perbia;

perbia: quando enim id ſit ſecundum rationem, puta quando, & quomodo, & ſine quo, oportet, virtus eſt Magnanimitatis, vt, qui aggreditur magna, debito fine, & circunſtantiis, non ſuperbus, ſed Magnanimus dicitur. Superbia verò eſt, velle eſſe ſuper id quod eſt contra rationis regulam. Superbus enim per ſe finem conſtituit in ipſa propria excellentia.

Additur vltimum verbum, *voluntarius*, ad ſignificandum, quòd debet hic eſſe appetitus voluntatis. Nam ſuperbia eſt in voluntate, non in parte ſenſitiua. Et rurſus debet eſſe voluntatis actus liber, & qui in noſtra ſit poteſtate; ad excludendas inclinationes in primos motus, in quibus homo aliquando vult eſſe ſuper id quod eſt. Hæc enim non ſunt ſuperbia. Dicitur autem ſuperbia vt dicit Iſidor. quia volo eſſe ſuper id quod ſum.

Quot ſpecies ſuperbiæ, & quale peccatum.
Cap. IIII.

QVatuor ſunt ſuperbiæ ſpecies.

Prima eſt cùm quis ſic appetit ſuam excellentiam, ut bonum ab altero habet, ſibi tribuat, ac ſi à ſe eſſet, ponendo finem in ipſa excellentia.

Hoc autem pluribus fit modis. Vno modo,

modo, cùm in ſua exiſtimatione & iudicio id ſibi tribuit quod eſt ab alio.

Altero, cum vult id ita eſſe in aliorum exiſtimatione, vt qui vult ab aliis exiſtimari. ac ſi ſcientiam à ſe habuiſſet.

Tertiò, cùm vult ipſo opere id monſtrare, id eſt, ita ſe gerit, ac ſi tale bonum à ſe habuiſſet.

Quartò, cùm deſiderat ſaltem & velle à ſe habuiſſe tale bonum. His modis iſta prima ſuperbiæ ſpecies exercetur. Non ſolùm autem fit hoc per volitionem modo prædicto, ſed per nolitionem, & dolorem; vt cùm homo non vult non exiſtimari, vel à ſe, vel ab aliis talis, qui bonum aliquod acceperit ab alio.

Secunda ſpecies eſt; cùm bonum quod ab alio habet, abſque vllo ſuo merito, appetit habere, ac ſuo merito ei eſſet datum; & hoc totidem modis: aut apud ſe ita exiſtimando, aut volendo, vt ita ab aliis exiſtimetur, aut ita opere oſtendendo, ac ſi ex ſuo merito habuiſſet, aut ſaltem deſiderando, ſimiliter etiam per nolitionem, & dolorem de contrario.

Tertia ſpecies eſt; cùm quis, ſibi vult tribuere excellentiam, quam non habet, aut in ſua exiſtimatione, aut aliorum exi-

ſtima-

matione, aut ipſo opere, aut deſiderio, & contrario dolendo.

Quarta ſpecies eſt; cùm quis appetit cellentiam ſupra alios, ponendo finem ipſa, & hoc eiſdem modis; aut in ſua, aut aliorum exiſtimatione, aut deſiderio, aut ſo opere, quia nimirum contemnit alios, ut vult ſe ab aliis, vt excellentiam tractari; de contrario dolet. His omnibus ſpecies, & modis fit ſuperbia, quorum cuique unt exempla facilia. Eſt enim communiſsima materia. Eſt autem notandum; uòd nõ ſemper ſuperbia eſt mortale: imò equenter eſt veniale. Eſt enim mortale in ibus caſibus.

Vnus eſt; cùm quis ita ſuperbit, vt Dei abeat contemptum, tunc autem eſt Dei ontemptor, cùm quod à Deo habet homo xiſtimat non habere, aut vult ita ab aliis xiſtimari, aut deſiderat, aut dolet de eo, ut ſe Deo æquat, vel anteponit, talis ſuperbia mortale grauiſsimum eſt.

Secundò; cùm homo ita appetit ſuam excellentiam, vt ſit paratus Dei præceptum tranſgredi, & mortaliter peccare potius, quàm à ſua excellentia cadere.

Tertiò; cum ſequitur iniuria proximi notabilis; puta, inhonorat, infamat grauiter vel

vel alia iniuria, quæ mortalis culpa eſt, afficit. Aliis modis ſuperbia commiſſa veniale eſt, ſed valdè periculoſum; quia radix eſt multorum malorum, & impeditiuum bonorum ſpiritualium. Et meritò; nam, qui ſe replet excellentia, dignus eſt vt à Deo bono ſpirituali non repleatur; ſicut humelis multa à Deo impetrat, quia per eam homo vacuum coram Deo ſe repreſentat. Religioſis autem multum eſt nociua ſuperbia, & ſpiritualis profectus multum impeditiua.

De remedijs contra Superbium. *Cap.* V.

MVlta ſunt remedia cōtra ſuperbiam inter quæ maximè ad rem mihi facere videntur iſta quatuor.

Primũ eſt; ſi homo conſideraret, quàm parua ſunt bona in quibus ſuperbit, & quàm minimus ſit ipſe reſpectu aliorum. Si ſuperbit homo de ſcientia, de fortitudine, de nobilitate, de potentia; conſideret quot ſint in mundo ipſo excellentiores: quòd ſi non inuenit, conſideret, vel dæmones inferni, qui cùm ſint inimici Dei, excedunt oēs homines exceſſu valdè magno, in bonis naturalibus. Conſideret Angelos bonos Denique conſideret alios ſe maiores.

Secun-

Secũdum eſt; ſi cõſideret, quòd omne bonum accepit à Deo, nec eſt ſum, ſed Dei, qui potuiſſet Deus aliis communicare, qui meliùs ipſo vterentur.

Tertium eſt; ſi conſideret quàm odioſus ſit ſuperbus, non ſolùm Deo, qui ſuperbis reſiſtit, ſed hominibus, qui interiùs maximè ſuperbiam deteſtantur, & etiam ipſimet ſuperbi, alios ſuperbos ferre non poſſunt.

Quartum eſt; ſi cõſideret homo, quot ſe priuet bonis ſpiritualibus, & quàm incapacem ſe faciat gratiæ, & bonorum ſpiritualium ob ſuperbiam, quamque nihil lucretur ob eam. Quid enim habet ex hoc, quòd ſe magnum exiſtimat, aut ab aliis vult exiſtimari Si enim alij non exiſtimant, ſua voluntate id efficere non poterit. Iſtę ſunt cõſiderationes multùm vtiles contra ſuperbiam. Et ſi hic homo adiungat exercitium actuum humilitatis, cum diuina gratia preualebit, vtrique contra vitium hoc, & multum in bono proficiet; & virtutes & bona quæ habet, pulchriora erunt: ſuperbia enim maculat, & deturpat omnẽ bonũ hominis.

De

opus inuoluntarium, aut excuſat; niſi cùm eſt ignorantia eorum quæ non tenebatur ſcire aliàs: vel, ſi tenebatur, non potuit ſcire, nec per ipſum ſtetit quo minus ſciret. Vnde ignorantia præceptorum Decalogi non excuſat, quia tenentur omnes ſcire, & per ipſos ſtat quo minùs ſciant, quia ſunt naturalia præcepta, quæ vel ipſa natura docet. Debet ergo peccatum eſſe receſſus à diuina regula voluntarius.

Additur in definitione, octaua pars, *priuans peccantem gratia* Dei: id eſt, faciens hominem Dei inimicum ſic per peccatum, & cùm inimicus eſt, fit magis inimicus. Et iſte eſt vnus effectus peccati mortalis, qui dicitur macula. Pulchritudo enim animæ, eſt gratia Dei, qua remota, manet anima deformis.

Alter defectus in ſexta parte deſcriptionis, *Æternæ morti adiudicans*. Per mortale enim deputatur homo pœnæ inferni, quæ pertua eſt, quam ſubibit, niſi ante mortem pœnitentiam peccati egerit.

Huiuſmodi autem pœna peccati, duplex eſt.

Altera conſiſtit in priuatione diuinæ viſionis; nam damnatus nunquam Deo fruetur, & dicitur hæc pœna damni.

Altera

Altera conſiſtit in eo, quòd igne torquebitur perpetuo; & dicitur pæna ſenſus. Infligitur autem hæc duplex pœna propter duo quæ in mortali peccato ſunt. Eſt enim auerſio à Deo. Cùm enim homo mortaliter peccat, à Deo ſe auertit, dum eius negligit præceptum, & ob hoc, ei infligitur pæna damni. Eſt etiam conuerſio ad creaturam. Qui enim peccat in aliqua creatura, ſiue cō placet, ob hoc punitur pœna ſenſus à creatura ipſa, puta ab igne. Hæc vtraque pœna dicitur mors animæ; à qua peccatum dici tur mortale, quia talis mortis eſt cauſa.

Quotuplex mortale, & quomodo differat à veniali. Cap. II.

PEccatum mortale duplex eſt; Vnum, quod dicitur abſolutè mortale. Alterum, quod dicitur mortale tantùm ex genere. Illud eſt, quod definitum eſt in cap. antecedēte. Mortale vero ex gēere eſt, quod ex ſe inductiuū eſt mortis ęternæ, & priuatiuum gratię tamen ex aliquo impedimento non conſequitur effectum: verbi gratia, gratia, eſt aliquod opus contra aliquod pręceptum Dei, hoc mortale eſt; &, ſi perfectū eſt, vt conſequatur effectum, eſt mortale, abſolutè. Si verò impeditur, quò minus talem obtineat effectum, eſt mortale tantum ex genere.

 Im-

Impeditur autem peccatum, quò minùs ſit abſolutè mortale dupliciter:

Vno modo; ob leuitatem materiæ; vt ſurari mortale eſt contra Dei præceptum, tamen furari teruncium, non eſt perfectum mortale, nec priuat hominem gratia, quâtùs non ſemper leuitas materiæ excuſat.

Altero modo; ob defectum libertatis: quia homo non erat omninò ſui compos; vt cùm quis repentina ira, mortem *alicui* vult infligere, poteſt eſſe tam ſubitus motus, vt non fuerit omnimodè libertas; & tūc eſt mortale perfectum, ſed ex genere ſuo. Actu verò computantur inter leuia peccata, quæ dicuntur venialia. Dices; in quo differt peccatum mortale à veniali? Dico, & nota, pro intelligentia, quòd recedere ab aliquo præcepto contingit multipliciter.

Vno modo; quando homo non agit quod præceptum eſt, ſeu quod regula diuina agere præcipiebat.

Altero modo; quando agit contrarium omninò eius quod regula exigit; vt qui occidit, furatur, cùm dominus non occidendum, non furandum præcipit.

Tertio modo; quando licèt nil agat contra regulam, nec prætermittat, id quod exigit regula, facit tamen aliquid, quod non

on eſt ſecundum finem regulę: finis enim regulæ Deus eſt, & beatitudo noſtra. In hoc enim ordinantur, & hoc nos dirigunt præcepta omnia. Recedit autem homo, cùm facit aliquid, quod non eſt contra pręceptum, tamen non eſt ordinabile in Deum & hoc dicitur præter regulam, vt verbum otioſum mēdacium iocoſum, & alia huiuſmodi. Quicquid ergo eſt contra regulam, modo primo & ſecundo, eſt mortale ex genere ſuo abſolutè: tertio verò modo dicitur veniale.

Mortalia ſolent diuidi communiter in ſeptem, quæ vulgò mortalia vocantur, includunturque in iſta dictione *Saligia*. In nomine, cuiuſque peccati ſumpta prima litera S. per quam denotatur ſuperbia, & ſic de ſingulis, auaritia, luxuria, ira, gula, inuidia, accedia. Vbi nota; quòd plura multo ſunt vitia. hæc tamen, quia multa ex his oriuntur, ob id ſeparantur ab aliis in hoc numero præſcripto, vt habet S. Thom. 2. 2. q. 162. art. 8. Aduerte etiam, quòd iſta non benè dicuntur mortalia, ſed capitalia, vt S. Thom. & Greg. 3. moralium. Poterunt tamen dici mortalia, quia radices ſunt multorum mortalium. Et cùm de ſingulis ſit agendum, de ſuperbia agendum eſt primo loco.

Quid ſit Superbia. Cap. III.

SVuperbia ſic videtur poſſe deſcribi. Eſt appetitus celſitudinis peruerſæ, voluntarius. Tria prima verba ſumuntur ex Auguſt. cap. 14. lib. de Ciuitate. cap. 13. Vltimum additur à nobis, gratia maioris explicationis.

Dicitur primo loco, *Appetitus*. Superbia enim nō cōſiſtit in cognitione, ſed in *appetitu*, & volitione. Eſt enim velle quoddam.

Additur ſecundum verbum, *Celſitudinis*, ſeu excellentiæ velle celſitudinem, eſt velle ſupra id quod eſt. Hoc enim ſuperbire eſt, cùm vult homo eſſe maior eo, quod eſt. Dico id fieri tripliciter, aut in ſua cogitatione, & iudicio; cum vult ſuo intellectu reputare ſe ſupra id, quod verè in ſe eſt.

Secundò, in aliorum iudicio, cùm vult reputari maior quàm ſit.

Tertiò in opere, cùm vult id facere quod ſuperat id quod verè eſt, quāuis non ſe iudicet maiorem, ſed tantùm ſit in conſideratio, qua non aduertit, quantus ſit & quantum poſsit. Hoc ergo modo ſuperbus appetit celſitudinem.

Additur tertium verbum, *peruerſe*, id eſt, inordinatè, & contra rationem. Non enim velle hominem ceſitudinem, ſemper eſt ſuperbia;

erbia: quando enim id ſit ſecundum rationem, puta quando, & quomodo, & ſine quo, oportet, virtus eſt Magnanimitatis, vt, qui aggreditur magna, debito fine, & circunſtantiis, non ſuperbus, ſed Magnanimus dicitur. Superbia verò eſt, velle eſſe ſuper id quod eſt contra rationis regulam. Superbus enim per ſe finem conſtituit in ipſa propria excellentia.

Additur vltimum verbum, *voluntarius*, ad ſignificandum, quòd debet hic eſſe appetitus voluntatis. Nam ſuperbia eſt in voluntate, non in parte ſenſitiua. Et rurſus debet eſſe voluntatis actus liber, & qui in noſtra ſit poteſtate; ad excludendas inclinationes in primos motus, in quibus homo aliquando vult eſſe ſuper id quod eſt. Hæc enim non ſunt ſuperbia. Dicitur autem ſuperbia vt dicit Iſidor. quia volo eſſe ſuper id quod ſum.

Quot ſpecies ſuperbiæ, & quale peccatum.
Cap. IIII.

QVatuor ſunt ſuperbiæ ſpecies.

Prima eſt cùm quis ſic appetit ſuam excellentiam, ut bonum ab altero habet, ſibi tribuat, ac ſi à ſe eſſet, ponendo finem in ipſa excellentia.

Hoc autem pluribus ſit modis. Vno modo,

modo, cùm in ſua exiſtimatione & iudicio, id ſibi tribuit quod eſt ab alio.

Altero, cum vult id ita eſſe in aliorum exiſtimatione, vt qui vult ab aliis exiſtimari. ac ſi ſcientiam à ſe habuiſſet.

Tertiò, cùm vult ipſo opere id monſtrare, id eſt, ita ſe gerit, ac ſi tale bonum à ſe habuiſſet.

Quartò, cùm deſiderat ſaltem & velle à ſe habuiſſe tale bonum. His modis iſta prima ſuperbiæ ſpecies exercetur. Non ſolùm autem fit hoc per volitionem modo prædicto, ſed per nolitionem, & dolorem; vt cùm homo non vult non exiſtimari, vel à ſe, vel ab aliis talis, qui bonum aliquod acceperit ab alio.

Secunda ſpecies eſt; cùm bonum quod ab alio habet, abſque vllo ſuo merito, appetit habere, ac ſuo merito ei eſſet datum; & hoc totidem modis: aut apud ſe ita exiſtimando, cui volendo, vt ita ab aliis exiſtimetur, aut ita opere oſtendendo, ac ſi ex ſuo merito habuiſſet, aut ſaltem deſiderando, ſimiliter etiam per nolitionem, & dolorem de contrario.

Tertia ſpecies eſt; cùm quis, ſibi vult tribuere excellentiam, quam non habet, aut in ſua exiſtimatione, aut aliorum exi-

ſtima-

matione, aut ipſo opere, aut deſiderio, & contrario dolendo.

Quarta ſpecies eſt; cùm quis appetit cellentiam ſupra alios, ponendo finem ipſa, & hoc eiſdem modis; aut in ſua, aut aliorum exiſtimatione, aut deſiderio, aut ſo opere, quia nimirum contemnit alios, it vult ſe ab aliis, vt excellentiam tractari, : de contrario dolet. His omnibus ſpecie- us, & modis fit ſuperbia, quorum cuique runt exempla facilia. Eſt enim commu- iiſsima materia. Eſt autem notandum; uòd nõ ſemper ſuperbia eſt mortale: imò requenter eſt veniale. Eſt enim mortale in ribus caſibus.

Vnus eſt; cùm quis ita ſuperbit, vt Dei habeat contemptum, tunc autem eſt Dei contemptor, cùm quod à Deo habet homo exiſtimat non habere, aut vult ita ab aliis exiſtimari, aut deſiderat, aut dolet de eo, aut ſe Deo ęquat, vel anteponit, talis ſuper- bia mortale grauiſsimum eſt.

Secundò; cùm homo ita appetit ſuam excellentiam, vt ſit paratus Dei præceptum tranſgredi, & mortaliter peccare potius, quàm à ſua excellentia cadere.

Tertiò; cum ſequitur iniuria proximi notabilis; puta, inhonorat, infamat grauiter vel

vel alia iniuria, quæ mortalis culpa eſt, afficit. Aliis modis ſuperbia commiſſa veniale eſt, ſed valdè periculoſum; quia radix eſt multorum malorum, & impeditiuum bonorum ſpiritualium. Et meritò; nam, qui ſe replet excellentia, dignus eſt vt à Deo bono ſpirituali non repleatur; ſicut humilis multa à Deo impetrat, quia per eam homo vacuum coram Deo ſe repreſentat. Religioſis autem multum eſt nociua ſuperbia, & ſpiritualis profectus multum impeditiua.

De remedijs contra Superbiam. Cap. V.

MVlta ſunt remedia cõtra ſuperbiam inter quæ maximè ad rem mihi facere videntur iſta quatuor.

Primũ eſt; ſi homo conſideraret, quàm parua ſunt bona in quibus ſuperbit, & quàm minimus ſit ipſe reſpectu aliorum. Si ſuperbit homo de ſcientia, de fortitudine, de nobilitate, de potentia; conſideret quot ſint in mundo ipſo excellentiores: quòd ſi non inuenit, conſideret, vel dæmones inferni, qui cùm ſint inimici Dei, excedunt oẽs homines exceſſu valdè magno, in bonis naturalibus. Conſideret Angelos bonos Denique conſideret alios ſe maiores.

Secun-

Secũdum eſt; ſi cõſideret, quòd omne bonum accepit à Deo, nec eſt ſum, ſed Dei, qui potuiſſet Deus aliis communicare, qui meliùs ipſo vterentur.

Tertium eſt; ſi conſideret quàm odioſus ſit ſuperbus, non ſolùm Deo, qui ſuperbis reſiſtit, ſed hominibus, qui interiùs maximè ſuperbiam deteſtantur, & etiam ipſimet ſuperbi, alios ſuperbos ferre non poſſunt.

Quartum eſt; ſi cõſideret homo, quot ſe priuet bonis ſpiritualibus, & quàm incapacem ſe faciat gratiæ, & bonorum ſpiritualium ob ſuperbiam, quamque nihil lucretur ob eam. Quid enim habet ex hoc, quòd ſe magnum exiſtimat, aut ab aliis vult exiſtimari Si enim alij non exiſtimant, ſua voluntate id efficere non poterit. Iſtę ſunt cõſiderationes multùm vtiles contra ſuperbiam. Et ſi hic homo adiungat exercitium actuum humilitatis, cum diuina gratia præualebit, vtrique contra vitium hoc, & multum in bono proficiet, & virtutes & bona quæ habet, pulchriora erunt: ſuperbia enim maculat, & deturpat omnẽ bonũ hominis.

De

De vana gloria, & quid ſit. Cap. VI.

VAna gloria, ſicut pręſumptio & amb
tio, ex ſuperbia naſcitur. Eſt aute
vana gloria appetitus gloriæ inord
natus.

Sunt tres partes:

Prima eſt, *appetitus*. Eſt enim vana gloria quædam volitio ſeu deſiderium, aut cōplacentia, qui actus voluntatis ſunt.

Secunda pars eſt, *gloria*. Appetere enim non quamcumq; rem, ſed gloriam, ſpectat ad vanam gloriam. In cuius gratiam nota eſſe differentiam inter iſta; famam, honorem, laudem, & gloriam: Fama enim eſt bona opinio quæ habetur de aliquo. Ille enim dicitur habere famam, qui ſui habet apud alios bonam exiſtimationē, & opinionem. Mala fama, non fama, ſed infamia dicenda. Laus verò eſt ſermo manifeſtans alicuius boni excellentiam. Laudamus enim, cum alicuius excellentiā manifeſtamus. Honor verò, eſt reuerentia exhibita alicui in teſtimonium alicuius excellentiæ ipſius, & maximè virtutū. Gloria verò, eſt clara cum laude notitia, id eſt, fama coniuncta cum laude. Appetere ergo hanc gloriam, eſt vanæ gloriæ. Et in hoc differt Vana gloria à Superbia. Superbia enim appetit excellen-

ſtatio-

Digitized by Google

tiam: Vana autem gloria appetit manifeſtationẽ excellentiæ, præcipuè apud alios. Appetere autem hanc gloriam, non eſt ex ſe malum, ſed indifferẽs, ſicut appetere pecunias, quod poteſt malè, & benè fieri. Cùm igitur appetitus gloriæ eſt inordinatus, tũc vitium eſt. ob id additur tertia illa particula in definitione, *inordinatus*. Cùm verò eſt appetitus ſecundum rationem, tunc non vitium, ſed actus bonus eſt. Supereſt tamen explicare, quando ſit ordinatus talis appetitus, & quando non. Vt igitur ſit bonus, & ordinatus, tres debent eſſe conditiones.

Prima eſt, vt iſta gloria appetatur de eo quod verè dignum eſt gloria; id eſt de bono aliquo.

Secunda, vt non appetatur maior gloria, quàm res illa digna ſit.

Tertia, quòd ſit ob finem bonum; nimirùm, in Dei gloriam, aut in proximi vtilitatem, aut in propriam, ſiue corporalem, ſiue ſpiritualem.

Inordinatus verò eſt hic appetitus multis modis:

Primò cùm appetitus gloriæ eſt de eo, quod non habet appetens ipſe.

Secundò cùm appetit gloriam maiorem,

opus inuoluntarium, aut excuſat; niſi cùm eſt ignorantia eorum quæ non tenebatur ſcire aliàs: vel, ſi tenebatur, non potuit ſcire, nec per ipſum ſtetit quo minus ſciret. Vnde ignorantia præceptorum Decalogi non excuſat, quia tenentur omnes ſcire, & per ipſos ſtat quo minùs ſciant, quia ſunt naturalia præcepta, quæ vel ipſa natura docet. Debet ergo peccatum eſſe receſſus à diuina regula voluntarius.

Additur in definitione, octaua pars, *priuans peccantem gratia Dei:* id eſt, faciens hominem Dei inimicum ſic per peccatum, & cùm inimicus eſt, fit magis inimicus. Et iſte eſt vnus effectus peccati mortalis, qui dicitur macula. Pulchritudo enim animæ, eſt gratia Dei, qua remota, manet anima deformis.

Alter defectus in ſexta parte deſcriptionis, *Æternæ morti adiudicans.* Per mortale enim deputatur homo pœnæ inferni, quæ pertua eſt, quam ſubibit, niſi ante mortem pœnitentiam peccati egerit.

Huiuſmodi autem pœna peccati, duplex eſt.

Altera conſiſtit in priuatione diuinæ viſionis; nam damnatus nunquam Deo fruetur, & dicitur hæc pœna damni.

Altera

Altera conſiſtit in eo, quòd igne torebitur perpetuo; & dicitur pæna ſenſus. ſligitur autem hæc duplex pœna propter o quæ in mortali peccato ſunt. Eſt enim erſio à Deo. Cùm enim homo mortalir peccat, à Deo ſe auertit, dum eius neglit præceptum, & ob hoc, ei infligitur pæna amni. Eſt etiam conuerſio ad creaturam. Qui enim peccat in aliqua creatura, ſiue cō›lacet, ob hoc punitur pœna ſenſus à creaura ipſa, puta ab igne. Hæc vtraque pœna dicitur mors animæ; à qua peccatum dicitur mortale, quia talis mortis eſt cauſa.

Quotuplex mortale, & quomodo differat à veniali. Cap. II.

PEccatum mortale duplex eſt; Vnum, quod dicitur abſolutè mortale. Alterum, quod dicitur mortale tantùm ex genere. Illud eſt, quod definitum eſt in cap. antecedēte. Mortale vero ex gēere eſt, quod ex ſe inductiuū eſt mortis ęternæ, & priuatiuum gratię tamen ex aliquo impedimento non conſequitur effectum: verbi gratia, gratia, eſt aliquod opus contra aliquod pręceptum Dei, hoc mortale eſt; &, ſi perfectū eſt, vt conſequatur effectum, eſt mortale, abſolutè. Si verò impeditur, quò minus talem obtineat effectum, eſt mortale tantum ex genere.

 Im-

Impeditur autem peccatum, quò n
nùs ſit abſolutè mortale dupliciter:

Vno modo; ob leuitatem materiæ;
ſurari mortale eſt contra Dei præceptun
tamen ſurari teruncium, non eſt perfectu
mortale, nec priuat hominem gratia, quâ
uis non ſemper leuitas materiæ excuſat.

Altero modo; ob defectum libertatis
quia homo non erat omninò ſui compos;
vt cùm quis repentina ira, mortem alicui
vult infligere, poteſt eſſe tam ſubitus motus, vt non fuerit omnimodè libertas; & túc
eſt mortale perfectum, ſed ex genere ſuo.
Actu verò computantur inter leuia peccata,
quæ dicuntur venialia. Dices; in quo differt
peccatum mortale à veniali? Dico, & nota,
pro intelligentia, quòd recedere ab aliquo
præcepto contingit multipliciter.

Vno modo; quando homo non agit
quod præceptum eſt, ſeu quod regula diuina agere præcipiebat.

Altero modo; quando agit contrarium omninò eius quod regula exigit; vt qui
occidit, furatur, cùm dominus non occidendum, non furandum præcipit.

Tertio modo; quando licèt nil agat
contra regulam, nec prætermittat, id quod
exigit regula, facit tamen aliquid, quod

non eſt ſecundum finem regulę: finis enim regulæ Deus eſt, & beatitudo noſtra. In hoc enim ordinantur, & hoc nos dirigunt præcepta omnia. Recedit autem homo, cùm facit aliquid, quod non eſt contra prę-ceptum, tamen non eſt ordinabile in Deum & hoc dicitur præter regulam, vt verbum otioſum mẽdacium iocoſum, & alia huiuſmodi. Quicquid ergo eſt contra regulam, modo primo & ſecundo, eſt mortale ex genere ſuo abſolutè: tertio verò modo dicitur veniale.

Mortalia ſolent diuidi communiter in ſeptem, quæ vulgò mortalia vocantur, includunturque in iſta dictione *Saligia*. In nomine, cuiuſque peccati ſumpta prima litera S. per quam denotatur ſuperbia, & ſic de ſingulis, auaritia, luxuria, ira, gula, inuidia, accedia. Vbi nota; quòd plura multo ſunt vitia. hæc tamen, quia multa ex his oriuntur, ob id ſeparantur ab aliis in hoc numero præſcripto, vt habet S. Thom. 2. 2. q. 162. art. 8. Aduerte etiam, quòd iſta non benè dicuntur mortalia, ſed capitalia, vt S. Thom. & Greg. 3. moralium. Poterunt tamen dici mortalia, quia radices ſunt multorum mortalium. Et cùm de ſingulis ſit agendum, de ſuperbia agendum eſt primo loco.

Quid ſit Superbia. Cap. III.

SVuperbia ſic videtur poſſe deſcribi. Eſt appetitus celſitudinis peruerſæ, voluntarius. Tria prima verba ſumuntur ex Auguſt. cap. 14. lib. de Ciuitate. cap, 13, Vltimum additur à nobis, gratia maioris explicationis.

Dicitur primo loco, *Appetitus*. Superbia enim nō cōſiſtit in cognitione, ſed in appetitu, & volitione. Eſt enim velle quoddam.

Additur ſecundum verbum, *Celſitudinis*, ſeu excellentiæ velle celſitudinem, eſt velle ſupra id quod eſt. Hoc enim ſuperbire eſt, cùm vult homo eſſe maior eo, quod eſt. Dico id fieri tripliciter, aut in ſua cogitatione, & iudicio; cum vult ſuo intellectu reputare ſe ſupra id, quod verè in ſe eſt.

Secundò, in aliorum iudicio, cùm vult reputari maior quàm ſit.

Tertiò in opere, cùm vult id facere quod ſuperat id quod verè eſt, quāuis non ſe iudicet maiorem, ſed tantùm ſit in conſideratio, qua non aduertit, quantus ſit & quantum poſsit. Hoc ergo modo ſuperbus appetit celſitudinem.

Additur tertium verbum, *peruerſe*, id eſt, inordinatè, & contra rationem. Non enim velle hominem ceſitudinem, ſemper eſt ſuperbia;

Digitized by Google

perbia: quando enim id ſit ſecundum rationem, puta quando, & quomodo, & ſine quo, oportet, virtus eſt Magnanimitatis, vt, qui aggreditur magna, debito fine, & circunſtantiis, non ſuperbus, ſed Magnanimus dicitur. Superbia verò eſt, velle eſſe ſuper id quod eſt contra rationis regulam. Superbus enim per ſe finem conſtituit in ipſa propria excellentia.

Additur vltimum verbum, *voluntarius*, ad ſignificandum, quòd debet hic eſſe appetitus voluntatis. Nam ſuperbia eſt in voluntate, non in parte ſenſitiua. Et rurſus debet eſſe voluntatis actus liber, & qui in noſtra ſit poteſtate; ad excludendas inclinationes in primos motus, in quibus homo aliquando vult eſſe ſuper id quod eſt. Hæc enim non ſunt ſuperbia. Dicitur autem ſuperbia vt dicit Iſidor. quia volo eſſe ſuper id quod ſum.

Quot ſpecies ſuperbiæ, & quale peccatum. Cap. IIII.

QVatuor ſunt ſuperbiæ ſpecies.

Prima eſt cùm quis ſic appetit ſuam excellentiam, ut bonum ab altero habet, ſibi tribuat, ac ſi à ſe eſſet, ponendo finem in ipſa excellentia.

Hoc autem pluribus ſit modis. Vno modo,

modo, cùm in ſua exiſtimatione & iudicio, id ſibi tribuit quod eſt ab alio.

Altero, cum vult id ita eſſe in aliorum exiſtimatione, vt qui vult ab aliis exiſtimari. ac ſi ſcientiam à ſe habuiſſet.

Tertiò, cùm vult ipſo opere id monſtrare, id eſt, ita ſe gerit, ac ſi tale bonum à ſe habuiſſet.

Quartò, cùm deſiderat ſaltem & velle à ſe habuiſſe tale bonum. His modis iſta prima ſuperbiæ ſpecies exercetur. Non ſolùm autem fit hoc per volitionem modo prædicto, ſed per nolitionem, & dolorem; vt cùm homo non vult non exiſtimari, vel à ſe, vel ab aliis talis, qui bonum aliquod acceperit ab alio.

Secunda ſpecies eſt; cùm bonum quod ab alio habet, abſque vllo ſuo merito, appetit habere, ac ſuo merito ei eſſet datum; & hoc totidem modis: aut apud ſe ita exiſtimando, cui volendo, vt ita ab aliis exiſtimetur, aut ita opere oſtendendo, ac ſi ex ſuo merito habuiſſet, aut ſaltem deſiderando, ſimiliter etiam per nolitionem, & dolorem de contrario.

Tertia ſpecies eſt; cùm quis, ſibi vult tribuere excellentiam, quam non habet, aut in ſua exiſtimatione, aut aliorum exiſtima-

ſtimatione, aut ipſo opere, aut deſiderio, & de contrario dolendo.

Quarta ſpecies eſt; cùm quis appetit excellentiam ſupra alios, ponendo finem in ipſa, & hoc eiſdem modis; aut in ſua, aut in aliorum exiſtimatione, aut deſiderio, aut ipſo opere, quia nimirum contemnit alios, aut vult ſe ab aliis, vt excellentiam tractari, & de contrario dolet. His omnibus ſpeciebus, & modis fit ſuperbia, quorum cuique erunt exempla facilia. Eſt enim communiſsima materia. Eſt autem notandum; quòd nō ſemper ſuperbia eſt mortale: imò frequenter eſt veniale. Eſt enim mortale in tribus caſibus.

Vnus eſt; cùm quis ita ſuperbit, vt Dei habeat contemptum, tunc autem eſt Dei contemptor, cùm quod à Deo habet homo exiſtimat non habere, aut vult ita ab aliis exiſtimari, aut deſiderat, aut dolet de eo, aut ſe Deo ęquat, vel anteponit, talis ſuperbia mortale grauiſsimum eſt.

Secundò; cùm homo ita appetit ſuam excellentiam, vt ſit paratus Dei præceptum tranſgredi, & mortaliter peccare potius, quàm à ſua excellentia cadere.

Tertiò; cum ſequitur iniuria proximi notabilis; puta, inhonorat, infamat grauiter

vel

vel alia iniuria, quæ mortalis culpa eſt, afficit. Aliis modis ſuperbia commiſſa veniale eſt, ſed valdè periculoſum; quia radix eſt multorum malorum, & impeditiuum bonorum ſpiritualium. Et meritò; nam, qui ſe replet excellentia, dignus eſt vt à Deo bono ſpirituali non repleatur; ſicut humelis multa à Deo impetrat, quia per eam homo vacuum coram Deo ſe repreſentat. Religioſis autem multum eſt nociua ſuperbia, & ſpiritualis profectus multum impeditiua.

De remedijs contra Superbium. Cap. V.

MVlta ſunt remedia cõtra ſuperbiam inter quæ maximè ad rem mihi facere videntur iſta quatuor.

Primũ eſt; ſi homo conſideraret, quàm parua ſunt bona in quibus ſuperbit, & quàm minimus ſit ipſe reſpectu aliorum. Si ſuperbit homo de ſcientia, de fortitudine, de nobilitate, de potentia; conſideret quot ſint in mundo ipſo excellentiores: quòd ſi non inuenit, conſideret, vel dæmones inferni, qui cùm ſint inimici Dei, excedunt oẽs homines exceſſu valdè magnò, in bonis naturalibus. Conſideret Angelos bonos Denique conſideret alios ſe maiores.

Secun-

Secũdum eſt; ſi cõſideret, quòd omne bonum accepit à Deo, nec eſt ſuum, ſed Dei, qui potuiſſet Deus aliis communicare, qui meliùs ipſo vterentur.

Tertium eſt; ſi conſideret quàm odioſus ſit ſuperbus, non ſolùm Deo, qui ſuperbis reſiſtit, ſed hominibus, qui interiùs maximè ſuperbiam deteſtantur, & etiam ipſimet ſuperbi, alios ſuperbos ferre non poſſunt.

Quartum eſt; ſi cõſideret homo, quot ſe priuet bonis ſpiritualibus, & quàm incapacem ſe faciat gratiæ, & bonorum ſpiritualium ob ſuperbiam, quamque nihil lucretur ob eam. Quid enim habet ex hoc, quòd ſe magnum exiſtimat, aut ab aliis vult exiſtimari Si enim alij non exiſtimant, ſua voluntate id efficere non poterit. Iſtę ſunt cõſiderationes multùm vtiles contra ſuperbiam. Et ſi hic homo adiungat exercitium actuum humilitatis, cum diuina gratia præualebit, vtrique contra vitium hoc, & multum in bono proficiet, & virtutes & bona quæ habet, pulchriora erunt: ſuperbia enim maculat, & deturpat omnẽ bonũ hominis.

De

De vana gloria, & quid ſit. Cap. VI.

VAna gloria, ſicut pręſumptio & ambitio, ex ſuperbia naſcitur. Eſt autem vana gloria appetitus gloriæ inordinatus.

Sunt tres partes:

Prima eſt, *appetitus*. Eſt enim vana gloria quædam volitio ſeu deſiderium, aut cõplacentia, qui actus voluntatis ſunt.

Secunda pars eſt, *gloria*. Appetere enim non quamcumq; rem, ſed gloriam, ſpectat ad vanam gloriam. In cuius gratiam nota eſſe differentiam inter iſta; famam, honorem, laudem, & gloriam: Fama enim eſt bona opinio quæ habetur de aliquo. Ille enim dicitur habere famam, qui ſui habet apud alios bonam exiſtimationẽ, & opinionem. Mala fama, non fama, ſed infamia dicenda. Laus verò eſt ſermo manifeſtans alicuius boni excellentiam. Laudamus enim, cum alicuius excellentiá manifeſtamus. Honor verò, eſt reuerentia exhibita alicui in teſtimonium alicuius excellentiæ ipſius, & maximè virtutũ. Gloria verò, eſt clara cum laude notitia, id eſt, fama coniuncta cum laude. Appetere ergo hanc gloriam, eſt vanæ gloriæ. Et in hoc differt Vana gloria à Superbia. Superbia enim appetit excellen-

ſtatio-

tiam: Vana autem gloria appetit manifeſtationẽ excellentiæ, præcipuè apud alios. Appetere autem hanc gloriam, non eſt ex ſe malum, ſed indifferẽs, ſicut appetere pecunias, quod poteſt malè, & benè fieri. Cùm igitur appetitus gloriæ eſt inordinatus, tũc vitium eſt. ob id additur tertia illa particula in definitione, *inordinatus*. Cùm verò eſt appetitus ſecundum rationem, tunc non vitium, ſed actus bonus eſt. Supereſt tamen explicare, quando ſit ordinatus talis appetitus, & quando non. Vt igitur ſit bonus, & ordinatus, tres debent eſſe conditiones.

Prima eſt, vt iſta gloria appetatur de eo quod verè dignum eſt gloria, id eſt de bono aliquo.

Secunda, vt non appetatur maior gloria, quàm res illa digna ſit.

Tertia, quòd ſit ob finem bonum; nimirùm, in Dei gloriam, aut in proximi vtilitatem, aut in propriam, ſiue corporalem, ſiue ſpiritualem.

Inordinatus verò eſt hic appetitus multis modis.

Primò cùm appetitus gloriæ eſt de eo, quod non habet appetens ipſe.

Secundò cùm appetit gloriam maio-

rem, quàm ſit dignũ opus, de quo appetit.

Tertiò, cùm appetit gloriam de aliquo quod non eſt ſuum, ac ſi eſſet ſuum.

Quartò, cùm appetit gloriã de eo quòd malum eſt & indignum gloria.

Quintò, cùm appetit gloriam, & non propter debitum finem. Debitus enim finis eſt aliquis ex tribus prædictis. His modis appetitus, ſeu deſiderium, ſeu complacentia in gloria, dicitur vana gloria, & *eſt* vitium ex ſuperbia naſcens, quamuis ipſa differat, ut dictum eſt.

Quale peccatum ſit vana gloria. *Cap.* VII.

VAna gloria in quatuor his caſibus, eſt mortale peccatum.

Primò, cum eſt de peccato mortali aliquo. Qui enim cõplacet, aut appetit laudari de aliquo mortali, peccat mortaliter.

Secundò, cùm appetitur talis laus ob finẽ mortalem; ut ſi qui vult laudari de aliquo facto, ut appetatur ab aliqua fœmina.

Tertiò, cùm homo paratus eſt tranſgredi, aut de facto tranſgreditur aliquod præceptum ob vanam gloriam; ut medicus, qui, ne laudem populi amittat, non vult in morbo periculo, quem non benè dignoſcit, ſocium accipere, mortaliter peccat. Similiter, qui errorem docuit pernicioſum,

Digitized by Google

ſum, & non vult recantare, ne laudem perdat. Peccant iſti mortaliter in vana gloria, propter quam Dei tranſgrediuntur præceptum.

Quartò, cùm ob vanam gloriam ſequitur notabile damnum proximo: ut, ſi medicus ignarus laudatur multum ab aliquo, ex qua laude ſequitur, ut totus populus ad ipſum concurrat, quem ipſe neſcit curare, mortaliter peccat, niſi laudem non admittat, dicendo, non ita eſſe. In his caſibus, gloria vana, peccatum mortale eſt, in aliis eſt veniale: quamuis contingat, bona opera, ut ieiunium, eleemoſynam, & alia huiuſmodi facere, propter vanam gloriam. Tale peccatum eſt niſi aliquid ex prædictis adſit; veniale eſt, tamen homo talium operum amittit meritum. Licèt enim in gratia ſit, tamen defectu finis debiti, opera eius non ſunt meritoria licèt ex ſe bona ſint, & ſi bonus finis apponeretur, meritoria eſſent. Vana gloria multas habet filias, quæ ad ipſam ordinantur. Hæ autem ſunt octo; puta, iactantia, hypocriſis, contentio, diſcordia, pertinacia, nouitatum inuentio, curioſitas, inobedientia. De quarum ſingulis oportet breuiter tractare, quid & quale peccatum ſint.

Quid & quale peccatum ſit mortale. Cap. VIII.

IActantia ſic poteſt deſcribi. Eſt manifeſtatio excellentię proprię, ſupra id quod vel in ſe, vel in aliorum exiſtimatione eſt, verbis inordinatè facta, in qua deſcriptione aliquot ſunt partes:

Prima eſt, *manifeſtatio propriæ excellentiæ.* In hoc enim differt à ſuperbia & vana gloria. Superbia enim eſt appetitus excellentiæ. Vana gloria, appetitus eſt manife*ſtantis*. Iactantia verò, ipſa manifeſtatio, quam quiſque de ſe facit.

Additur ſecunda pars, quòd iſta manifeſtatio fiat *verbis*. Iactantia enim potiùs in verbis conſiſtit. Eſt enim laudare ſeipſum.

Tertia eſt, *inordinatè*, id eſt, contra rationem. Aliquando poteſt homo abſque vitio ſe laudare, cùm bono fine id fit, nec laus eſt ſupra id quod res in ſe eſt.

Quarta pars eſt, cùm laus eſt *ſupra id quod res eſt in ſe, vel in aliorum exiſtimatione*: aliquando enim homo non eſt excellens in ſe, & tunc laudare ſe ſupra id quod eſt, iactantia dicitur. Aliquando licèt ſit in ſe, non tamen ita exiſtimatur ab aliis: & tunc etiam laudare ſe ſupra id quod eſt in aliorum iudicio, iactantia eſt, niſi ordinatè fiat, vt diximus. Ex his videri poteſt, quid ſit iactantia.

Eſt

Eſt autem iactantia veniale peccatum ex ſe. Fit autem mortale in his caſibus.

Primò, cùm homo ſe iactat de aliquo peccato mortali, ſiue quod commiſit, ſiue quod ſibi imponitur: vt qui ſe iactat de homicidio, adulterio, raptu, vel alio ſimili; ſiue illud fecerit ſiue non.

Secundò, cùm ſe iactat, cum iniuria Dei; quale fuit illud peccatum Regis Tyri, Ezech. 28. *Eleuatum eſt cor tuum & dixiſti, ego ſum Deus.* Similiter ſi ſe iactat, negando ſe habere à Deo, quod habet.

Tertiò, cùm ſe iactat cum iniuria notabili proximi, vt Luc. 18. ſe Phariſæus iactabat, dicens: *Non ſum ſicut cæteri homines, raptores, adulteri, velut etiam hic publicanus.*

Quartò, cùm ſequitur notabile detrimentum proximi: vt qui ſe magnum iactat medicum, aut Aduocatum, cùm non ſit, vnde alij decipiuntur, & damnum prouenit eis, eò quod ad ipſum confluant: tunc peccatum eſt mortale ad reſtitutionem obligans.

Quintò, cùm iactantia fit ob aliquem finem, quid ſit mortale peccatum, tunc & ipſa fit tale peccatum. Extra hos caſus, iactantia ferè ſemper eſt veniale.

De Hypocriſi, quid, & quale ſit peccatum. Cap. IX.

ALtera filia vanæ glorię eſt Hypocriſis. Hæc autem ſic poteſt deſcribi. Eſt ſimulatio virtutis. In qua deſcriptione ſunt duæ partes.

Altera eſt, *Simulatio*. Eſt autem ſimulatio, cùm quis fingit opere aliquo ſe non habere quod habet, aut habere, quod non habet. Vt enim eſt mendacium, cùm *verbo* dico aliter quam ſentio, ita eſt ſimulatio, cùm opere aliter, me exhibeo, quam ſum, intendens occultare meipſum.

At quia non omnis ſimulatio eſt Hypocriſis, ob id additur altera particula, *virtutis*. Simulare enim virtutem, aut ſanctitatem, quam homo non habet, aut occultandi vitia, aut manifeſtando virtutem exteriùs, hypocriſis eſt.

Aduerte autem, eſſe duas ſpecies hypocriſis.

Vna eſt, quando homo non vult virtutem illam, ſed apparere, habere eam.

Altera eſt, cùm homo non habet quidem virtutem, tamen ſimulat ſe habere, & non ſolùm vult homo apparere, ſed & vult contrarium virtutis, & ideò multò peior eſt quàm prior. Vt autem quale peccatum

hypo-

Digitized by Google

hypocriſis ſit, percipiatur, aliquot dicta ſunt notanda.

Primum eſt; Hypocriſis quocumque fine etiam bono fiat, ſemper eſt peccatum, hoc eſt Caiet. 2. 2. quæſt. 111. Vnde ſi aliquis velit fingere virtutem, ne alios ſcandalizaret, peccat ſaltem venialiter. Et ratio eſt, quia eſt mendacium quoddam, & mendacium, quocũq; fine fiat, ſemper eſt peccatũ.

Secundum; Hypocriſis in duobus caſibus eſt mortale.

Vnus eſt, cùm eſt coniuncta cum voluntate tranſgrediendi preceptum aliquod ut, cùm homo vult fornicari, & apparere curat caſtus: aut vult iniuſtum committere, & fingit ſe iuſtum.

Alter eſt, cùm fit ob finem, qui eſt aliquod mortale peccatum: ut qui fingit ſe doctum, ſanctum, ut conſequatur Epiſcopatum, vel beneficium, quo eſt indignus: aut fingit ſe caſtum, ut poſsit fornicari ſi in ſua cuſtodia ponatur fœmina.

In aliis caſibus eſt veniale, ut cùm aliquis ſimulat ſe caſtum, cum non ſit.

De contentione, quid, & quale ſit peccatum.
Cap. X.

TErtia filia vanæ gloriæ eſt Contentio. Eſt autem cõtentio, ſermo cõtrarius,

veritatem alterius oppugnans. Cùm enim vnus verbo vel ſcripto veritatem oppugnare alterius vult, cõtendere cum illo dicitur. Vt autem ſciatur, aliquot ſunt notanda dicta.

Primùm, impugnare veritatem notam, animo diſputandi ſolùm, vt fieri ſolet in ſcholis, nullum eſt peccatum, niſi in modo peccetur, vt dicetur ſtatim.

Secundò, impugnare veritatem, *animo* impugnandi, & contradicendi, peccatum eſt. Et, ſi veritas illa erat in Dei honorem, aut proximi notabilem vtilitatem, eſt mortale peccatum: vt, cùm impugnantur res fidei, aut veritates morales, quę in proximorum redundant vtilitatem. Cùm verò non eſt talis veritas huiuſmodi, quales reperiuntur in ſcientiis multæ, eſt veniale.

Tertio, Hoc etiam dicendum eſt, cùm quis impugnat veritatem, quam putat eſſe falſitatem, ſed abſque ratione putat. Vnde non excuſantur hæretici impugnantes noſtras veritates, licèt putent eſſe falſitatem. Id enim temerariè iudicant. Obſeruandum hoc totum etiam eſt, in priuatis contentionibus, quæ quis facit in colloquiis familiaribus. Aliquando enim contentio fit de aliquo, ex quo infamatur proximus, aut damnum

num

ium patitur: & tunc talis contentio peccatum eſt mortale, cùm graue eſt detrimentum proximi. Solet & altera via eſſe peccatum in contentione, puta, in modo. Cùm enim modus ſcandalum aliis ingerit, peccatum eſt. Similiter, cùm in eo miſcentur iniuriæ: immo, cùm ſit cum magna excandeſcentia, & perturbatione. In hac enim frequenter eſt aliquod veniale; quamuis cum feruore aliquo, ſeruato modo pro loco, & perſona, non eſt peccatum, imò ſtudioſum eſt. Iniuriæ verò, & ſcandalum, ſi grauia ſunt, mortale peccatum eſt.

De diſcordia, & pertinacia. Cap. XI.

QVarta filia eſt, diſcordia: de qua S. Thom. tract. 22, quæſt. 37. Eſt autem diſcordia, voluntatum contrarietas. Cùm enim circa vnum & idem, vnus vult, alter non vult, dicuntur diſcordes, id eſt, differre corda. Cor enim voluntatem ſignificare ſolet. Aliquando diſcordia eſt peccatum mortale, aliquando veniale, aliquando nullum eſt pecatum. Tunc eſt mortale, cùm vnus alteri diſcordat, ex intentione cõtradicendi, & hoc fine, nempè, vt diſcors ſit ab eo, & eſt circa rem pernicioſam, quia eſt contra Dei honorem, aut in graue proximi detrimentum. Vnde, talis diſcordia

in rebus, quæ ad fidem pertinent, aut in rebus, quæ ad aliorum utilitatem notabilem ſpectant, mortale peccatum facit. Ex quo fit, ut ſit multũ periculoſa inter eos diſcordia, qui gubernandi munus habent. Tunc enim, his duobus accedentibus, nẽpè animo diſcordiæ, & detrimento graui proximi, fit mortale. Cùm verò animus eſt quidem cõtradicendi, tamen non cedit res cõtra Dei honorem, aut in graue detrimẽtum eſt veniale. Deficiente verò tali animo, quia reuera diſcordia eſt: qui utriq; ita ratio dictat volendum, & ratio probabilis eſt, tunc nullum eſt peccatum per ſe.

Quinta filia, eſt pertinacia: quæ quidẽ eſt animi adhæſio in propria ſententia plus quàm oportet. Quãdo enim aliqui firmiùs tenent ſententiam contra alios, quàm res ipſæ & argumenta probent, dicuntur pertinaces: in rebus conrra Dei honorem, aut in graue detrimentum proximi, ut fit in rebus moralibus, aut in rebus medicinæ, tunc eſt mortale. His verò deficientibus, eſt veniale, pertinetque hoc vitium ad intellectum, ſicut præcedens ad voluntatem.

De curioſitate, quid, & quale peccatũ ſit. Cap. XII.

CVrioſitas non eſt propriè filia vanæ, gloriæ, quamuis quodammodò reducatur

ducatur ad ipſam, ut inferiùs dicemus. Poteſt autem ſic deſcribi; Eſt appetitus ſciendi inordinatus. In cuius declarationem aduerte, duos eſſe appetitus in homine.

Vnus eſt, ex parte corporis, & hic eſt ad cibos, potus, & delectationis carnis.

Alter eſt ex parte animæ, qua parte homo ex natura rationali conſtat, & hic eſt ad ſcientiam, & rerum cognitiones. Et ſicut ille nunquam ſatiatur, ſed ſemper viget, adeò, ut, ſæpè limites rationis excedat; ita etiam hîc. Ad temperandum hos duos appetitus, ne contra rationem ferantur, duæ ponuntur virtutes. Nam temperantia fræ-nat appetitum corporeæ naturæ. ſtudioſitas verò appetitum alterum. Hæc ita frænat appetitum hunc cognoſcendi, ut faciat, ne homo velit ſcire contra ratione͂, nec preter-mittere ea ſcire, quæ ſecũdùm ratione͂ ſunt neceſſaria. Sępè enim homines ob laborem addiſcendi, negligũt ſcire quæ ſcire debent: ſępè, & ob appetitũ plũra volunt, quàm debent. Hæc virtus, medium ponit: quãdo ergo homo excedit, ut velit plura ſcire, quàm ratio poſtulat, tunc eſt vitiũ curioſitatis. Ob id, ſic definitur; Eſt appetitus ſciendi inordinatus. Per ſcientiam autem, hic intelligi volumus, non ſolùm cognitionem, quæ fit

Per

per intellectum, ſed etiam, quæ fit per imaginationem, & per ſenſus exteriores, viſus, auditus, &c. Dices, quando iſte appetitus dicitur inordinatus? Dico, tunc dici inordinatum, cùm peccatum eſt, ſeu contra rationem eſt. Hoc autem quadruplici ex parte prouenire poteſt; nempè ex parte ſubiecti, obiecti, finis, & circumſtantiæ.

Ex parte quidem ſubiecti; cùm *homo* non eſt capax eorum quæ vult ſcire. *Velle* enim ſcire contra proprium captum, & intelligentiam, curioſitas eſt. Vnde dicendi ſunt curioſi, ſæculares rudes, qui volunt res arduas Theologicas, ſibi proponi. Similiter etiam ex parte ſubiecti, cùm res tales non pertinent ad ipſum addiſcentem. Etiam religioſus eſt curioſus, qui vult ſibi manifeſtari negotia militaria, & res ſeculares, ſi videlicet, fiat hoc propter cognitionem, ſecùs ſi id fiat ob proximorum vtilitatem, vel Dei honorem.

Ex parte obiecti, multipliciter contingit curioſitas.

Primò, cùm res, quæ deſiderantur ſciri, ſunt inutiles ſcienti, quæ nec ad propriam, nec ad proximorum vtilitatem, nec ad Dei honorem faciũt. Talis curioſitas peccatum veniale eſt, ſicut & illa quę erat ex parte ſubiecti.

Secundò

Secundò, ſi res ſunt noxiæ, nimirum
ım ſunt occaſio peccandi. Tunc enim
ıando res ſcita, eſt probabilis occaſio pec-
ındi, velle eam ſcire, aduertendo pericu-
.m; eſt peccatum: &, ſi eſt occaſio vel pe-
culum mortalis peccati, tunc curioſitas
iam eſt mortale: ſi verò periculum eſt ve-
ialis, erit veniale. Vnde, qui ſcit ſe multum
rocliuem in luxuriam, & ex induſtria vult
idere animalia aliqua inter ſe coeuntia,
ıortaliter peccat; quia ſe diſponit pericu-
ɔ probabili mortalis peccati. quamuis, ſi
ıon eſſet tantum periculum, eſſet veniale.
dem dicendum eſt de lectionibus libro-
um inhoneſtorum.

Tertiò, ſi res ſunt prohibitę. Velle enim
cire res prohibitas ſub mortali, eſt morta-
e. Vnde, velle diſcere magicas artes morta-
e eſt. Sunt enim prohibitæ, c. de malefic.
& mathemat. Similiter, velle audire ea quæ
n Confeſsione dicuntur, eſt mortale. Si-
militer etiam peccat mortaliter monachus,
qui per duos menſes integros vacat iure ci-
uili, aut Medicinæ, ſi egreſſus eſt à mona-
ſterio, ut hoc faciat: & ſimiliter etiam eſt
excommunicatus. Similiter peccat morta-
liter, & eſt excommunicatus ſacerdos, qui
idem facit: non tamen excommunicatio,
& pro-

& prohibitio ligat non Sacerdotes, licèt diaconi ſint, aut ordines habeant inferiores, imò licèt habeant beneficium: niſi habeant dignitatem vel perſonarum: tunc enim excõmunicatio hæc ipſo facto incurritur, nempè finitis duobus menſibus. Non tamen eſt reſeruata, ſed poteſt abſolui ab Ordinario. Totum hoc habetur c. non magnoperè, &c. ſuper ſpeculà, ne cleric. vel monac. & c. 1. eo. tit. in 6.

Rurſus quartò, ſi res ſunt malæ; ut qui vellet experiri aliqua arte & modo, ſine copulà carnali, quanta ſit delectatio carnalis coitus, ſolùm ob ſcientiam, mortaliter peccaret. His modis committitur curioſitas ex parte obiecti.

Committitur & tertiò, ex parte finis. Cùm enim finis eſt mortale peccatum, aut veniale, & curioſitas eſt talis, Vnde qui vult ſcire uſuras palliatas, ut eas faciat, mortaliter peccat: licèt poſteà non faciat. Similiter, qui vult ſcire defectus alterius, ut infamet, mortaliter peccat, licèt non infamet, qualis finis eſt, talis erit appetitus ſic ſciendi.

Committitur & quartò curioſitas ex parte circumſtantiæ, quamuis non ſit defectus, ex aliis tribus partibus. Et hoc multipliciter fit.

Primò,

Primò, Si quis velit ſcire ita, ut Dæmonum arte ſcientias compareт: tunc eſt mortale peccatum.

Secundò, ſi ita velit ſcire, ut alium inducat ad mortaliter peccandum. ut qui vult ſcire ea quę alius occultare tenetur, ratione iuramenti, vel ratione excommunicationis pœnæ impoſitœ, vel ratione ipſius ſecreti; talis curioſitas, quamuis ille talis non manifeſtat, eſt mortale peccatum.

Tertiò, cùm ut ſciat ea quæ ſcire non tenetur, prætermittit ſcire ea quæ obligatur ſcire: ut ſi clericus velit ſcire negotia ſecularia, prætermiſsis his, quæ ſcire ſecundùm ſuum ſtatum tenetur. Et deniq;, cùm, ut ſciat homo, prætermittit implere pręceptum eliquod; ut qui, ut vacet ſtudiis rerum aliquarum, non neceſſarium, prætermittit audire ſacrum in die feſto. Tunc enim eſt mortale.

Quartò, cùm ſequitur ſcandalum graue aliorum. Cùm enim ex eo, quod aliquis diſcere, aut cognoſcere vult, quæ non tenetur; dat graue ſcandalum aliis, peccatum mortale eſt; aliàs veniale.

De inuentione nouitatum. Cap. XIII.

ALia filia inanis gloriæ, eſt inuentio nauitatum, quam S. Thom. 22. q. 133. art. 5.

artic. 5. & alij multi ſolent nominare præſumptionem nouitatum. Eſt autem vitium hoc, cùm aliquis vult mirabilia aliqua exhibere, ut laudem aliorum comparet: & quia noua mirabilia ſolent eſſe, ob id vitium hoc dicitur inuentio nouitatum. Fit autem hoc tam in dictis, quàm in factis. Cùm enim aliquis noua aliqua facta, & inuſitata facere vult, hoc fine, ut nouas opiniones ſuſtinere, & proferre videatur, inuentor eſt nouitatum. Eſt autem hoc vitium ex ſe veniale, niſi aliqua circumſtantia mortalis ei adiungatur, puta, quia eſt contra Dei honorem, aut in notabile detrimétum proximi, aut in finem mortalem, ut diximus de aliis.

Quid inobedientia, & quibus ſit obediendum.

Cap. XIIII.

VLtima filia famæ gloriæ eſt inobedientia. Vt autem quid ſit, rectè percipiatur, opus eſt ſcire quid ſit obedientia. Obedientia igitur eſt virtus, quæ promptum facit hominem ad implendum mandatum ſuperioris, ut tale eſt. In qua definitione tres ſunt partes.

Prima eſt, virtus. Eſt enim obedientia, pars quędam iuſtitiæ, quæ in voluntate ponitur ad perficiēdum hominem, in his quæ ſunt ad alterum. Secun-

Digitized by Google

Secunda pars eſt, quæ facit hominem promptum ad implendum ea, quæ à ſuo ſuperiore ei mandantur. Aduerte tamen, quòd dupliciter poteſt aliquis implere mãdatum alterius:

Vno modo, materialiter; puta, dum facit ea, quæ aliis mandat.

Altero modo formaliter, dum facit ea, hac intentione, & motiuo, quia ab alio ſibi mandata ſunt.

Primum pertinet ad virtutes alias, ab obedientia. Qui enim credit per fidem, & diligit per charitatem, & ſuffert labores per patientiam, facit ea, quæ Deus mandat.

Secundum tamen pertinet ad obedientiam. Velle enim iſta facere, quia Deus ita vult, obedientię eſt. Ob id additur in definitione, illa pars tertia; ut tale eſt, id eſt; obedientię eſt, facere mandatum, quia mãdatum eſt. Obedire ergo mandato ad quãlibet virtutem pertinet; & obedientia generaliter quælibet virtus eſt: tamen formaliter obedire, eſt unius & determinatæ virtutis, ab aliis omnibus diſtinctæ. Ex hac definitione facilè eſt cognoſcere, quid inobedientia ſit. Eſt enim tranſgreſsio mandati ſuperiorum, quia mandatum eſt. Tranſgredi enim mandatum, materialiter, omnium

tim eſt vitiorum commune. Per eam, enim, homo recedit è regula rationis & tranſgreditur mandatum, hoc motiuo, quia ſibi mandatum, & præceptum eſt; & pertinet ad vitium peculiare, quod dicitur inobedientia. Habes ergo quid obedientia, quid inobedientia ſint. Dices, quibus eſt obediendum? Dico, ſuperibus; Non enim eſt obedietia niſi ratione alicuius ſuperioribus. Vnde, filij parentibus, ſerui dominis, *milites* Duci, Populi Principibus, clerici Epiſcopis, religioſi Prælatis, fideles pontifici, oẽs Deo obedire debent. Similiter de aliis ſuperioribus dicendum eſt.

In quibus ſit obediendum. Cap. XV.

VT cognoſcatur, in quibus ſit obediẽdum, duo ſunt dicenda. Primò in genere in quibus non ſit obediendum. Secundò, in quibus ſit obediendum.

In genere nulli obligamur obedire in ſeptem caſibus.

Primus eſt, Nullus obligatur obedire ſuo ſuperiori in actibus interioribus puris, puta, intellectus ſiue voluntatis. Iſtud eſt, S. Thom. 22. q. 104. art. 5. & communis doctrina. Explico, ſi ſuperior dicit inferiori, dilige inimicum, vel hunc hominem, aut crede iſtam opinionem, non obligatur inferior

hoc

hoc facere: pertinet tamē ad perfectionem obedientiæ,(ut ipſe S. Thom dicit) hoc facere, & in his obedire: ſed non eſt obligatio, quia anima ſoli Deo ſubditur. Vnde patet, hominem non potuiſſe perfici per oēs humanas leges, quæ non obligant ad actus interiores puros, niſi accederet diuina, quæ totum poteſt obligare hominem; & obligat de facto. Iſtud dictum limitatur à Silu. ver. excommun. 7. §. 4. quod intelligitur, de actibus purè internis, qui non ſunt cōmiſti cum externis: Aliquando enim ratione exterioris, poteſt eſſe obligatio interioris: ut: qui præcipit aliquid facere, ſimiliter etiā præcipit abſolutè facere: aliàs enim non faceret Et hoc modo in Clem. 1. de ſtat. mon. excōmunicatur monachus, qui ſine licētia Prælati confugit ad curias Principum ſecularium; hac intētione, ut ſuo monaſterio nocumentum inferat.

Secundus caſus eſt, S. Thom. in eod. loco. Nullus ex obligatione obedire tenetur in his quæ ad ſtatum propriū corporis pertinent. Ver. g. Pater præcipit filiæ, ut nubat, aut fiat monacha; nō tenetur obedire. Et ſi quis præcipiat alteri, ut viuat in continētia, non eſt ei obediēdum, ex obligatone.

Tertius eſt; Non eſt obediēdum inferi-

in rebus, quæ ad fidem pertinent, aut in rebus, quæ ad aliorum utilitatem notabilem ſpectant, mortale peccatum facit. Ex quo fit, ut ſit multũ periculoſa inter eos diſcordia, qui gubernandi munus habent. Tunc enim, his duobus accedentibus, nẽpè animo diſcordiæ, & detrimento graui proximi, fit mortale. Cùm verò animus eſt quidem cõtradicendi, tamen non cedit res cõtra Dei honorem, aut in graue detrimẽtum eſt veniale. Deficiente verò tali animo, quia reuera diſcordia eſt: qui utriq; ita ratio dictat volendum, & ratio probabilis eſt, tunc nullum eſt peccatum per ſe.

Quinta filia, eſt pertinacia: quæ quidẽ eſt animi adhæſio in propria ſententia plus quàm oportet. Quãdo enim aliqui firmiùs tenent ſententiam contra alios, quàm res ipſæ & argumenta probent, dicuntur pertinaces: in rebus conrra Dei honorem, aut in graue detrimentum proximi, ut fit in rebus moralibus, aut in rebus medicinæ, tunc eſt mortale. His verò deficientibus, eſt veniale, pertinetque hoc vitium ad intellectum, ſicut præcedens ad voluntatem.

De curioſitate, quid, & quale peccatũ ſit. *Cap.* XII.

CVrioſitas non eſt propriè filia vanæ, gloriæ, quamuis quodammodò reducatur

ucatur ad ipſam, ut inferiùs dicemus. Po-
eſt autem ſic deſcribi; Eſt appetitus ſcien-
i inordinatus. In cuius declarationem ad-
erte, duos eſſe appetitus in homine.

Vnus eſt, ex parte corporis, & hic eſt
d cibos, potus, & delectationis carnis.

Alter eſt ex parte animæ, qua parte ho-
mo ex natura rationali conſtat, & hic eſt ad
ſcientiam, & rerum cognitiones. Et ſicut
ille nunquam ſatiatur, ſed ſemper viget,
adeò, ut, ſæpè limites rationis excedat; ita
etiam hîc. Ad temperandum hos duos ap-
petitus, ne contra rationem ferantur, duæ
ponuntur virtutes. Nam temperantia fræ-
nat appetitum corporeæ naturæ. ſtudioſi-
tas verò appetitum alterum. Hæc ita frænat
appetitum hunc cognoſcendi, ut faciat, ne
homo velit ſcire contra ratione, nec preter-
mittere. ea ſcire, quæ ſecūdùm ratione ſunt
neceſſaria. Sępè enim homines ob laborem
addiſcendi, negligūt ſcire quæ ſcire debent:
ſępè, & ob appetitū plura volunt, quàm de-
bent. Hæc virtus, medium ponit: quādo er-
go homo excedit, ut velit plura ſcire, quàm
ratio poſtulat, tunc eſt vitiū curioſitatis. Ob
id, ſic definitur; Eſt appetitus ſciendi inor-
dinatus. Per ſcientiam autem, hic intelligi
volumus, non ſolùm cognitionem, quæ fit

perintellectum,ſed etiam, quæ ſit per imaginationem,& per ſenſus exteriores,viſus, auditus, &c. Dices, quando iſte appetitus dicitur inordinatus? Dico,tunc dici inordinatum, cùm peccatum eſt, ſeu contra rationem eſt. Hoc autem quadruplici ex parte prouenire poteſt; nempè ex parte ſubiecti,obiecti,finis,& circumſtantiæ.

Ex parte quidem ſubiecti; cùm *homo* non eſt capax eorum quæ vult ſcire. *Velle* enim ſcire contra proprium captum,& intelligentiam, curioſitas eſt. Vnde dicendi ſunt curioſi,ſæculares rudes,qui volunt res arduas Theologicas,ſibi proponi.Similiter etiam ex parte ſubiecti, cùm res tales non pertinent ad ipſum addiſcentem. Etiam religioſus eſt curioſus, qui vult ſibi manifeſtari negotia militaria,& res ſęculares,ſi videlicet,fiat hoc propter cognitionem,ſecùs ſi id fiat ob proximorum vtilitatem, vel Dei honorem.

Ex parte obiecti,multipliciter contingit curioſitas.

Primò,cùm res,quæ deſiderantur ſciri, ſunt inutiles ſcienti,quæ nec ad propriam, nec ad proximorum vtilitatem, nec ad Dei honorem faciũt. Talis curioſitas peccatum veniale eſt,ſicut& illa quę erat ex parte ſubiecti.

Secundò

Secundò, ſi res ſunt noxiæ, nimirum cùm ſunt occaſio peccandi. Tunc enim quando res ſcita, eſt probabilis occaſio peccandi, velle eam ſcire, aduertendo periculum, eſt peccatum: &, ſi eſt occaſio vel periculum mortalis peccati, tunc curioſitas etiam eſt mortale: ſi verò periculum eſt venialis, erit veniale. Vnde, qui ſcit ſe multum procliuem in luxuriam, & ex induſtria vult videre animalia aliqua inter ſe coeuntia, mortaliter peccat; quia ſe diſponit periculo probabili mortalis peccati, quamuis, ſi non eſſet tantum periculum, eſſet veniale. Idem dicendum eſt de lectionibus librorum inhoneſtorum.

Tertiò, ſi res ſunt prohibitę. Velle enim ſcire res prohibitas ſub mortali, eſt mortale. Vnde, velle diſcere magicas artes mortale eſt. Sunt enim prohibitæ, c. de malefic. & mathemat. Similiter, velle audire ea quæ in Confeſsione dicuntur, eſt mortale. Similiter etiam peccat mortaliter monachus, qui per duos menſes integros vacat iure ciuili, aut Medicinæ, ſi egreſſus eſt à monaſterio, ut hoc faciat: & ſimiliter etiam eſt excommunicatus. Similiter peccat mortaliter, & eſt excommiunicatus ſacerdos, qui idem facit: non tamen excommmunicatio, & pro-

Digitized by Google

& prohibitio ligat non Sacerdotes, licèt diaconi ſint, aut ordines habeant inferiores, imò licèt habeant beneficium: niſi habeant dignitatem vel perſonarum: tunc enim excōmunicatio hæc ipſo facto incurritur, nempè finitis duobus menſibus. Non tamen eſt reſeruata, ſed poteſt abſolui ab Ordinario. Totùm hoc habetur c. non magnoperè, &c. ſuper ſpeculâ, ne cleric. vel monac. &c. 1. eo. tit. in 6.

Rurſus quartò, ſi res ſunt malæ; ut qui vellet experiri aliqua arte & modo, ſine copulâ carnali, quanta ſit delectatio carnalis coitus, ſolùm ob ſcientiam, mortaliter peccaret. His modis committitur curioſitas ex parte obiecti.

Committitur & tertiò, ex parte finis. Cùm enim finis eſt mortale peccatum, aut veniale, & curioſitas eſt talis, Vnde qui vult ſcire uſuras palliatas, ut eas faciat, mortaliter peccat: licèt poſteă non faciat. Similiter, qui vult ſcire defectus alterius, ut infamet, mortaliter peccat, licèt non infamet, qualis finis eſt, talis erit appetitus ſic ſciendi.

Committitur & quartò curioſitas ex parte circumſtantiæ, quamuis non ſit defectus, ex aliis tribus partibus. Et hoc multipliciter fit.

Primò,

Digitized by Google

Primò, Si quis velit ſcire ita, ut Dæmonum arte ſcientias comparet: tunc eſt mortale peccatum.

Secundò, ſi ita velit ſcire, ut alium inducat ad mortaliter peccandum. ut qui vult ſcire ea quę alius occultare tenetur, ratione iuramenti, vel ratione excommunicationis pœnæ impoſitœ, vel ratione ipſius ſecreti; talis curioſitas, quamuis ille talis non manifeſtat, eſt mortale peccatum.

Tertiò, cùm ut ſciat ea quæ ſcire non tenetur, prætermittit ſcire ea quæ obligatur ſcire: ut ſi clericus velit ſcire negotia ſecularia, prætermiſsis his, quæ ſcire ſecundùm ſuum ſtatum tenetur. Et deniq;, cùm, ut ſciat homo, prætermittit implere pręceptum eliquod; ut qui, ut vacet ſtudiis rerum aliquarum, non neceſſarium, prætermittit audire ſacrum in die feſto. Tunc enim eſt mortale.

Quartò, cùm ſequitur ſcandalum graue aliorum. Cùm enim ex eo, quod aliquis diſcere, aut cognoſcere vult, quæ non tenetur; dat graue ſcandalum aliis, peccatum mortale eſt; aliàs veniale.

De inuentione nouitatum. Cap. XIII.

ALia filia inanis gloriæ, eſt inuentio nanitatum, quam S. Thom. 22. q. 133. art. 5.

artic. 5. & alij multi ſolent nominare præſumptionem nouitatum. Eſt autem vitium hoc, cùm aliquis vult mirabilia aliqua exhibere, ut laudem aliorum comparet: & quia noua mirabilia ſolent eſſe, ob id vitium hoc dicitur inuentio nouitatum. Fit autem hoc tam in dictis; quàm in factis. Cùm enim aliquis noua aliqua facta, & inuſitata facere vult, hoc fine, ut nouas *opiniones* ſuſtinere, & proferre *videatur, inuentor* eſt nouitatum. Eſt autem hoc vitium ex ſe veniale, niſi aliqua circumſtantia mortalis ei adiungatur, puta, quia eſt contra Dei honorem, aut in notabile detrimétum proximi, aut in finem mortalem, ut diximus de aliis.

Quid inobedientia, & quibus ſit obediendum. Cap. XIIII.

VLtima filia famæ gloriæ eſt inobedientia. Vt autem quid ſit, rectè percipiatur, opus eſt ſcire quid ſit obedientia. Obedientia igitur eſt virtus, quæ promptum facit hominem ad implendum mandatum ſuperioris, ut tale eſt. In qua definitione tres ſunt partes.

Prima eſt, virtus. Eſt enim obedientia, pars quędam iuſtitiæ, quæ in voluntate ponitur ad perficiẽdum hominem, in his quæ ſunt ad alterum. Secun-

Secunda pars eſt, quæ facit hominem promptum ad implendum ea, quæ à ſuo ſuperiore ei mandantur. Aduerte tamen, quòd dupliciter poteſt aliquis implere mãdatum alterius:

Vno modo, materialiter; puta, dum facit ea, quæ aliis mandat.

Altero modo formaliter, dum facit ea, hac intentione, & motiuo, quia ab alio ſibi mandata ſunt.

Primum pertinet ad virtutes alias, ab obedientia. Qui enim credit per fidem, & diligit per charitatem, & ſuffert labores per patientiam, facit ea, quæ Deus mandat.

Secundum tamen pertinet ad obedientiam. Velle enim iſta facere, quia Deus ita vult, obedientię eſt. Ob id additur in definitione, illa pars tertia; ut tale eſt, id eſt, obedientię eſt, facere mandatum, quia mãdatum eſt. Obedire ergo mandato ad quãlibet virtutem pertinet; & obedientia generaliter quælibet virtus eſt: tamen formaliter obedire, eſt unius & determinatæ virtutis, ab aliis omnibus diſtinctæ. Ex hac definitione facilè eſt cognoſcere, quid inobedientia ſit. Eſt enim tranſgreſsio mandati ſuperiorum, quia mandatum eſt. Trãſgredi enim mandatum, materialiter, omni-

Digitized by Google

um eſt vitiorum commune. Per eam, enim, homo recedit è regula rationis & tranſgreditur mandatum, hoc motiuo, quia ſibi mandatum, & præceptum eſt; & pertinet ad vitium peculiare, quod dicitur inobedientia. Habes ergo quid obedientia, quid inobedientia ſint. Dices, quibus eſt obediendum? Dico, ſuperibus; Non enim eſt obedientia niſi ratione alicuius ſuperioribus. Vnde, filij parentibus, ſerui dominis, *milites* Duci, Populi Principibus, clerici Epiſcopis, religioſi Prælatis, fideles pontifici, oēs Deo obedire debent. Similiter de aliis ſuperioribus dicendum eſt.

In quibus ſit obediendum. Cap. XV.

VT cognoſcatur, in quibus ſit obediēdum, duo ſunt dicenda. Primò in genere in quibus non ſit obediendum. Secundò, in quibus ſit obediendum.

In genere nulli obligamur obedire in ſeptem caſibus.

Primus eſt, Nullus obligatur obedire ſuo ſuperiori in actibus interioribus puris, puta, intellectus ſiue ſvoluntatis. Iſtud eſt, S. Thom. 22. q. 104. art. 5. & communis doctrina. Explico, ſi ſuperior dicit inferiori, dilige inimicum, vel hunc hominem, aut crede iſtam opinionem, non obligatur inferior

hoc

hoc facere: pertinet tamē ad perfectionem obedientiæ, (ut ipſe S. Thom dicit) hoc facere, & in his obedire: ſed non eſt obligatio, quia anima ſoli Deo ſubditur. Vnde patet, hominem non potuiſſe perfici per oēs humanas leges, quæ non obligant ad actus interiores puros, niſi accederet diuina, quæ totum poteſt obligare hominem; & obligat de facto. Iſtud dictum limitatur à Silu. ver. excommun. 7. §. 4 quod intelligitur, de actibus purè internis, qui non ſunt cōmiſti cum externis: Aliquando enim ratione exterioris, poteſt eſſe obligatio interioris: ut: qui præcipit aliquid facere, ſimiliter etiā præcipit abſolutè facere: aliàs enim non faceret Et hoc modo in Clem. 1. de ſtat. mon. excōmunicatur monachus, qui ſine licētiā Prælati confugit ad curias Principum ſecularium; hac intētione, ut ſuo monaſterio nocumentum inferat.

Secundus caſus eſt, S. Thom. in eod. loco. Nullus ex obligatione obedire tenetur in his quæ ad ſtatum propriū corporis pertinent. Ver. g. Pater præcipit filiæ, ut nubat, aut fiat monacha; nō tenetur obedire. Et ſi quis præcipiat alteri, ut viuat in continētia, non eſt ei obediēdum, ex obligatone.

Tertius eſt; Non eſt obediēdum inferi-

ori contra pręceptum ſuperioris. Verbi gratia; quando duo ſuperiores præcipiunt oppoſita uni, inferior debet obedire ſuperiori maiori, prætermiſſo minori. Vnde, obediẽdum eſt potiùs in rebus Eccleſiaſticis Papę quàm Imperatori, & Deo quàm hominibus. Si igitur Papa præciperet alicui, ut reſignaret ſuum beneficium curatum in aliquem indignum, non eſſet ei obediendum quia eſt contra diuinum præceptum. *Ita* habet Panorm. in c. inquiſitioni, de ſent. excommunic. & Io. Andr. c. cùm à Deo, de reſcript.

Quartus eſt; Nulli ſuperiori pręcipienti aliquod peccatum, vel veniale, eſt obediendum. Ita habet c. literas, de reſt. ſpol. & 11. quæſt. 3. can. quid ergo. Hic tamen inſurgit dubium; quid debeat facere inferior, quando dubius eſt, an quod ei præcipitur ſit peccatum? Dico, debet obedire: ita tenet Silueſt. verb. obedientia, §. 2. & habetur hoc expreſsè. 23. quæſt. 1. can. quid culpatur. vbi ſtatuit; cùm non eſt certum, Superiorum factum eſſe malum, eſſe obediendum. In dubiis enim debet inferior credere ſuperiori.

Quintus eſt; Nulli ſuperiori præcipiẽti aliquid, & ex quo ſequitur ſcandalum,

vel

vel notabile detrimentum aliorum, eſt obediendum in tali præcepto. Ita habet Panor. ubi ſuprà, & Silueſt. ver. Obedientia, §. 5. vbi dicunt; non eſſe in hoc obediendum, quando ſuperior ſub excommunicationis pæna præcipiat. Hoc enim non ligat quando malè imponitur.

Sextus eſt; Nulli eſt obediendnm in his in quibus non eſt ſuperior. Inferior enim ſolùm obligatur obedire in his, in quibus inferior eſt: ut ſeruus in ſeruilibus, filius in rebus domeſticis, in diſciplina, & ſic de aliis. Ita habet Innoc. c. inquiſitioni, de ſentent. excommunic. & eſt communis doctrina.

Septimus eſt; Nullus obligatur obedire ſuperiori, quamuis cognoſcat voluntatem eius, niſi talis voluntas ſibi fuerit manifeſta exteriùs, tacitè, vel expreſsè. Ita habent S. Thom. q. 23. de virtute, & Silueſt. ver. obedientia, §. vlt. Non tamen negant iſti Doctores, eſſe perfectiorem obedientiam; obedire, & facere voluntatem ſuperiorum, antequàm ei manifeſtetur; ſed dicunt non eſſe obligationem obediendi. Hi ſunt caſus negatiui.

Circa ſecundum verò, in quibus obediendum ſit, regula eſt generalis: Vnicuiq; ſupe-

ſuperiori obediendum eſt ex obligatione, in his tantùm, in quibus eſt ſuperior. *Hic* tamen unum emergit dubium, quid ſit faciendum, quando duo ſuperiores æquales præcipiunt uni res appoſitas: verbi gratia, miles eſt ſubditus Duci, & parenti, ſi præcipiat pater unum quod non poteſt implere cum eo quod Dux præcipit, quid faciendum eſt, an debeat obedire patri in *domeſticis*, an Duci militaribus. Reſpondet *Sil. ver.* obedientia. §. 10. quod cæteris omnibus paribus, tum obediẽdum eſt ei, qui pręcipit in ordine ad nobiliorem finem. Vnde, ſi æquale ſequitur detrimentum, in re domeſtica, & re militari, potiùs eſt obediendum Duci: quia præcipit in ordine ad bonum commune, quod nobilius eſt bono particulari unius domus.

De obedientia Religioſorum reſpectu Prælatorum. *Cap.* XVI.

HActenus in generali loquuti ſumus, quæ ſint ea in quibus obediendum eſt, nunc ad particularia iſta applicare oportet. Ac primùm, de obedientia Religioſorum erga ſuos Prælatos agere debemus. De quo ſunt dicta notanda.

Et primum eſt; Nullus religioſus tenetur obedire ſuo Prælato in his quæ pertinent

nent ad maiorem perfectionem quàm ſit religionis quam profeſſus eſt. Iſtud eſt, S. Thom. 2. ſent. diſt. 44. q. 2. art. 3. ubi dicit, religioſum teneri in his tribus obedire Prę-lato; in his nempè quę in regula continentur; & in his ſine quibus illa in regula contenta impleri nequeunt, & in pęnis inflictis propter culpas contra prædicta duo. Si aliquis verò ſuperior vellet alia exigere quæ ad maiorem perfectionem pertinent, ut ieiunia, diſciplinas & alia, quæ non ſunt in regula, quamuis perfectius eſſet ei obedire, non obligatur ſubditus in talibus obedire. Non enim votum extenditur ad huiuſmodi opera.

Secundum; Religioſus non tenetur obedire Prœlato, in his, quæ ſunt præter illa tria: puta, nec pertinent ad regulam, nec ad ea, ſine quibus regula non ſeruatur, nec ad pœnam. Ita habet Innoc. c. uniens, de iure iurando.

Tertium; non tenetur etiam ſubditus obedire Prælato in his quæ ſunt contra regulam. Vnde, ſi Prælatus pręcipiat alicui, ne ieiunet tali die, ſi regula præcipitur hoc ieiunium, non tenetur obedire: licèt poſſit Prælatus diſpenſare. Ita dicit Silueſt. ver. religioſus. parag. 6. Additur; niſi

Prælatus id præcipiat ex aliqua cauſa rationabili: puta, cùm ieiunium obeſſet multum ſubdito. Hæc igitur tria dicta hoc uno verbo concluduntur; Non tenetur religioſus obedire Prælato, in his quæ ſunt ſupra, aut præter, aut contra, ſed in his quæ ſunt tantùm ſecũdùm regulam, quam eſt profeſſus.

Quartũ; tranſgredi mandatum Prælati eſt mortale peccatum. Ita habet S. Thom. loco citato. Sed declaratur benè à *Caietan.* ver. præceptum: nimirum cùm Prælatus præcipit aliquid cum intentione obligandi ad mortale, aliàs non. Raró autem ſolent habere hanc intentionem, quæ exprimitur, cùm præcipiunt in virtute ſanctæ obedientiæ. Cùm enim taliter non præcipit, non eſt mortale: niſi quod præcipit Prẹlatus, ſit aliàs præceptum diuinum, aut Eccleſiæ, ad mortale.

De obedientia reſpectu legum. Cap. XVII.

QValiter obedientia legibus ſit exhibenda, neceſſarium quidem, ſed difficile eſt determinare. Omiſsis autem aliis definitionibus quæ plurimæ ſolent dari, ſic poſſe deſcribi; Lex eſt rationis ordinatio homini quid agendum, quidve non agendum ſit, oſtendens, in commune bonum inſtituta. In qua definitione ſunt tres partes.

Prima

Prima eſt, *rationis ordinatio*, id eſt, principium quoddam per rationem conſtitutum. Eſt enim lex opus rationis.

Quid autem hoc principium faciat, explicatur in ſecunda parte, nimirum, *quid agendum, quidve non agendum.*

Finis autem explicatur in tertia parte, nimirum *inſtituta in bonum commune*. Leges enim in utilitatem eorum quibus imponũtur, inſtitutæ ſunt. Dicitur lex à legendo, quaſi homo in ipſa legat, quod facere debeat; ſeu à ligando, quaſi hominem liget, & obliget facere quod in ea continetur. Solet aliis nominibus appellari. Dicitur enim ius quia iuſtum ſtatuat in rebus: dicitur præceptum, quia firmitatem debet habere: dicitur conſtitutio, quia aliquando multi cõueniunt ad legem ſtabiliendam. Hæc lex quinque actus habet: nempè præcipere, prohibere, permittere, (ſunt enim aliquot leges mala aliqua permittentes ad bonum commune) punire, (ſunt enim aliquot leges pœnales, pœnam pro malefactis determinantes) præmiare. Aliquando enim lex præmium ſtatuit implentibus ipſam: & hoc præcipuè conuenit legi diuinæ, iuxta illud Pſalm. 18. *in cuſtodiendis illis retributio multa.*

Lex in duo diuiditur genera: in diuinam, & humanam.

Lex diuina eſt, quæ à Deo eſt immediatè inſtituta, qualis eſt Euangelica, quæ à Chriſto domino, & lex Moyſis quæ à Deo per Moyſen data eſt.

Humana verò eſt, quę ab hominibus eſt inſtituta per poteſtatem ſibi à Deo datam; quales ſunt illæ, quæ à Principibus, *& aliis* huiuſmodi poteſtatibus ſunt inſtitutæ.

Diuina iterum diuiditur in naturalem & poſitiuam.

Lex naturalis eſt, quæ ſic à Deo eſt data, ut rationi hominis naturaliter impreſſerit, ita, ut ratio hominis eam dictet. Huiuſmodi ſunt decem præcepta decalogi, ita enim Deus ea ordinauit, ut naturale lumen rationis attingat, & cognoſcat talia præcepta eſſe, & eſſe obſeruanda.

Lex verò diuina poſitiua eſt: quæ data eſt à Deo, ſed natura humana non eam dictat. Huiuſmodi fuerunt in veteri teſtamẽto leges cæremoniales, & iudiciales multę: in Euangelio verò ſunt pręcepta ſacramentorum, & fidei. ſunt enim incognita homini ſecundùm naturam, nec ei innoteſcunt niſi diuinam manifeſtationem.

Lex etiam humana diuiditur in Eccleſiaſticam, & ſecularem.

Eccle-

Eccleſiaſtica eſt, quæ à poteſtate aliqua Eccleſiaſtica eſt inſtituta, nimirum à Papa, Concilio, Epiſcopo, vel Eccleſiæ aliquo prælato: diciturque canonica lex. Canon enim idem eſt, quod regula. & quamuis lex etiam dici poſsit canon, tamen attribuitur Eccleſiaſticæ regulæ, quæ inter humanas eſt potiſsima.

Secularis autem, aut ciuilis eſt, quæ à poteſtate ſeculari eſt inſtituta; nimirum ab Imperatore, vel Rege, vel Duce, vel Republica, vel alio Principe, aut aliquo alio ſuperiori. Eſt ergo lex diuina naturalis, & diuina poſitiua, Canonica, & ciuilis. Aliæ diuiſiones ad rem pertinentes non ſunt.

Quando vim obligandi habeat. Cap. XVIII.

LEx humana non ſtatim obligandi eos quibus datur, vim habet, ſed ſunt aliquot conditiones neceſſariæ.

Primò enim debet eſſe iuſta; Lex enim humana, cùm iniuſta eſt, non obligat. Ad iuſtitiam autem legis, ſunt quatuor neceſſaria, ut tradit S. Thom. partic. 2. quæſt. 96. articul. 4.

Vnum eſt ex parte finis. Debet enim inſtitui in bonum cõmune. Vnde leges, quæ inſtituuntur, & dantur communitatibus in bonum unius particularis tantùm, ſunt iniuſtæ;

iuſtæ; niſi bonum illius in totam redundet communitatem.

Alterum eſt ex parte agentis; ut lex inſtituatur ab eo, qui habet ſu erioritatem, & poteſtatem, & ita, ut non excedat limites ſuæ poteſtatis, aliter efficitur lex iniuſta.

Tertium, ut ſit materia bona, neq; cõtineatur, ſiue præcipiatur in lege res aliqua mala, vel prohibeatur bona.

Quartum eſt, ut ſit forma bona, *id eſt*, lex ſeruet proportionem ciuium, ut non plus oneret eum, qui minus eſt onerandus. Propter quod ſuperius dix mus leges gabellarum, quæ extorquent tributum ex his quæ ciues nõ in proprios uſus & ſuſtentationes emunt, eſſe iniuſtas. Tunc enim qui plua indiget, plus ſoluit, quo d eſt iniquum. Quando ergo in lege, iſta non reperiuntur, eſt iniuſta, & non habet vim. Tamen notandum eſt ex eodem S. Thoma, quod lex dupliciter poteſt eſſe iniuſta.

Vno modo, quia eſt contra bonum humanum, ut quæ eſt in bonum priuatum ordinata, vel excedit limites p eſtatis, inſtitutionis, vel non ſeruat debitam formam.

Altero modo, quia eſt contra bonum diuinum, nimirum, quia præcipit aliquid contra Dei legem. Si prio-

Si priori modo, eſt iniuſta, licèt in conſcientia non obliget, tamen propter ſcandalum debet aliquando ſeruari, iuxta illud Matth. 5. *Qui te angariauerit per mille paſſus, vade & alia duo, & qui abſtulerit tibi tunicam, da ei & pallium.*

Si verò, poſteriori modo eſt iniuſta, nullo modo eſt ſeruanda; ut ſi lex præciperet non eſſe colendos ſanctos, nõ eſſe adorandum crucem, eſſe fornicãdum, vel quid ſimile. Et ſic intelligitur iſtud Act. 4. *Obedire oportet magis Deo quàm hominibus.* Debet ergo primùm lex eſſe iuſta, ut habeat.

Nec hoc ſatis eſt, ſed ſecũdùm omnes, neceſſarium eſt ſecundò, ut ſit promulgata; ante promulgationem enim & manifeſtationem, quamuis conſtet voluntas legislatoris, non habet vim obligandi lex, ut probat Soto lib. 1. de iuſt, q. 1. art. 1.

Nec adhuc ſatis promulgatio; ſed debet tertiò eſſe recepta ab his quibus lex datur, ut habetur can. in iſtis diſt. 4. ſi enim lex promulgata eſt, ſed non recepta non obligat, ſaltem eos à quibus recepta non fuit. Nam potuit ab una parte communitatis recepi, ab altera verò non.

Adhuc hoc non ſufficit; ſed opus eſt quartò, ut poſtquàm eſt recepta, non ſit per aliam

aliam contrariam legem, aut conſuetudinem derogata. Multi enim extant antiqui canones, & leges, quę olim promulgatę, & receptę fuerunt, modò tamen non obligant, quia per contrariam conſuetudinem, aut leges alias ſunt derogatæ.

Adhuc iſta non ſufficiunt, ut lex obliget unumquemque in particulari, ſed *opus* eſt quintò; ut non ſit inuincibiliter, ſeu *probabiliter* ignorata. Cùm enim ali*quis probabiliter* ſeu inuincibiliter ignorat legem; quamuis ipſam tranſgrediatur, non peccat. Loquor autem hactenùs de lege humana. Aduerte tamen quòd non quæuis ignorantia excuſat à lege, ut aliàs diximus; ſed illa; quando homo ignorat ea quæ ſcire non tenebatur, aut ſi tenebatur, non potuit ſcire; nec per ipſum ſtetit quò minus ſciret. Hæc autem dicitur inuincibilis, ſeu probabilis. His ergo quinque poſitis, lex humana vim habet obligandi, ſiue canonica, ſiue ciuilis ſit. At lex diuina, nõ ſic ſe habet. Nulla enim lex diuina; iniuſta eſt, nõ enim indiget promulgatione, quia iam promulgata, & recepta eſt. nec etiam poteſt derogari conſuetudine, ſola ignorantia eſt, quę excuſat ab obſeruatione legis huius, ſed nõ naturalis diuinæ. Nullus enim peccans contra præceptum

ptum decalogi, excuſatur: nam lex natura-
is, nunquàm ignoratur inuincibiliter, ſed
craſsè ut habet Silueſt. ver. præceptum. §. 7.
In ſola autem diuina poſitiua locum habet
ignorantia. Vnde, infideles, qui nihil audi-
erunt de Euangelio, nec credunt Chriſto,
non peccant peccatum infidelitatis in non
credendo. Excuſantur enim ob ignoranti-
am: damnantur tamen propter alia pecca-
ta, quæ committunt contra ius diuinum
naturale, quod obligantur obſeruare.

Quanta ſit legis obligatio. Cap. XIX.

LEx diuina tam naturalis, quàm poſiti-
ua nõ obligat ſemper ad mortale. Ali-
quando enim obligat ad veniale Men-
dacium enim iocoſum, & verbum otioſum
venialia ſunt, licèt non ſint ſecũdùm legem
diuinam: frequenter tamen obligant ad
mortale, præſertim decalogi præcepta.
Cùm enim nõ eſt leuitas materiæ, & actus
eſt deliberatus, mortale peccatum eſt tranſ-
greſsio. De poſitiua autem lege, uſus Eccle-
ſiæ, & Doctorum quando trangreſsio ſit
mortale, quando non. At verò de lege hu-
mana, tam canónica, quàm ciuili difficultas
eſt. Sunt autem notanda aliqua in quibus
doctores conueniunt.

Primùm eſt; poſſunt ſuperiores, tam
Eccle-

Eccleſiaſtici, quàm ſeculares obligare ad mortale ſubditos; & facere præcepta obligantia ad mortale. Et in hoc conueniunt Doctores, & probatur à Soto, libr. 1. de iuſt. quæſt. 6. art. 4.

Secũdum eſt, quando ſuperior intendit obligare ad mortale, tunc obligat. Quãdo autem intendit non obligare, non obligat. Itaq; illud præceptum obligat *ad mortale*, cùm conſtat, talem fuiſſe intentionem præcipiẽtis. Similiter etiam, ſi conſtat non fuiſſe, non obligat. Vnde S. Thom. 2.2.q. 186. art. 9. dicit præcepta ſancti Dominici non obligare ad peccatum: quia ipſius regulæ inſtitutor dixit & expreſsit, ſe nolle obligare ad peccatum. In hoc etiam omnes conueniunt.

Tertium eſt, ſi quis ex contemptu, ſeu intentione, non obediendi, vult facere aduerſus id quod ei præcipitur à ſuperiore, licèt non præcipiatur ſub peccato mortali, peccat mortaliter. Verbi gratia, præcipit Prælatus inferiori aliquid non obligans ad mortale; ſi inferior non facit hac cauſa, quia nolit obedire, aut ex contemptu; peccat mortaliter. Similiter dicendum eſt reſpectu cuiuſque alterius ſuperioris, etiam reſpectu Dei. Qui enim conſilium diuinum non faceret

ceret ex contemptu, vel quia Deo obedire, etiam mortaliter peccaret. Ita habet Caiet. ſecunda ſecundæ, quæſt. 104. art. 2. Silueſt. ver. lex. §. 8. & ver. contemptus, §. 2. In hoc omnes conueniunt.

Quartum eſt, Cùm aliquid præcipitur ſub pœna excommunicationis, aut alterius pœnæ, quæ homini in gratia exiſtenti non poteſt conuenire: ut ſub pœna maledictionis à Deo, & indignationis Apoſtolorum, aut alicuius ſimilis; obligat ad mortale; quamuis excommunicatio non imponatur ipſo facto. Siue enim ipſo facto incurratur, ſiue non; excommunicatio non poteſt fulminari, niſi in materia peccati mortalis.

Limitat autem hoc Caietan. ver. præceptum, quòd cùm excommunicatio non imponatur immediatè, ſed, ita ut admoneatur prius, qui eſt excommunicandus: tunc non facit mortale peccatum talis inobedientia, donec præcedat talis admonitio.

Quintum eſt; Illa lex humana obligat mortale, cùm licèt non conſtet præcipientis intentio, tamen uſus Eccleſiæ, aut Doctores communiter ſolent interpretari de tali obligatione ad mortale. Verbi gratia: Eſt lex ieiunij in Quadrageſima; non habet

Digitized by Google

expreſſum an obliget ad mortale: at communis ſenſus Eccleſiæ ita interpretatur cū Doctoribus etiam ita declarantibus; obid, cenſendum eſt, obligare ad mortale. Similiter etiam dicendum eſt de pręcepto communionis tempore Paſchæ, & Confeſsionis, iuxta cap. omnis utriuſq;, de pœniten. & remiſſ. Non enim habetur expreſſum, an obliget ad mortale; tamen Eccleſiæ uſus ita declarat. In hoc dicto nullus etiam diſcordat.

Sextum eſt; Agens iuxta intentionem legis, licèt agat contra verba ipſius, aliquando non peccat.

Hoc eſt dictum etiam cōmune, & habetur apud S. Thom. 1 2. q. 96. art. 6. Ver. grã. Eſt lex, quòd portę ciuitatis noctu ſint clauſæ; tamen ſi accidat, ut hoſtes inſequantur ciues, per quos ciuitas ſeruatur, eſſetq; ciuitati damnoſum ſi non aperirentur; tunc aperire non eſt peccatum: nam eſt ob bonum commune, quòd lex illa intendebat, &, ſi in tali caſu adeſſet legiſlator, utiq; ita iudicaret. Aduertit tamen S. Thom. non licere agere ſemper ſecundùm intentionem legis, contra ipſius verbalem ſenſum, niſi cùm cauſa urgens eſt, & cùm princeps, ſeu ſuperior cuius eſt legem interpretari, non

adeſt;

adeſt, nec facilè conueniri poteſt. Si enim poſſet, non licet tunc cuilibet, ſic contra legem agere. Hæc ſunt, in quibus non eſt diſcordia inter Doctores erga obedientiam legum, ſeu præceptorum.

De diuerſitate doctorum erga legum obedientiam.
Cap. XX.

TRia ſunt, in quibus Doctores diſcordant erga obedientiam legum humanarum. In cuius gratiam notanda eſt distinctio.

Leges humanæ ſe habent in duplici differentia.

Quædam ſunt purè præceptiuæ, quæ aliquid faciendum iubent, vel faciendum prohibet.

Quædam ſunt pœnales, quibus pœna infligenda tranſgreſſoribus ſtatuunt. Sunt ergo leges Eccleſiaſticę & ciuiles puræ præceptiuæ, utræque pœnales. Et in his tribus eſt difficultas.

Circa leges Eccleſiaſticas, Nauar. c: 23. ſummę, num. 48. & ſequentibus, dicit quòd generaliter, quoties in lege Eccleſiaſtica ponitur verbum exprimens præceptum, aut prohibitionem, aut neceſsitatem, obligat ad mortale: ut, cùm dicitur, præcipimus, inhibemus, oportet, debet, & ſimilia.

Ratio huius Doctoris eſt, quia hoc eſt declaratum iam à Papa; & cùm legislator explicat intentionem ſuam, ut diximus; tenendum eſt, legem obligare ſecundùm intentionem ſuam, ut diximus; tenendum eſt, legem obligare ſecundùm intentionem talem. Quòd autem Papa declarauerit, *hoc* probat ex Clemen. exiui. de verbo. ſignifi. vbi Clemens tertius fratribus ſancti Franciſci petentibus, an omnia quæ in *eorum* regula erant, ad mortale obligarent, an nulla præter tria vota, reſpondit, aliqua obligare, puta quæ ſunt per verbum præceptiuũ data, alia verò non. Dicit ſecundò Nauarr. quòd, cùm non habetur verbum tale, ſed dicitur, declaramus, ordinamus, vel eſt loquutio per modum imperatiuum, id eſt, fiat hoc vel illud, tunc non obligat ad mortale, quia non eſt declarata intentio legislatoris. Probat ex ſancto Thom. 2. 2. q. 186. artic. 9. qui ita dicere videtur. Contra primum dictum tenet Caiet. verb. præceptum ubi dicit; quòd quamuis lex verba talia cõtineat, adhuc non obligat ad mortale, niſi ſit materia alicuius momenti. Si enim decalogi præcepta ex leuitate materiæ obligant ad ſolùm veniale, multò magis præcepta humana. Et ego ita credo. Nec argu-

mentum

Digitized by Google

mentum Nauar. valet; nam Pontifex ille ſupponebat materiæ grauitatem. Erant enim diuina conſilia, quæ monachis tantæ religionis ſunt res magni momenti. Alterum etiam dictum Nauar. eodem modo eſt intelligendum. Cùm enim res quæ declaratur grauis eſt, obligat ad mortale, nec refert illo modo loqui. Nam in ſimilibus loquutionibus includitur verbum præceptiuum. Nec ſanctus Thomas ita uniuerſaliter loquitur, ut dicit Nauar.

Circa leges humanas ciuiles, eſt ſecũda difficultas. Idem Nauar. tenet, quòd nulla illarum obligat ad mortale, quamuis ſit verbum præceptiuum, niſi res quæ præcipitur, ſit alio iure diuino, vel naturali præcepta: tunc enim obligat, ſed ratione iuris præcedentis, vt lex quæ prohibet adulteria obligat ad mortale, ratione iuris naturalis, aliàs non. Ratio eius eſt; quia non conſtat, neque eſt expreſſa intentio legislatoris volentis obligare ad mortale. Contrarium tenet Soto lib. 1. de iuſtitia, quæſt. 6 art. 4. ubi probat leges humanas obligare ad mortale nec requirit illam explicationem intentionis: immò dum non conſtat intẽtio, quòd noluit legislator obligare ad mortale, tenendum eſt obligare. Intellige cùm res eſt

grauis. cùm enim leuis eſt, quòd ciues non induantur ſerico, vel non habeant tales, vel tales veſtes, non eſſet peccatum mortale aliter facere. Ita ego credo, nam eo ipſo quòd aliquid graue præcipitur, includitur intentio obligandi ad mortale in legibus, niſi contrarium exprimatur, immò legislator forſan non meminit, nec aduertit quicquam de intentione mortalis vel venialis, ſed ſolùm vult obligare. Quanta autem ſit obligatio relinquitur grauitati materiæ, quæ præcipitur.

Circa leges pœnales tam ciuiles, quàm Eccleſiaſticas, eſt tertia inter Doctores difficultas. Aliquando volunt, eas ad nullam obligare culpam, niſi res ipſa aliàs ex ſe eſſet mala, abſque tali lege. ita habet præfatus Nauar. & Caſtr. lib. 1. de lege pœnali, cap. 9. & videtur idem tenere Caietan. ver. præceptum. Tamen contrarium tenet Sot. lib. 1. de iuſtitia, quæſt. 6. art. 5. Silueſt. ver. inobedientia, §. vltim. ubi reprehendit diſtinctionem Henrici quodlibet. 3. quæſt. 22. & verb. præceptum. §. 3. Idem etiam tenet Armil. verb. præceptum. §. 6. Dicunt iſti, quòd obligant tales leges ad culpam, & ſtatuunt regulam. Quando in lege humana ponitur grauis & notabilis pœna, ut

Digitized by Google

ut pœna capitis, aut amiſsio omnium bonorum, aut perpetui exilij, obligat ad mortale: quando verò pœna non eſt tam grauis, non obligat niſi ad veniale, quod intellige, niſi ſuppoſita grauitate materiæ, quæ in lege iuſta, eſt coniuncta cum grauitate pœnæ. Ego ita puta dicendum cum iſtis. Eſt enim communis ſententia: & in rebus dubiis non debet homo exponere ſe periculo peccandi, agendo contra tales leges. Videntur enim iſtæ exprimere maiorem intentionem obligandi ipſorum legislatorum, cùm non ſolùm præcipiant, verùm etiam pœnas infligant transgreſſori. Pœnam autem nullus tenetur ſoluere ante condemnationem, quamuis aliqui putent contrarium. Sed oppoſita ſententia communiſsima eſt, & vera. Vnum autem eſt argumentum contra iſtos forte: nam cap. final. de celebratione Miſſæ. præcipitur, ne Latinus in Occidentali Eccleſia conſecret in fermentato pane, aliàs priuatur officio, vel beneficio. Illa lex eſt pœnalis, & ſecundùm hos non obligat ad mortale: at nullus profectò auderet dicere, non eſſe mortale peccatum ſcienter conſecrare in fermentato. Lex ergo pœnalis obligat. Hęc ſunt, in quibus non eſt tanta Doctorum

diſcordia circa obedientiam legibus exhibendam: tutior pars tamen tenenda eſt. Nam ſi leges humanæ, & pœnales præſertim, non obligant ad culpam, multa fient mala contra bonum commune, nec id affirmare eſt Doctoris, ſed principis, aut alicuius Concilij. Simus ergo in communi ſententia.

De obedientia quam debent clerici Epiſcopis, *& filij parentibus. Cap.* XXI.

CIrca obedientiam clericorum erga Epiſcopos aliquot ſunt dicta notanda.

Primum eſt, Clerici in his quæ ſtatum proprium clericalem pertinent, tenentur ſuis Epiſcopis obedire; & abſque rationabili cauſa, nolẽtes obedire in graui, pręceptis Epiſcoporum, mortaliter peccant, ut tenet Silueſt. verb. obedientia. §.7. & Angel. ibid. num. 9. Si ergo Epiſcopus præcipit clerico, ut tali veſtitu utatur propter modeſtiam, vel taliter ſe gerat erga cultum diuinum, tenetur obedire.

Secundum eſt, laici etiam tenentur obedire Epiſcopis in his quæ ad ſalutem ipſorum ſpiritualem pertinent. Ita habent Innoc. & Panorm. c. veniens, extr. de ſent. excomm. In his ergo quœ ad ſacramento-

rum

rum ſuſceptionem,& præceptorum Eccleſiaſticorum, & diuinorum impletionem ſpectant, debent laici obedire ſuperioribus Eccleſiaſticis.

Tertium eſt, clerici non ſunt ſubditi ſæcularibus poteſtatibus, niſi ſit ex Pontificis aliqua conceſsione: ita habetur c. Eccleſia, extr. de conſtitut. Vnde, non tenentur obedire ipſorum præceptis, niſi in his quæ faciunt clerici, ut ſecularibus ſe ingerat clericus, ſtare debet ſtatutis ſæcularium Principum.

Circa obedientiam filiorum erga parentes, id unum notandum eſt; teneri obedire parentibus, dum ſub eorum ſunt poteſtate. in his, quæ ad res domeſticas & bonos mores pertinent, & in re graui nolle acquieſcere parentum præcepto, mortale eſt, ut tenet Siueſt. verb. obedientia. §. 1. & Angelus ibidem num. 1. Quando ergo mater præcipit filiæ ne inhoneſtè viuat, obedire tenetur, & quando pater pręcipit filio, ut literis vacet, ut abſtineat à mala aliqua conuerſatione, ut domus curam habeat, obedire tenetur. Attende autem, quod ſpernere parentum conſilia, vel pręcepta, etiam obligantia ad veniale, aut nolle facere hoc motiuo, ut non obediant, eſt mortale,

De præſumptione. Cap. XXII.

ALtera filia ſuperbiæ, præſumptio eſt. Hæc autem poteſt ſic deſcribi. Eſt appetitus ſe exhibendi ſupra propriam poteſtatem. Cùm enim homo vult dicere, vel facere ſupra id quod verè poteſt, ac ſi talia exhibendi haberet poteſtatem, dicitur præſumptuoſus. Eſt autem præſumptio in quibuſdam caſibus mortale peccatum.

Primò, cùm præſumptio coniuncta eſt cum notabili damno proximi, vel ſaltem periculo talis damni: ut, qui cùm ignarus ſit medicinæ, aut parum ſciat, vult exerceri medendi artem, & qui ignarus eſt legum, patrocinandi munus aſſumit, & qui neſcit Theologicas veritates, vult concionari populo de rebus multùm arduis.

Secundò, quando eſt uſurpatio alicuius dignitatis, aut officij ſecularis, vel Eccleſiaſtici: ut qui audit confeſsiones, cùm non habeat facultatem, aut iudicat, cùm non habeat poteſtatem.

Tertiò, cùm exponit ſe periculo mortaliter peccandi: ut qui cognoſcens ſe ſæpè labi in mortale, cùm alloquitur fœminas ſolus, adhuc vult, confidens ſuis viribus, alloqui. Immò, & ſi confidat diuinæ gratiæ,

gratiæ, cùm homo aliàs de ſe habeat prædictam experientiam. Tunc enim eſſet tentare Deum: ſecùs, cùm homo non haberet talem notitiam periculi ſui, ſe expoſuit. His caſibus, mortale eſt præſumptio, in aliis frequenter eſt veniale. Eſt enim alia præſumptio, quæ eſt contra ſpem, vnam ex virtutibus Theologicis, de qua S. Thom. 2. 2. quæſt. 21. Hæc autem eſt, cùm homo plus fidit diuinæ miſericordiæ, quàm debeat. Tunc autem fidit plus quàm debet, quando contra diuinam legem aliquid à Deo ſperat, ut qui putaret, ſeu vellet ſola diuina miſericordia ſaluari, nullo ſuo exiſtente opere & merito, & hæc, cùm actus perfectus exiſtit, eſt mortale peccatum.

De ambitione. *Cap.* XXIII.

TErtia filia ſuperbiæ eſt ambitio. Hæc autem eſt appetitus inordinatus honorum, & dignitatum. Ex genere ſuo non eſt mortale, ſed veniale. In aliquibus caſibus eſt mortale.

Primò, cùm appetitur honor de aliquo mortali peccato. Vt enim laudem de mortali peccato velle, eſt mortale, ita & velle honorem, & dignitatem, pro mortali.

Secúdò, cùm appetitur honor, vel dignitas modo illicito, qui eſt mortale peccatũ; ut vel-

ut velle dignitatem per ſimoniam, uſuram, homicidium, vel per dolum, & fraudem.

Tertiò, cùm ponitur ultimus finis in ipſo honore, & dignitate: puta, cùm homo paratus eſt mortaliter peccare, ut dignitatem conſequatur. Hoc modo peccat, qui cùm ſit indignus Epiſcopatu, vel beneficio aliquo curato, ipſum deliberatè appetit. Malè enim appetitur id quod abſq; peccato retineri non poteſt.

Quartò, cùm propter finem aliquem, qui ſit mortale peccatum, appetitur honor, vel dignitas: ut cùm appetitur propter vindictam, vel ad alium malum uſum mortalem. His modis ambitio mortale peccatum eſt: in reliquis verò veniale eſt.

De *Auaritia, quid ſit.* Cap. XXIIII.

SEcundum capitale vitium eſt auaritia, de qua tractat S. Thom. 2. 2. quæſt. 118. Hęc autem ſic poteſt deſcribi: Eſt amor immoderatus habendi. In qua deſcriptione ſunt tres partes.

Prima eſt, *amor.* Eſt enim auaritia appetitus, & affectus quidam, pertinetque ad voluntatem.

Secunda pars eſt, *habendi.* Per hoc vocabulum intelligimus res utiles, puta, pecunias, & alia quæ pecunia æſtimantur, ad pro-

proprios uſus, qualia ſunt pecora, vineæ, domus, & alia huiuſmodi, quæ diuitiæ vocantur. Amor enim harum, eſt auaritia.

Tertia pars definitionis eſt, quòd ſit *immoderatus*, puta, ſine modo & regula, ſeu menſura rationis. Aduerte autem, quòd auaritia conſiſtit his duobus quæ explicantur verbo habendi, id eſt, in retinendo, & non dando, quando, quomodo, & quibus oportet. Et ſecundò in acquirendo huiuſmodi, & congregando præter modum. Aduerte rurſus: quòd auaritia non ſolùm conſiſtit in ordine ad alterũ, puta nõ dando alteri, aut accipiendo ab altero, ſed erga ſeipſum poteſt homo eſſe auarus, cùm ſumptus neceſſarios ſibi negat, ex affectu pecuniæ. Iſta auaritia habet vitium quoddam ſibi contrarium, & extremum, puta; Prodigalitatem. Hæc autem conſiſtit in dando plus quam poteſt in aliis, vel ſibi. Liberalitas conſiſtit in medio: dat enim, & quando & quomodò oportet. Vnum tamen hîc aduertendum eſt, quod auaritia opponitur, & contraria eſt duplici virtuti, puta iuſtitiæ & liberalitati. Tunc enim eſt contra iuſtitiam cùm verſatur circa alienum, puta, cùm non datur quod debetur, ex amore ipſius pecuniæ: aut, cùm accipitur quod alienum eſt, per

per furtum, rapinam, vſuram, vel alia iniuſta via. Cùm verò verſatur circa propria, puta circa immoderatum affectum in rebus propriis, tunc eſt contra liberalitatem. Similiter etiam prodigalitas opponitur iuſtitiæ, & liberalitati. Iuſtitiæ, cùm prodigus eſt aliquis ex alieno: ut, cùm multa debet, inutiliter conſumit pecunias, & fit impotens ad ſoluendum. Liberalitati, cùm ex propriis, tantùm immoderatè conſumit. Patet ergo quid auaritia, quid prodigalitas ſit, & quibus contrariæ ſint virtutibus.

Quale peccatum ſint auaritia, & prodigalitas.
Cap. XXV.

AD cognoſcendum quale peccatum ſit auaritia, oportet conſiderare & diſtinguere, quando contra iuſtitiam, quando contra liberalitatem ſit. Cùm enim eſt contra iuſtitiam, ex genere ſuo eſt mortale peccatum: & de facto eſt mortale, niſi ob leuitatem materiæ, vel ob defectum deliberationis fiat veniale. Vnde, qui ex auaritia, & pecuniæ affectu retinet alienum, nolens reſtituere, aut accipiat alienum via aliqua iniuſta, mortaliter peccat. Quando verò eſt contra liberalitatem, tunc ex ſe veniale peccatum eſt: quamuis fiat mortale, cùm opponitur præcepto charitatis: verbi

gratia,

gratia, retinere multùm pecunias proprias, nolendo dare & ſuccurrere alteri, & habendo immoderatum appetitum earum, veniale eſt. Si tamen homo ex tali affectu non ſuccurrat indigenti, poſito in extrema, aut graui neceſsitate, cùm obligatur præcepto charitatis, mortaliter peccat. Similiter, cùm eſt paratus negligere, ſeu tranſgredi diuinũ pręceptum potiùs, quàm ſeparare affectum à pecunia, peccat, & mortaliter: ut, qui paratus eſt, ſi poſsit furari, aut vſuram dare, aut negare indigenti extremę, aut quid ſimile. Idem etiam dicendum eſt de prodigalitate. Cùm enim eſt contra iuſtitiam, tũc ex genere ſuo eſt mortale peccatum: & verè eſt mortale peccatum, niſi excuſetur una illarum duarum cauſarum, quas diximus de auaritia. Vnde, mortaliter peccat prodigus conſumens pecunias alienas, ut tutores, & curatores, res pupillorum conſumẽtes: & diſpẽſatores, rem ſibi traditam prodigentes, peccant mortaliter. Prodigus autem peccat mortaliter, cum ſe impotentem facit ad ſoluenda debita ſua, & cùm relinquit prouidere familiæ, ſeu vxori, & liberis: At verò cùm eſt contra liberalitatem ex genere ſuo eſt veniale, ut qui ita de propriis eſt prodigus, quòd nullam iniuſtitiam

com-

committat in alterum. Tamen hoc modo fit etiam peccatum mortale, cùm tranſgreditur aliquod præceptum charitatis: ut qui notabile ſcandalum ingerit aliis ſua prodigalitate, maximè ſi eſt perſona Eccleſiaſtica, ut qui dum viuit prodigè, indigenti in graui, aut extrema neceſsitate non ſuccurrit, & qui paratus eſt mortaliter peccare potiùs quàm à tali liberalitate, quam peruersè liberalitatem vocat, deſiſtere.

De filiabus auaritiæ. Cap. XXVI.

MVltæ ſunt filiæ auaritiæ, quæ ad finem ipſius ordinantur, ſeu ab ipſa procedunt, quas ſanctus Thom. q. 118. art. 8. refert ex Gregorio. Hæ autem ſunt numero ſeptem: obduratio, inquietudo, fraus, fallacia, periurium, violentia, proditio. Quarum prima obduratio eſt contra miſericordiam, quæ conſiſtit in retinendo. Ex eo enim, quòd auarus vult inordinatè retinere pecuniam, fit obdurati cordis, & animo immiſericordi ad ſubueniendum neceſsitatibus proximorum.

Ex eo etiam, quòd immoderatè habeat affectum, conſequitur inquietudo, ut ſemper ſollicitus ſit mente, & variis curis, & anxietatibus diſtrahatur.

Ex eo etiam, quòd vult acquirere immode-

moderatè, ſequitur, ut ſæpè utatur fallacia in verbis, & fraude in factis, & periurio, falſum confirmando, & violentia furando, rapiendo aliena, & aliquando prodendo perſonas, ut Iudas, qui ex auaritia Chriſtum Dominum prodidit. Inter has filias oportet primò, examinemus obdurationẽ cordis ad miſerendum. Et quia ad hanc pertinet prȩcipuè non facere eleemoſynam, nec ſubuenire indigenti, oportet, tractemus iſtam materiam de eleemoſyna & miſericordia, per quam cognoſcetur, & quale, & quantum peccatum ſit illa cordis obduratio.

De Eleemoſyna quid ſit. Cap. XXVII.

ELeemoſyna, non poteſt benè percipi quid ſit, niſi priùs, miſericordia quid ſit, cognoſcatur. Eſt igitur miſericordia; diſplicentia mali alieni, ad ipſi ſubueniendum inclinans. In qua deſcriptione, duæ ſunt partes principales.

Vna eſt, *Diſplicentia mali alieni.* Per miſericordiam diſplicet homini miſeria proximi, nolletque, in malis eum eſſe.

Altera pars eſt, *inclinans ad ſubueniendum.* Per miſericordiam enim, homini, non ſolùm diſplicet malum, & miſeria aliena, ſed inclinatur ad volendum ei ſubuenire, &

E malum

malum ipſius ſubleuare, ut poteſt. Tractat ſanctus Thomas de hac virtute, 2. 2. quæſt. 30. Naſcitur autem ex charitate, hoc modo; nam per charitatem, homo unitur cum ſuo proximo, ac malum illius, ut proprium etiam ſibi reputat, ac ex hac parte diſplicet; Naſcitur etiam ex charitate; quia cùm quis diligit ſe ipſum, cumque malum quod eſt alteri, ſibi poſſe accidere conſiderat, ſic ipſum deteſtatur, ſibique diſplicet. Vndè Ariſtotel. 1. Rhethor. dicebat, prudentes & ſenes eſſe miſericordes: prudentes quidem, quia conſiderant malum alterius etiam ſibi accidere poſſe; ſenes verò quia timent notum ſibi malum. Et ob hanc cauſam, etiam fœminæ, & miſeri homines, ac formidoloſi naturaliter quadam miſericordia mouentur facilè. Hoc ſuppoſito poteſt ſic deſcribi; Eleemoſyna eſt opus quo indigentiæ alterius ſubuenitur, ex miſericordia procedens. Velle. n. ſubuenire, eſt actus miſericordiæ, & illud opus quo talis ſubuentio fit, dicitur eleemoſyna. Quòd verbum, græcè idem valet, ac apud Latinos miſericordia. Solet enim nnmen ipſum virtutis ipſi effectus attribui. Vide S. Thom. 2. 2. quæſt. 32.

Qui

Qui poßint facere Eleemoſynam, & quomodo religioſi. Cap. XXVIII.

NOn omnes poſſunt facere eleemoſynas; ut habet Thom. 2.2. quæſt. 32. art. 8. Nullus enim ſubditus, & inferior poteſt facere eleemoſynam de ea re ſecundum quam ſubditus eſt alteri. Poteſt quidem, ſi quid habet proprium, erogare in eleemoſynam, tamen de re ſuperioris non poteſt. Vnde; religioſi, vxores viuentibus viris, filijfamilias, famuli, ſerui non poſſunt facere eleemoſynas; niſi in quatuor his caſibus, videlicet.

Primus; cùm eſt extrema neceſsitas indigentis. Quando enim aliquis laborat extrema neceſsitate; poteſt inferior eleemoſynam facere de re ſuperioris, & etiam ipſo nolente, ut habet Gloſſ. 12. quæſt. 1. canon. cùm dicatur; quam ſequitur cõmunis Doctorum opinio.

Secundus, cùm eſt grauis etiam neceſſitas indigentis alicuius; tamen tunc, ſi poteſt haberi facultas à ſuperiore eſt habenda; ut habet Panorm. cap. ſi quis, de furtis.

Tertiò, cùm ipſe ſuperior dat commiſſionem, & facultatem inferiori, ut poſsit erogare eleemoſynam.

Quartò, cùm inferior cognoſcit de ſuo

ſuperiori, ipſum lætari, & ſibi eſſe gratum; quòd tales erogentur eleemoſynæ. His caſibus poteſt quilibet ſubditus facere eleemoſyuam de re ſuperioris. At in particulari eſt iſta diſcutere.

Religioſi enim ultra prædictos cõmunes caſus, poſſunt in duobus eleemoſynam facere.

Alter eſt, cùm peregrinantur, vel iter faciunt. Tunc enim de datis in propriam ſuſtentationem, vel à prælato, vel ab aliis facientibus eleemoſynam, poſſunt etiam erogare indigentibus, ut habet Armilla, ver. Eleemoſyna, §. 1.

Alter eſt, cùm cognoſcunt ſuperiorem ſuum gaudere de tali eleemoſyna, & ſi ipſe adeſſet, utique facturum, vel facultatem daturum. Ita habet Silueſt. verb. Eleemoſyna, §. 5. At in aliis caſibus, non licet eis. Idem dicendum; quando ſunt extra conuentum ſuum, in ſtudiis, vel uniuerſitatibus, commorantes. Tunc enim poſſunt facere eleemoſynam, ac ſi peregrinantes eſſent, ut habet Armilla.

Quando maritatæ poßint facere eleemoſynam. Cap. XXIX.

PRœter illos generales caſus, in quibus licèt cuilibet inferiori facere, eleemoſynam;

ſynam, ſunt etiam aliqui, in quibus licèt vxoribus.

Primus eſt, cùm ſciunt gaudere, & lætari ſuos coniuges, cùm ipſæ faciunt eleemoſynam, licèt nunquam facultatem expreſſam fecerint.

Secundus, cum maritus eſt amens: Tunc enim rei adminiſtratio relicta eſt vxori.

Tertius, cùm profectus eſt longinquá regionem.

Quartus, cùm ipſe reliquit rei adminiſtrationem ipſi vxori.

Quintus, cùm determinat certá ſummam pecuniæ quotannis ipſi vxori pro ipſius expenſis. Ipſa autem reſtringit ſe, nec expendit multùm, ut aliquid reſiduum ſit. ex hoc poteſt tunc facere Eleemoſynam.

Sextus; cùm ipſe maritus eſt multùm auarus, nec vult facere eleemoſynam, etiam cùm deberet; tunc vxor poteſt facere, exemplo Abigail, 1. Reg. 25. quæ donauit Dauid, viro ſuo neſciente.

Septimus; cùm ipſa, ultra dotem, aliquid habet proprium, unde poſſet facere eleemoſynam, ſicut poteſt diſpenſare in aliis, ut ipſi libuerit.

Octauus; cùm proprio labore lucratur

proximorum. Non ſolùm autem bonis, ſed etiam malis fidelibus, & infidelibus eſt benefaciendum; nam miſericordia naſcitur ex charitate, quæ nullum excludit. Sunt tamen aliquot conditiones requiſitæ in indigente, ut ei ſit eroganda eleemoſyna.

Prima eſt, ut nequeat laborare, & comparare ſibi victum. Cùm enim poteſt, ſed otio vacat, non tenetur quis ei dare, *niſi ſit* in extrema neceſsitate, quando iam *non* poteſt laborare; & niſi etiam ille non inuenit, qui ipſius labore velit uti; ut habet Silueſt. verbo eleemoſyna, §. 3. Sed iſta conditio intelligēda eſt, cùm per laborem non acquirit homo detrimētum honoris. Sunt enim nobiles viri, & fœminæ, quibus eſſet multum indecens, aliis inſeruire, & manibus laborare: his non eſt neganda eleemoſyna, quamuis non laborent.

Secunda, quòd talis indigens non accipiat anſam, & occaſionem peccandi, eò quòd habeat talem eleemoſynam. Sunt enim qui conuertunt, de eleemoſyna in res illicitas, & malas: his meliùs eſt negare eleemoſynam, ut corrigantur, dummodo non ſint tamen in extrema neceſsitate. Ita habetur apud Aug. ſup. q. 5. can. non omnis. *Vtilius*, inquit, *eſurienti panis tollitur, ſi de cibo ſe-*

curus, iuſtitiam negligat, quàm eſurienti panis frangatur, ſi iniuſtitiæ, ſeductus acquieſcat.

Tertia, cùm indiget in pœnam, ut propter iuſtitiam iudicis: ut, qui damnati ſunt ſiti & fame perire, his non tenemur facere eleemoſynam, ut dicit S. Thom. 2. 2. q. 31. art. 2. tamen qui voluerit, licet ei dare eleemoſynam, ut dicit Soto, lib. 5. de iuſtitia, q. 5. art. vlt. dum non ſit miniſter iuſtitiæ. Miniſtris enim, opus eſt exequi ſententiam, & iudicis damnationem. Dicit autem Soto, quòd ille damnatus poteſt, ſi vult, non acceptare bibum, & permittere ſe mori, & ita eſt; licet Caietan. 2. 2. quæſt. 69. dicat eum obligari ſumere cibum talem & conſeruare vitam, ut poteſt.

Quarta, cùm talis indigentia eſt in bello iuſto. Cùm enim ciuitas inimicorum eſt circundata iuſtè, & fame cogetur ſe tradere tunc non eſt ei miniſtrandus cibus, nec liceret, ſed eſſet graue peccatũ; ſecùs in bello iniuſto, cùm iniuſtè eſt circundata. Tamen aduerte unum; quòd non ſolùm aliis extra ſe homo poteſt facere eleemoſynam, ſed ſi diſtributor eſt eleemoſynarum alterius, ſed etiam poteſt ſibi & ſuis facere de tali pecunia eleemoſynam, ſi ita indiget, ac illi, quibus talis eſt eroganda eleemoſyna, ut ha-

bet Caietan. 2. 2. quæſt. 32. art. 9. & Silueſter verb. Eleemoſyna, §. 34. & S. Thomas, ibidem ad tertium, & Tabien. verb. Eleemoſyna, §. 13. Vt autem rectè diſpenſetur, debet conſiderare, ac ſi eſſet tetius, & quam faceret tertio indigenti, eleemoſynam eandem ſibi faciat.

Ex quo facienda eſt Eleemoſyna. *Cap.* XXXII.

ELemoſyna debet fieri ex propria ſubſtantia.

Vnde notandum eſt; primò, quod non eſt faciēda eleemoſyna de alieno quod eſt apud nos, ut de depoſito, de commodato. Hæc enim dominis propriis ſunt reſeruanda, niſi occurreret extrema neceſsitas, quando ei liceret ab altero ſumere, ad erogandum eleemoſynam.

Secundò, non eſt facienda eleemoſyna de obnoxio ad reſtitutionē; ut qui multa habet debita, quibus vix poteſt ſatisfacere ſua pecunia, non debet erogare eleemoſynam, & ſe impotentem facere ad ſoluendum, niſi in caſu præcedenti.

Tertiò, nō eſt etiam facienda eleemoſyna de acquiſitis contra iuſtitiam, ut per uſuram, per rapinam, furtum, vel per alium iniuſtum cōtractum. hæc enim ſunt dominis

nis reſtituẽda. Dixi autem de acquiſitis cõtra iuſtitiam; nam aliqua malè acquirũt pro aliquo peccato, tamen ipſa acceptio non eſt contra iuſtitiã; ut qui acquirunt pro aliquo peccato, tamen ipſa acceptio non eſt cõtra iuſtitiam, ut, quæ mulier accipit pro abuſu coporis, quę dicuntur turpia lucra. & de his poteſt fieri eleemoſyna, ut habet S. Tho. 2. 2. q. 32. art. 7. Hoc etiam modo diximus, lib. 5. inſtruct. c. 21. cùm aliquis accipit pecuniã, ut occidat hominem aliquem, quãuis aliqui velint debere dari pauperibus, ſed nos illic diximus, teneri, ſed poſſe ſibi retinere, quia dominus eſt talis pecuniæ. Poteſt tamen, ſi velit, facere eleemoſynam, & conſilium eſſet utile id facere.

Rurſus quartò; facienda eſt de non neceſſario ad vitæ cõſeruationem. Non enim cum diſpendio ſuæ vitæ debet aliquis alteri erogare. hoc tamen meliùs explicabitur in ſequentibus capitibus.

Quando ſit obligatio faciendi eleemoſynam. *Cap.* XXXIII.

NOn parua difficultas eſt, ſcire quando homo ſub peccato mortali obligetur facere eleemoſynam. In cuius gratiam, ſunt duæ diſtinctiones multùm conſiderandæ.

Prior

Prior eſt: Pecunia, & pecunia æſtimabile quadrupliciter ſe poſſunt habere reſpectu habentis, ſeu poſſeſſoris.

Vno modo; eſt talis pecunia neceſſaria ad vitæ propriæ & ſuæ familiæ conſeruationem, ita ut ſine illa non poſsint vitam propriam aut ſuorum, conſeruare. Et hæc neceſsitas naturæ dicitur.

Altero modo, poteſt eſſe neceſſaria ad ſtatus ſui decentiam ſimpliciter; ita, ut ſine illa, nullo modo poſsit ſui ſtatus decentiam conſeruare, & dicitur hæc neceſsitas perſonæ.

Tertiò, poteſt eſſe neceſſaria, ſiue ad vitam, ſiue ad ſtatus decentiam, non ſimpliciter, ſed ſecundum quid, id eſt, ſine illa poſſet homo decentiam ſui ſtatus conſeruare, tamen ægrè, & non commodè.

Quartò modo, eſt pecunia quæ nullo horum modorum eſt neceſſaria, & hæc dicitur ſuperflua. Aduerte tamen ex Caietan. Silueſt. & Armil. verb. eleemoſyna, & aliis Doct. quod neceſſarium, vel ſuperfluum non debent conſiderari reſpectu præſentis, ſed etiam reſpectu periculorum, quæ probabiliter poſſunt accidere: verbi gratia, modò vnus ſolùm habet vxorem, ſeu ſpōſam; non ob id, eſt cēſendum habere pecuniam

ſuper-

ſuperfluam, quamuis habeat pluſquam neceſſarium ad decentiam ſtatus. Nam ſperat filios, & filias quibus computatis, non erit, forſan ſuperfluum. Similiter, uno anno; quando res minus valent, forſan videtur ſuperfluum, tamen ſi computentur pericula probabilia, quia altero anno carius valebunt, non erit ſuperfluum: tamen non ſunt fingenda aut imaginanda periculo, ſed ſolùm eo conſideranda, quæ probabiliter, & iudicio viri prudentis accidere poſſunt. Aduerte etiam, quòd ſunt diuerſi ſtatus in repub. eccleſiaſtica & ſæculari. nec debent expenſæ eſſe æquales omnibus, ſed quibuſdam maiores, quibuſdam minores, ratione ſtatus ſui.

Poſterior diſtinctio ſit, Neceſsitas eſt triplex.

Vna extrema quando homo iam eſt conſtitutus in periculo propriæ vitæ. Vbi aduerte, ex Sot. lib. 5. de iuſtit. quæſt. 3. art. 4. quod non ſolùm eſt cenſenda extrema neceſsitas, cùm quis eſt in mortis periculo, ſed cum probabiliter ſperatur mors, niſi antè ſubueniatur.

Altera neceſsitas eſt grauis; ut, cùm eſt graue periculum perdendi honores, & decentiam ſtatus; aut peccandi; ut cùm mitter

ter pro indigentia vult proſtituere filias.

Tertia eſt, communis indigentia, quæ nec extrema, nec grauis multum eſt. Hæc omnia ſunt ante oculos habenda, pro intelligentia eorum, quæ dicuntur in cap. ſequenti.

De obligatione faciendi eleemoſynam: Cap. XXXIIII.

SVnt aliquot concluſiones notandæ, ſuper dictis præcedentibus diſtinctionibus.

Quarum prima eſt: Eleemoſyna eſt in præcepto, obligamurq́; ſub mortali aliquádo facere eleemoſynam. In hac concluſione omnes Catholici conueniunt. Eſt enim de fide, & contraria, eſt hæretica. Eſt de fide, ut probatur ex ſcriptura: 1. Ioan. 3. *Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?* 1. Iacob. 2. *Iudicium ſine miſericordia ei, qui non fecerit miſericordiam*; Luc. 3. *quod ſupereſt date eleemoſynam, &* Matth. 25. *Ite maledicti, &c. quia eſuriui & non dediſtis mihi manducare, &c.*

Secunda cõcluſio; De neceſſariis ſimpliciter, ad vitę proprię aut familiæ conſeruationem, nullus tenetur alteri ſuccurrere, etiam in neceſsitate extrema laboranti, id eſt,

eſt, cum diſpendio ſuæ vitæ, aut parentum, familiæ, nullus tenetur vitæ alterius ſuccurrere, ſed potiùs ſibi. Vnde, ſi laborent duo in extrema neceſsitate, unuſq; cibum ſibi neceſſarium, tantum haberet, non obligatur alteri dare: & in hoc omnes conueniunt. At S. Tho. 2. 2. q. 33. art. 6. excipit, quãdo perſona cui ſuccurritur eſſet per neceſſaria reip. & à qua bonum cõmune depẽdet ciuitatis, aut exercitus; tunc enim potius hinc quàm ſibi ſuccurrendum eſſet. At verò difficultas eſt, an iſte obligetur ſub præcepto id facere. Omnes enim cõueniunt, quòd licet ei facere; tamen de obligatione diſcordant. Siueſt. ver. eleemoſyna, §. 2. & Armill. ver. eleemoſyna, 4. tenet quod ſolùm eſt conſiliũ; & S. Tho. videtur dicere eſſe præceptum: & ita tenet Sot. lib. 5. de iuſt. q. 1. art. 7. Et ita eſt; nam propter bonum cõmune tenetur, quis proprium negligere. Quòd ſi non eſſet illa perſona tam neceſſaria reip. licet eſſet multum, tunc conſilium eſſet. De hoc tamen diximus lib. 5. Inſtruct.

Tertia cõcluſio: Ex neceſſariis ad decentiam ſtatus, tamen non neceſſariis ad vitæ conſeruationem, tenetur homo facere eleemoſynam in extrema neceſsitate exiſtenti. In hac oẽs conueniunt. Potiùs enim homo

homo debet facere iacturam decentiæ ſtatus ſui, & debet ſe minuere, & reſtringere, quam quòd alius moratur, ob defectum eleemoſynæ, ab ipſo faciendæ. Tamen aduerte; iſtas tres neceſsitates, eſſe intelligendas, quando homo in ipſis manet abſque culpa & poteſtate ſua. Nam ſi aliquis diceret; ego me volo occidere, niſi des mihi centum aureos, & de facto vult occidere, non ob id, ſunt ei dandi. Culpa enim potius eius eſt, quàm neceſsitas.

Quarta concluſio: Ex neceſſariis ſecûdùm quid ad decentiam ſtatus, ſeu ad vitæ conſeruationem, non tenetur homo facere eleemoſynam, extra neceſsitates extremas, & graues. Non enim, ut ſuccurrat cõmunibus indigentiis, tenetur ex præcepto pati incommodum, & reſtringere ea, quæ ad vitæ, & ſtatus conſeruationem neceſſaria ſunt. Hæc ſunt concluſiones quatuor, in quibus Doctores conueniunt: in ſequẽtibus duabus eſt controuerſia.

De diſcordia Doctorum circa præceptum eleemoſynæ. Cap. XXXVI.

DVo ſunt, in quibus doctores diſcrepant circa præceptum Eleemoſynę.

Alterum eſt; an ex ſuperfluis teneatur homo, ſub mortali, non ſolũm in neceſ-

neceſsitate extrema, ſed etiam in graui ſuccurrere. De extrema enim nullus dubitat. De graui verò, multi dicunt, non obligare, ſed ex conſilio, & ex æquitate; vnde ſolum obligatio eſt ſub veniali. Ita habet Alexan. 4. part. quæſt. 113. memb. 1. & Gab. 4. d. 18. quæſt. 4. conſil. 5. At verò alij dicunt teneri ſub mortali, & ex præcepto etiam in grauibus erogare eleemoſynam. Ita habet S. Thom. 4. diſt. 15. quæſt. 2. art. 1. quæſt. 3. Anton. 2. part. tit. 1. con. 24. §. 4. Richard. 4. diſt. 15. Silueſt. Tabien. Armil. ver. Eleemoſyna, & Medina. con. de pœnit. tract. 5. de Eleemoſyna. Et ita tenendum.

Vnde ſit concluſio iuxta hanc veram ſententiam, Tenetur quiſque ex ſuperfluis ſui ſtatus, ſub mortali peccato, facere eleemoſynam in grauibus proximorum neceſſitatibus. Iſta concluſio, præmiſſa Doctorum citatorum auctoritate, videtur, manifeſta eſſe in ſcriptura, Matth. 26. *Ite maledicti in ignem æternum, quia ſitiui, & non dediſtis mihi bibere, eſuriui, & non dediſtis mihi manducare, nudus eram, & non cooperuiſtis me, infirmus eram, & non viſitaſtis me.* Hic vides profectò non eſſe has extremas neceſſitates, & tamen damnari hominem quia non ſuccurrit. Ergo obligatio eſt mortali etiã extra extremam

neceſsitatem. Hoc etiam poteſt colligi ex illo, Iacob. 2. *Iudicium ſine miſericordia ei qui non fecit miſericordiam*, & ex illo Ioan. allegato. Quæ teſtimonia non poſſunt intelligi de ſola extrema neceſsitate. Et manifeſta eſt rati. Amicitia humana non ſolùm ſolueretur ſi amicus nón ſuccurreret in extrema neceſsitate amico, ſed in graui. Multò ergo magis ſoluitur amicitia diuina, cùm plus timeamus, Chriſto erogare, quàm cuilibet amico; quod autem pauperi fit, Chriſto fit, ut ipſe dixit; *quod vni ex miniſtris meis feciſtis, mihi feciſtis, &, ſitiui, & dediſtis mihi bibere.*

Alterum eſt, an ex ſuperfluis teneamur facere eleemoſynam communibus neceſsitatibus ex præcepto, ita, ut nullus ſuperflua poſsit ſibi retinere abſque mortali; ſed debeat pauperibus diſtribuere. Caietan. verb. Eleemoſ. videtur dicere, ita eſſe. & S. Thom. 2. 2. quæſt. 32. art. 5. iuxta aliquorum expoſitionem: tamen communis opinio tenet contrarium. Omnes enim illi Doct. præfati dicunt, non obligari: immò aliqui nec etiam obligari in graui, ſub mortali. Sit ergo altera concluſio. Nullus ſub mortali tenetur diſtribuere ſuperflua. extra extremas & graues neceſsitates. Iſtam teneo propter commuuem Doct. ſententiam;

tiam; nec audeo obligare ſub mortali eos quos tot & tanti Doctores, excuſant. Vnum tamen admoneo eum, qui ſuperflua habet, debere, multum timere, & confeſſarios debere illis maximè conſulere, ut diſtribuant, nec apud ſe retineant, quia etſi Doct. ſcholaſticorum communis ſententia eos excuſat, tamen Doctores ſancti illos damnant, ut ſit profectò ſententia probabilis illos obligari ſub præcepto. Adducam aliquot iſtorum teſtimonia. Hieronymus, ut habetur in Decret. diſtinct. 42. cap. 1. *Aliena*, inquit, *rapere conuincitur, qui vltra ſibi neceſſaria retinere probatur*. Ambroſius, & habetur diſtin&. 47. canon. *Sicut pluſquam ſufficit*, inquit, *ad ſumptus, violenter obtentum eſt, non minus eſt criminis habenti tollere, quam cùm paſſis, & abundans ſis, indigentibus denegare.* Et inferius, *Eſurientium, eſt panis quem tu detines, nudorum eſt indumentum, quod tu recludis, miſerorum redemptio eſt pecunia quam in terra defodis.* Hæc Ambroſi. Auguſtin. ſuper Pſalm. 147. *Superflua*, inquit, *diuiti, neceſſaria ſunt pauperi, aliena rapit, qui iſta detinet.* Baſil. in Homil. de diuite, multa de hoc cumulat, & dicit, quod, diues ille damnatus eſt, quia neſciebat ex præcepto teneri, ſuperflua diſtribuere in pauperes. Chryſoſtom.

homil. 34. ad popul. Antioch. dicit, *diuites habentes ſuperflua, eſſe æconomos in* Dei *familia, & ex præcepto teneri diſtribuere ea in pauperes.* Vides tot ſanctos damnantes ſuperflui retentionem ſub mortali, multùm ergo timendum eſt. Circa hoc autem, & præcedens caput, unum obſeruandum eſt; alter teneri eo qui aliorum habent, quantum ad præceptum Eleemoſynarum. hi enim ſatisfaciunt his indigentibus qui occurrunt erogando: illi verò vltra hoc tenentur inquirere. Nam Epiſcopus, & quilibet ſuperior in ſua ditione, debet inquirere neceſsitas ut eis ſuccurrat, aliter non ſatisfacit pręcepto: Superfluum autem magis inuenitur in Eccleſiaſticis perſonis, qui cùm non habent filias, & filios, non ità indigent, ac ſæculares; & cum ipſorum etiam victus & veſtitus maiorem requirat modum, & modeſtiam.

De quodam dubio circa Eleemoſyna. Cap. XXXVI.

CVm certum ſit; eum, qui eſt in neceſsitate extrema, poſſe accipere ab alio, & rapere quæ ſibi ſunt neceſſaria, dubium eſt; an huiuſmodi homo teneatur ad reſtitutionem. ſi ad pinguiorem venerit fortunam. In quo dubio ſunt variæ docto-

doctorum ſententiæ. Quidam putant eum non teneri, ut Scot. 4. diſtinct, 15. quæſt. 2. & Gabr. ibidem, & Soto 4. de iuſtit. q. 7. art. 1. Alij verò tenent eum obligari, ut Nastar. cap. 17. ſum. numer. 60. & Adrian. in mater. de reſtit. in peculiari quæſtione de hoc. Medina verò Cod. de pœnit. tractat. 5. de Eleemoſyna, tenet mediam ſententiam. Cùm enim accipit de ſuperfluo alterius, non tenetur reſtituere: cùm verò accipit de non ſuperfluo tenetur. Aduerte autem, quòd prædicti doctores in multis cõueniunt: in uno autem eſt diſcrepantia. Conueniunt; in eo quod dicit Scot. quòd ſi quis ante neceſsitatem extremam, accipit aliquid ab altero; ratione cuius acceptionis tenebatur reſtituere, & poſteà incurrat illam neceſsitatem, & utatur illo quod acceperat, non ob id ſoluitur ab obligatione reſtitutionis, ſi ad pinguem venerit fortunam. Rurſus conueniunt, ut dicit Soto, cùm aliquis patitur extremam neceſsitatem in vno loco, in altero tamen habet, vnde poſſet ſuccurre ſuæ neceſsitati, tũc quod accipit, tenetur reddere: ut, ſi mercator aliquis diues cõprehendatur in loco vbi nullas habet pecunias, ita ut inimici velint occidere, niſi det centum aureos, tunc iſte po-

teſt illas accipere ab alio, tenetur reddere, cùm in ſuo loco. Rurſus tertiò conueniunt quando aliquis verè habet aliquid pecunia appretiabile, tamen non ſufficiens, nec utile illi ad ſuam neceſsitatem, ut ſi habens domos, vineas, indigeat pecunia; tunc ſi accipiat, & rapiat, tenetur reddere poſteà. Rurſus etiam conueniunt; cùm res accepta ab altero, adhuc perſeuerat expleta neceſsitate, ut qui manus inimicorum fugiens, quas aliter euadere non poterat, equum alienum rapuit, tunc ſuperſtitem tenetur equum reddere domino. In his omnibus non eſt contradictio. Sed, difficultas poſita eſt de eo quod accipitur verè & abſolutè ab indigente, & ipſo uſu conſumitur, & ſatis fit neceſsitati, & de hoc procedunt prefatæ opiniones, quamuis adhuc in hoc uno conueniunt: quando res eſt modicæ quantitatis, non tenetur reddere, quia præſumitur, quod donaret is à quo accepta eſt, ſi ſciſſet: immò adhuc conueniunt, quòd qui acceperit, non obligatur laborare, & negotiari, ut reſtituat; ſed difficultas eſt; an ſi ille factus fuerit ditior, teneatur reſtituere; & in hoc puncto dico duo.

Alterum: Eſſe probabillem illam opinionem, quam habent, non teneri ad reſtitutio-

gutionem, poteſtque ſecurus eſſe pœnitens per illam, non reſtituendo: & confeſſarius etiam securè poteſt illum in ſua opinione abſoluere.

Dico ſecundo, alterum mihi eſſe probabilius, illum teneri reſtitutionem, ut dicit Medina. Cùm enim accepit ex non ſuperfluo, ille à quo accepit, non obligatur donare; nam poterat mutuare: Vnde, niſi præſumatur, vel ſciatur eſſe donatum, obligatio ad reſtitutionem. Cùm verò accepit ex ſuperfluo, ob eandem reſtitutioné, credo etiam obligari ad reſtitutionem contra Mediná. Ratio eſt, nã hic à quo accepit, non tenetur donare, ſed poteſt mutuando ſuccurrere neceſsitati illi: vnde niſi præſumatur donatum, ille alius tenetur reddere, ad pinguem veniens fortunam. Ob eandem ergo cauſam, ſiue accipiat ex ſuperfluo, ſiue non; debet reddere. Hoc idem diximus ſuperius c. 24. lib. 1. inſtructionis, ubi adduximus aliam rationem, ut ibi poteritis videre.

De alijs duobus modis erga idem.

Cap. XXXVII.

ALiud dubium eſt, ex quo pendet ſolutio præcedentis; an obligemur in extrema neceſsitate alterius ſuccurrere per donationem, an ſufficiat per mu-

mutuum vel venditionem, vel cambium aut alio modo. Sunt etiam duæ opiniones. Adrian. & Nauar. locis citatis, dicunt, non obligari ex præcepto donare, maximè ſi eſt magna quantitas; ſed ſufficit mutuare: nam hoc modo ſuccurritur neceſsitati illi. Alij verò dicunt, obligationem eſſe dandi. Medina loco citato dicit, ex ſuperfluis eſſe donandum, ex non ſuperfluis ſufficere mutuare. In hoc conueniunt omnes, quòd quocunque modo donandum ſit, eſt tamen, niſi ille acceptet mutuum, donare debeamus. quod ſi debet dari ſub mutuo, quòd non obligatur reddere, niſi fortè ad pinguiorem venerit fortunam. Puto autem poſſe ſub hoc modo ſuccurri, nec obligari ſub præcepto donare, Nam Gen. 47. legimus, in illa neceſsitate Aegypti, Ioſeph non donaſſe, ſed dediſſe ſub cōditione quadam. & Tob. 1. dedit bonus Tobias Gabello indigenti ſummam argenti mutuò ſub chirographo. Conſilium tamen laudabile eſt, præſertim ex ſuperfluis donare. Hinc fit, quòd ſi quis artifex vel robuſtus, laboraret extrema, aut graui neceſsitate, quia non inuenerit materiam exercendi artem vel laborem, poſſet aliquis ſuccurrere propter uſum artis vel laborem ipſius, nec tenetur donare, quamuis

uis tunc de præſenti malè valeret.

Aliud dubium eſt; an qui debent pecunias aliis creditoribus, ſi occurrat aliquis extrema neceſsitate, & dent ei ex tali pecunia, ſint obligati reddere creditoribus illud ſicut poterant accipere aliis, ſi ipſi non haberent, & miniſtrare exiſtenti in neceſsitate extrema. Hoc dubium mouet Medin. loc. citat. nempè teneri reddere, & ſoluere creditoribus. Nam quamdiu in ſua poteſtate ſunt, ipſorum ſunt & dare tenentur indigenti illi, nec aufertur obligatio reſtituendi creditori, ſicut iam diximus de illo qui priùs erat debitor, & poſteà incidit in extremam neceſsitatem, non ob id tollitur obligatio reſtituendi. Qui verò accipit ab alio, ut reddat indigenti extremè, non obligatur, nam nomine indigentis accepit, & indigens eſt qui ad modum dræd ctum reſtituere tenetur ad pinguem veniens fortunam.

De alijs dubijs circa præceptum Eleemoſynæ. *Cap.* XXXVIII.

CVm conſtet iam Eleemoſynam eſſe in præcepto; dubium eſt, an illud præceptum ſit obligans tantùm fideles, ſeu Chriſtianos. Ad quod dico; non ſolùm obligare fideles, ſed etiam infideles

omnes. Eſt enim non ſolum diuinum præceptum, ſed etiam naturale, ſicut præceptum honorandi parentes, non furandi, non mœchandi: quæ quidem obligant omnes; ut habet Cypr. ſermo de Eleemoſynis. Vnde peccat mortaliter paganus & infidelis qui non ſubuenit extremæ aut graui neceſsitati proximi, ut ſuperiùs eſt dictum. Et non ſolùm non ſubueniendo alteri *pagano*, ſed etiam non ſubueniendo fideli: ſicut & fidelis peccat, non ſubueniẽdo etiam infideli. Naturale enim eſt; ut unuſquiſq; his qui ſuæ ſpeciei ſunt, in neceſsitate ſuccurrat, niſi aliquando ratio aliud poſtulet, ut ſuperiùs diximus.

Aliud dubium eſt: an præceptum Eccleſiæ magis obliget Eccleſiaſticas perſonas reſpectu bonorum Eccleſiæ, quàm ſæculares, aut etiam Eccleſiaſticas reſpectu bonorum quæ non ab Eccleſia, ſed aliunde habent. Poſſunt enim habere bona aliqua ex patrimonio, vel alio modo *conquiſita*, & non Eccleſiæ beneficio, & in his perinde habentur, ac ſæculares. Ad hoc dubium Caiet. 1. 2. quæſt. 87. art. 1. & 185. art. 7. tenet, quòd tenentur de ſibi ſuperfluis ad vitam, & ſtatus decentiam facere eleemoſynam, non ſolùm ex miſericordia, ſed ex iuſtitia;

ut ſi

ut ſi non faciant ad reſtituendum teneantur. Puta enim Caiet. quòd non ſunt honorum bonorum Eccleſiæ domini, ſed diſpẽſatores, & ſublato ſibi ſufficienti, reſiquum eſt pauperum. Soto verò lib. 10. de iuſtitia, q. 4. art. 3. tenet cõtrarium. dicit enim, quòd illius portionis quæ ſibi ex diuiſione obuenerit, ſunt verè domini, ſicut domini temporales ſunt domini ſuorum bonorum. & peccant non faciendo eleemoſynam, ſicut & alij, & in iiſdem caſibus, quãuis magis teneantur ſuccurrere, quàm ſæculares: quia patres pauperum ſunt, ut habetur 12. q. 1. per totum. Et ita tenendum eſt, ut ſatis oſtendimus in inſtructione. Dicit autem vnum Tabiena, verb. reſtitutio. §. 19. quòd quamuis diſpenſatores ſint talium bonorum, tamen nomine eleemoſynæ poſsint ſuis conſanguineis donare, ſed indigent, & maritare neptes, etiã filias illegitimas, poſſintq; non ſolùm pro ratione conditionis ipſorum abſolutà illis diſpenſare, ſed etiam habita ratione ſui ſtatus. Neptes enim Pontificum, Cardinalium & ſimilium, pluribus indigent ad decentiam ſtatus. ſed hoc profectò ſecuriùs dici poteſt, tenẽdo tales perſonas eſſe dominos talium bonorum. Debent tamen in hoc vitari ſcandala, & ſuperfluita-

...ſa, & ſu...

...

fluitates, & prius neceſsitates grauiores aliorum ſuppleri, ut ſtatim dicemus.

Quo ordine ſit eleemoſyna facienda. Cap. XXXIX.

QVamuis difficile ſit, ordinem vniuerſalem & certum faciendi & diſtribuendi eleemoſynas conſtituere, ut omnes Doctores fatentur, tamen aliqua notitia ex ſequentibus concluſionibus haberi poterit.

Quarum prima eſt; Maiori ſeu grauiori neceſsitati priùs eſt ſuccurrendum, quàm minus graui, in quocunque ſubiecto ea ſit. In hoc omnes conueniunt: quamuis enim conſanguineis, amicis, benefactoribus, notis, & aliis ſit eroganda, tamen priùs indigentiori eſt eroganda, quinque ſit ille. Vnde ſi neceſsitas alieni eſt extrema, & conſanguinei eſt communis, aut grauis, priùs extraneo danda eſt eleemoſyna. Similiter, ſi illa eſt grauis, & hæc eſt communis. Hinc ſequitur, quòd perſonæ Eccleſiaſticæ, qui volunt ſuos nepotes ditare, & ſæculares qui volunt augere ſuos ſtatus, non poſsint ſtantibus neceſsitatibus grauibus proximorum, & Reipublicæ.

Secunda concluſio: Exiſtente æquali neceſsitate, & indigentia, priùs homo ſibimet

met quàm aliis prouidere debet. In hoc etiam omnes cõueniunt. Vbi aduerte, cùm aliquis eſt in neceſsitate extrema vel graui, & alij in ſimili, nec ipſe ſibi & aliis poteſt prouidere, tunc debet ſibi; ſed non ſemper ad id tenetur. Aliquãdo enim eſt conſilium attendere aliis, aliquando præceptum, aliquando verò eſt peccatũ. Tenetur quidem aliis, cùm id vergit in beneficium commune. Vt enim ſuperiùs diximus, cùm eſt perſona publica, ex qua ſalus communitatis pendet, tunc tenetur quilibet particularis, illi potiùs quàm ſibi in neceſsitate extrema aut graui ſuccurrere. Cùm verò non eſſet ita utilis perſona, tamen utilis aut vir bonus aliquis, aut amicus, aut pater, aut filius, aut multùm coniunctus, tunc eſſet conſilium, his potiùs quam ſibi conſulere. Cùm verò ipſe eſſet publica perſona, & multùm utilis Reipub. & ille alius non; tunc tenetur ſibi potiùs prouidere. Tamen circa hanc concluſionem, duo dubia breuia exiſtunt.

Alterum eſt; an homo potiùs ſibi in extrema neceſsitate, quàm creditori ſuo in eadem neceſsitate exiſtenti ſuccurrere teneatur, ex his quæ ei debet. Ad quod dubium, Scot. 4. diſt. 15. quæſt. 2. reſpondet; quòd

quòd ſi priùs incidit in extremam neceſsitatem, quàm creditor, non tenetur ei dare, tamen ſi ſimul inciderunt, aut creditor priùs tunc teneatur ei dare. Nauar. cap. 17. num. 70. dicit, quòd ſi res quam habet, eſt in ſpecie reddenda, nempè quia erat commodato aut depoſito accepta, tunc tenetur reddere alteri potiùs, quàm ſibi ſeruare. Si verò non eſt res in eadem ſpecie redenda, non tenetur. Sed meliùs habet Caietan. verb. reſtitutio. & Tabiena eodem verb. §. 4. & Sotus lib. 4. de iuſtitia. q. 7. art. 1. quòd non tenetur dare creditori, ſed potiùs ſibi ſuccurrere poteſt. Omnes tamen conueniunt, quòd nulli licet etiam exiſtenti in graui neceſsitate, ſumere ab alio in eadem neceſsitate exiſtente: immò nec licet accipere, quamuis ſit perſona publica, & cui alter tenetur dare.

Alterum dubium, an ſicut licet ſeipſum anteponere creditori, in extrema neceſsitate, ita etiam liceat anteponere parentes, ut potiùs ſuccurrere debeat parentibus, quam creditori? Tabiena verb. *reſtitutio.* §. 4. dicit, ſuccurrendum potiùs creditori. Soto verò loco allegato tenet, quòd liceret dare parentibus, relicto creditore. Immò etiam filios & vxorem, non tamen fratres, licet

ſicet anteponere creditori. Et ſine dubio de parentibus eſt ſententia S. Thom. quęſt. 31. art. 3. ubi dicit, obligationem parentum vincere omnem obligationem aliam. Et ita credo: immò non ſolùm quod Soto dicit, ſed etiam de fratribus, & his qui in primo gradu ſunt. Vide librum 5. Inſtruct. cap. 24. vbi contrarium diximus, quia totum eſt probabile, ſed modò hoc probabiliùs videtur.

Tertia concluſio: parentibus potiùs quàm filiis in eadem neceſsitate eſt ſuccurrendum: verbi gratia, Laborat pater alicuius extrema neceſsitate: laborat ſuus filius neque poteſt niſi alteri prouidere: potiùs patri & matri ſuccurrendum eſt, quàm proprio filio. In hoc omnes conueniunt, & S. Thomas 2. 2. quæſt. 31. art. 3. Aduerte tamen, quòd ſi ordinem charitatis ſpectes, potiùs homo debet amare ꝓprios filios, immò & vxorem, quàm parentes, ut author eſt S. Thom. 2. 2. quæſt. 28. Et ratio eſt, quia plus eſt ſibi coniunctus filius, cùm ſit de ꝓpria ſubſtantia, & vxor, quæ eſt una caro ſecum, quàm parentes, à quibus procedit. Ordo autem charitatis incipit à coniunctioribus. At verò non ſic eſt ordo eleemoſynæ, quæ cùm ſit beneficium quodam

dam & retributio, plus reſpicit debitum: & quia parentibus plus debemus, quàm filiis, hinc eſt, quòd plus illis eſt eroganda eleemoſyna quàm filijs & vxori.

Quarta concluſio eſt, in æquali neceſſitate iſte ordo communiter eſt ſeruandus, ut primum locum cõſanguinei, ſecundum hi quorum nobis eſt cura, tertium benefactores, quartum amici, quintum noti, ſextum extranei obtineant. Hoc intellige, cęteris paribus: nam tam utilis poteſt eſſe extraneus Reipub. ut præponendus ſit conſanguineo: & tam amicus, ut præponendus ſit minimo benefactori.

In ſingulis autem ordinibus obſeruãda eſt quinta concluſio; meliores & utiliores reipub. ſunt præponendi in neceſsitate æquali: verbi gratia, inter æquales conſanguineos, præponendus eſt melior & ſtudioſior reipub. & utilior. Similiter & inter amicos, & inter alios ſingulorum ordinum. Per has concluſiones mediocris poteſt haberi notitia ordinis erogandi eleemoſynas.

Quanta debeat eſſe eleemoſyna Cap. XL.

OMnes conueniunt abundantem eleemoſynam eſſe faciẽdam. Tamen aduerte, aliquam eleemoſynam eſſe abundantem ex duplici parte; ex parte acci-

accipientis,&ex parte dantis. Ex parte quidem accipientis dicitur duplex abundans.

Vno modo, quando ſupplet omnem neceſsitatem indigentis: ut qui indiget centum, ſi accipiat centum, abundanter accipit.

Altero modo, cùm non ſolùm ſupplet neceſsitatem ſed ſuperfluit. Plus enim accipit, quàm indiget.

De hac ergo abundantia, ex parte accipientis dico primò; Quiſque tenetur abundanter dare, ut ſufficiat toti neceſsitati, cùm extrema aut grauis eſt, & ipſe poteſt eſſe ſine periculo æqualis aut maioris indigentiæ propriæ. Quãdo igitur laborat quis neceſsitate extrema aut graui, tenetur qui poteſt, liberare eum à graui ſeu ab extrema. Verum eſt, quòd ſi eſſent multi, qui vni vellent conferre, tunc ſufficeret ſingulis dare quantum ſufficit, ut vnà cum aliis ſuccurratur neceſsitati indigentis.

Dico ſecundò, in communibus neceſsitatibus, bonum eſt abundanter dare, non tamen eſt obligatorium: ſatis eſt dare partem aliquam ad ſubleuãdam neceſsitatem indigentium: præſertim cum alij etiam ſimili modo eleemoſynam faciunt.

Tertiò dico, dare abundanter, ita, ut

 ſuper-

ſuperfluum ſit, poteſt & benè & malè fieri. Benè quidem, ſi bona intentione datur, ut indigens non ſolùm ſibi, ſed aliis habeat vel is ita habeat ea quibus commodè viuat. Malè fit, ſi cognoſcitur indigens abuti ſuperfluo, in ludis, vel aliis vitiis, & ad hoc ei detur: aut, cùm datur ad oſtentationem & vanam gloriam, aut cùm alteri negatur neceſſarium, dum alteri miniſtratur ſuperfluum, aut cùm tale ſuperfluũ perit, & fit prodigalitas quædã. Et huiuſmodi peccata ex ſe venialia ſunt: niſi cùm conſtaret indigẽtem mortale aliquid committere ob huiuſmodi ſuperfluum.

Eſt etiam eleemoſyna abũdans ex parte dantis, cùm multum datur. Hoc autem multum non tantùm eſt conſiderandum in ſe, quàm habita ratione facultatis ipſius dãtis. Aliquando enim qui minùs dat, plus dat & abundantiùs: quia minus habet, & plus eſt ſibi illud paucum, quàm diuiti illud multum. Et ſic dicta illud vidua, Lucæ 21. abundantiùs dediſſe, cùm tamen in ſe *paucum* dediſſet. Hoc autem modo abundanter, dare, laudabile eſt, & meritorium, dummodò homo non incurrat, ſeu contrahat indigentiam tantam, ut familiæ ſuæ commodè ſuccurrere non poſsit.

De

De vtilitate eleemoſynæ. Cap. XLI.

PLena eſt ſcriptura utilitate eleemoſynæ: tres tamen ſunt præcipuæ ipſius utilitates.

Prima quidem, quòd eleemoſyna, eſt meritoria gloriæ & gratiæ augmenti, ſi fiat ab homine exiſtente in gratia, & propter Deum. Aduerte tamen, quòd duplici ex parte creſcit eleemoſyna; & vna eſt magis altera meritoria. Primò, ex affectu dantis quę enim maiori charitate fit, magis eſt meritoria. Vnde, ſi quis dat vnum ſcutum tali affectu, ut ſi haberet centum, daret, habet meritum ac ſi daret centum. Si quis etiam magna deuotione & feruore charitatis dat vnum Iulium, magis meretur, quàm qui cum minori deuotione daret etiam Iulium. Altero modo creſcit ex parte rei, ſeu operis ipſius. Vnde, ſi duo habeant æqualem charitatis feruorem, tamen vnus dat plus, alter minùs, magis meretur ille, quàm hic. Debet tamen conſiderari quantitas iſta eleemoſynæ datæ per proportionem ad facultatem utriuſque. Aliquando enim plus dat, qui minùs dat, ut diximus, quia pauperior eſt.

Eſt autem altera utilitas eleemoſynæ, quòd ſit ſatisfactoria pro pœnis peccato-

rum dimiſſorum. Et hoc eſt quod in ſcriptura dicitur, *Peccata tua eleemoſynis redime.* Multum enim pœnæ in hoc mundo, aut in Purgatorio ſoluendæ, remittitur per eleemoſynam in gratia factam. Non ſolùm autem valet ad ſatisfactionem propriis peccatis, ſed & pro peccatis aliorum, ſiue in Purgatorio, ſiue in hoc mundo ſint, ſi ſunt in gratia pro quibus offertur.

Tertia utilitas, eſt, quòd eſt impetratoria. Conſequitur enim multa beneficia à Deo: & quæ petit obtinet, qui facit eleemoſynam, iuxta illud Matth. *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* Imò ſi eſt in mortali peccato, eſt diſpoſitio ad obtinendum à Deo ut per gratiam diſponatur ad contritionem, qua conſequatur peccati remiſsionem.

De ſolicitudine, ſeu inquietudine mentis, quid ſit.
Cap. XLII.

ALtera filia auaritię, eſt ſolicitudo, ſeu inquietudo mentis, de qua tractat S. Thom. 2.2. quæſt. 55. art. 6. & Antoni. 2. part. tit. 1. cap. 25. Poteſt autem ſic deſcribi: Eſt vehemens applicatio mẽtis cum timore coniuncta. In qua deſcriptione tres ſunt partes.

Prima eſt, *Applicatio mentis.* Applicare autem

autem mentem, nihil aliud eſt, quàm per mentem operari, intelligendo, cogitando, volendo: ſicut applicare manum ad ſcribendum, eſt ipſum ſcribere.

Secunda pars eſt, *vehemens.* Non enim quælibet applicatio mentis dicitur ſolicitudo, ſed quæ eſt intenſa, & fortis.

Adhuc hoc non ſufficit, nam vehemẽs applicatio mentis ſi aliud non adſit, dicitur ſtudium. Sed tertia pars eſt neceſſaria, puta, *cum timore coniuncta.* Cùm applicamus mentem, ad cogitandum & volendum aliquid, & timemus de conſequutione, tunc dicimur ſolicitari. Vnde, qui applicat mentem ad volendum ſcribere lectionem, & timet quòd non poterit aſſequi, dicitur ſolicitus. Iſta ſolicitudo eſt cauſa diligentiæ & velocitatis ad operandum: vnde Iſidorus hoc vocabulum, ſolicitus, dicit deriuari à duobus, ſolers, & citus, quaſi diligenter motus ad operandum. Eſt etiam iſta ſolicitudo, cauſa cuiuſdam ineptitudinis & interioris, & exterioris, ob id Caietan. 2. 2. quæſt. 47. art. 9. aliunde trahit vocabuli originem, à ſolúm & citus, quaſi loco motus; quia, qui eſt ſolicitus, neſcit in vno manere loco. Quamuis hæc deriuatio non ſit multùm exacta, cùm illud o, in vocabulo ſolicitus

ſit natura longum, in illo verò vocabulo, ſolum, quod ſignificat terram, ſit breue. Eſt etiam cauſa, iſta ſolicitudo, ut homo intra ſe ſit cogitabundus, nec externa aduenit: ob id forſan deriuatur vocabulum à ſolus & citus, quaſi ſolus ſeu ſolitarius agat intra ſe. Quicquid ſit, habemus quid ſit ſolicitudo & effectus ipſius.

Quomodo ſolicitudo ſit peccatum. Cap. XLIII.

SOlicitudo, ut definita eſt, de ſe nec mala eſt, ſed & poteſt eſſe ſtudioſa, & vitioſa. Studioſa eſt, quando eſt de re *bona*, & debitis circumſtantiis, quando & quomodo, & fine qno oportet. Vnde in ſcripturis exigitur ſolicitudo iſta, tum in his quę ſunt ad Deum, ad Roman. 12. *Solicitudine non pigri, ſpiritu ferventes, domino ſeruientes:* tum in his quæ ſunt ad ſe, Deuteronom. 4. *Cuſtodi teipſum, & animam tuam ſolicite*: tum in his quæ ſunt ad proximum, ad Epheſios, 4. *Soliciti ſeruate vnitatem ſpiritus in vinculo pacis.* Vitioſa eſt aliquando ſolicitudo, immò & mortale peccatum, & veniale peccatum. In cuius declarationem aliqua ſunt aduertenda dicta.

Primum eſt, ſolicitudo de re mala, eſt mala, & quidem ſi res ipſa, de qua ſolicitamur, eſt mortalis, ipſa ſolicitudo eſt mortalis,

ſis, ſi verò venialis, etiam venialis erit ſolicitudo: verbi gratia, eſt aliquis ſolicitus de occidendo inimico, de obtinenda vxore aliena, de rapienda re alterius, eſt peccatum mortale. Eſt aliquis ſolicitus de ꝓdigalitate quadam in conuiuio facienda, de mendaciis iocoſis fingendis, de rebus inutilibus ſibi, eſt veniale peccatum.

Secundum eſt; ſolicitudo de re temporali, conſtituendo finem vltimum in ipſa eſt etiam peccatũ mortale. Hoc eſt S. Tho. loco citato. Tunc autem aliquis ponit finẽ vltimum in re aliqua temporali. quando eſt paratus potiùs mortaliter peccare, quàm omittere rem. Qui ſic ergo eſt affectus pecuniis & diuitiis, & hoc modo ſolicitus eſt de ipſis acquirendis, vel cõſeruandis, mortaliter peccat.

Tertium eſt; qui ex ſolicitudine dimittit id quod tenetur facere, mortaliter peccat ut dicit S. Thom. ſi tenebatur facere illud ſub præcepto: ſi verò aliter, venialiter peccat. Vt qui præ nimia ſolicitudine omitit audire ſacrum in die feſto, confiteri & cõmunicare quando tenetur, mortaliter peccat: qui verò pro ſolicitudine, non vacat orationi, aut non attentè, ut decet, diuina officia exercet, venialiter peccat.

Digitized by Google

Quartum eſt; qui timet quando timendum non eſt, venialiter peccat: ut qui pro ſolicitudine, timet ſe non conſequuturum quod intendit, etiam poſitis mediis conuenientibus & ſufficientibus, venialiter peccat. Eſt enim timor vanus.

Quintum eſt; qui ſolicitus eſt extra tempus proprium, quo ſolicitandus eſt, peccat ex ſe venialiter, ut, qui tempore Maij ſolicitatur de vindemia; quamuis ſit prudentia reſpicere & ſolicitari de futuro; hoc tamen eſt, quando in præſenti poſſumus prouidere futuro, quando verò nihil poſſumus prouidere in præſenti, aut non debemus, eſt vana ſolicitudo, & peccatum. Similiter peccat, qui dum eſt in Eccleſia, ſolicitus eſt de familia & de re; non enim tali tempore ſolicitudo hæc aſſumi debet. Omnia enim tempus ſuum habent.

De proditione. Cap. XLIIII.

Tertia filia Auaritiæ, ut diximus, erat proditio. Hæc autem poteſt ſic deſcribi: Manifeſtatio occulti, illatiua nocuméti. In qua deſcriptione ſunt duæ partes.

Altera eſt, *occulti manifeſtatio*. Prodere enim, eſt manifeſtare id quod latebat.

Tamen non in ſola manifeſtatione conſiſtit ratio proditionis, ut quoddam vitium

tium eſt, ſed eſt neceſſaria altera pars, quòd iſta manifeſtatio ſit inferens nocumētum, ſeu apta ad inferendum nocumentum ei, cuius occultum manifeſtatur, aut erga quē occultum manifeſtatur. Vnde, qui manifeſtat pecunias alterius latroni, ut eas capiat, dicitur ipſum prodere. Similiter, qui ciuitatem alicuius inimico tradit, dicitur etiam prodere. In utroque autem caſu eſt manifeſtatio quædam. In priori manifeſtatione eſt per verbū, in poſteriori, per factū, dum viam capiendi ciuitatem, ipſo facto aperit.

Fit autem iſta proditio quadrupliciter.

Primò, circa perſonas; cùm prodit quis perſonas, ad nocumentum ipſis inferendum, quo modo Dalida prodidit Samſonem, & Iudas Chriſtum Dominū. Et hæc eſt graue mortale.

Secundò, circa res immobiles; ut qui prodit caſtra, villas, ciuitates ſuorum dominorum, qui veri domini illarum ſunt. Et hoc eſt mortale obligans ad reſtitutionem.

Tertiò, circa res mobiles, ut qui abſconditā alterius pecuniā, vel veſtes latroni oſtendit, ut rapiat. Et hoc eſt mortale etiam obligans ad reſtitutionem.

Quartò, circa ſecreta; ut qui alterius

ſecretum aperit in eius detrimentum. Et hoc eſt etiam mortale, cùm res eſt grauis, & quam celare tenebatur. His modis committi poteſt proditio; tamen ad maiorem declarationem aliquot dubia in capite ſequenti examinare oportet.

De quibuſdam dubijs circa proditionem.

Cap. XLV.

ALiqua occurrunt dubia circa proditionis modos.

Primum eſt; an ſi Tyrannus aliquis iniuſtè detineat caſtrum, vel ciuitatem vel villam alterius, liceat alicui priuatæ perſonæ quæ ſub poteſtate ipſius tyranni eſt, & cui eſt commiſſa cura illius caſtri, ipſum tradere domino vero, tyranno inſcio. Ad hoc reſpondetur per Armil. Ant. 2. part. tit. 2. cap. 22. §. 7. & dicunt aliqua.

Primum eſt; ſi qui tradit caſtrum, facit hoc, cupiditate pecuniæ, vel odio, & inimicitia motus, ut fine præcipuo, tunc mortaliter peccat.

Secundò, quando id facit zelo Iuſtitiæ, licet cum ſpe pecunię, non peccat mortaliter, ſi aliquę adſint cõditiones nimirum.

Primò, ut non ſequantur mortes, & occiſiones hominum, in tali traditione.

Secundò, ut non ſequatur grauia ſcandala.

Tertiò,

Tertiò, ut dominus verus nequeat alia via recuperare tale caſtrum. His ſtantibus, non eſſet peccatum: aliquo verò, vel omnibus deficientibus, eſſet peccatum. & quia ferè ſemper unum horum eſt, ob id rarò licet iſte caſus.

Dico quartò: quòd ſi quis etiam his deficientibus caſtrum tradat, mortaliter quidem peccat, tamen ad reſtitutioné non tenetur: quia non rapit alienum à vero domino, immò reddit proprio domino, licet malo & indebito modo. Conſentit his Tabien. ver. interrogatio. §. 19. & Armil. verb. proditio Et ita mihi videtur dicendum.

Aliud dubium eſt; an tyrannum qui habet obſeſſam ciuitatem iniuſtè liceat alicui priuato per proditionem occidere, an liceat medico ipſius, aut coco, miniſtrare venenum occultè & interficere. Reſpõdent idem Antoni. loco citato & præcipui Doctores, quod nullo modo licet, ſed eſſet mortale. Nam ſeruare fidem, eſt ius naturale, quod quidem cum omnibus eſt ſeruandum. Non ergo illi ſub fide data poſſunt occultè nocere. Quamuis poſſet miles vnius exercitus, duce concedente, in nocte aggredi contrarium exercitum, cuius cauſa iniuſta eſt, & inuadere & occidere

dere dormientes: quia nulla illis debetur fides, & ipſi debebant cautè agere & attendere, cùm alios inuadant. Et hoc modo licet venenũ imponere fontibus, ut bibentes pereant, cùm ipſi iniuſtè inuadant terras aliorum. Sub fide tamen data non licet occidere, ſicut nec ſub ſaluo conductu. Et ſic etiam nõ licet perſonæ priuatæ inuadere loca & terras Turcarũ, & ipſos occidere in domibus degentes, licet infeſti & inimici ſint noſtri. Hinc fit, quòd ſi in hoc prędicto caſu nõ licet huiuſmodi homines occidere tali modo, quòd etiam nulli alteri liceat conſulere tale factum, aut ad id iuuare ipſum aliquo modo.

Aliud dubium eſt; an ſi quis eſſet deliberatus iam occidere per proditionẽ talem tyrannum, liceret alteri promittere pecunias, ſi faciat & occîdat. Antonin. reſpondet licere; nam hic nõ occîdit, cùm iam ille animo decreuerit occidere, ſed Armil. ver. proditio, §. 3. negat. & ita negandum *eſt*: nam conſentit in peccato. & hoc ſufficit ad peccãdum. Adde etiam, quòd iſte occidit; nam promiſsione pecuniæ magis confirmatur animus illius ad occidendum; adeò, quòd poſſet forſan retardari & remoueri ab illo facto, ſpe tamen pecunię non retardabitur.

Aliud

Aliud dubium eſt, in ſecretis: an liceat perire ſaltem ſecretum alicuius Tyranni; t ſi haberet obſeſſam ciuitatem, & vellet ccultè inuadere, an liceret alicui militi uo aperire ſecretum. Dico, ſi iniuſtè agit, c inuadit, poteſt manifeſtari. Nō enim ſecretum, præter ſigillum confeſsionis, eſſet eruandum in damnum tertij iniuſtum, & ræſertim communitatis; & ſic habemus xemplum in ſcriptura, 2. Reg. 17. de illo Chuſi, qui ſe finxit amicū Abſalon, & manifeſtauit Dauid ſecretum conſilium Achitophelis. Si verò iuſtè ageret Princeps aliquis contra alterum, tunc nō liceret ipſius ecretum prodere. Per hoc patet reſolutio eccati eorum qui literas ſigillatas alterius periūt. Eſt enim mortale, cùm res eſt grauis; quādo verò ſcit res eſſe leuis momenti, eſſet veniale. Sed periculoſum eſt; nam lifficilè cognoſcitur huiuſmodi leuitas ma eriæ ante apertionem: & ſi, non cognito, periuntur literæ, mortale eſſet, niſi in aliquibus caſibus.

Primus; quando qui aperit, probabiiter cognoſcit, eſſe in damnum proprium llas conſcriptas, vel in damnū tertij, præertim communitatis alicuius.

Secundus; cùm eſt uperior, & ſic Prælati

lati ſubditorum literas aperiunt.

Tertius; cùm apertio fit cũ ratihabitione, quia ſperatur rationbiliter, quòd ille cui mittuntur, id ratum habebit, & acceptabit. Hæc de proditione.

De fraude. Cap. XLVI.

QVarta filia Auaritiæ, eſt fraus: quæ ſic deſcribi poteſt; Deceptio alterius opere exhibita. In qua deſcriptione ſunt duæ partes.

Altera eſt, *deceptio alterius*. Eſt autem decipere, falſam exiſtimationem in alterius animum inducere; & ille actus, qui mediante hoc fit, dicitur deceptio.

Altera pars eſt, *opere exhibita*. Nam deceptio aliquando fit ſolis verbis; & dicitur dolus ſeu fallacia; aliquando verò fit etiam factis, ut cùm vendo pro libra, quæ non eſt libra, & hæc dicitur fraus. Vtrumque autem tam dolus, quàm fraus filij ſunt auaritiæ. Sed nunc de fraude agamus. Procedit autem fraus ex aſtutia, quæ eſt vitium contra prudentiam. In cuius gratiam aduerte, prudentiam eſſe quandam virtutem, *qua* circa bonum finem media conuenientia applicamus. Diſponit enim prudentia media bona ad finem bonum. Cùm ergo ſint duo in prudentia; & finis bonus, & media bona,

Digitized by Google

bona, duplex & vitium opponitur.

Vnum eſt ex parte finis; cùm quis intendit finē malum, & huic media proportionata, ſecundum ſe apta. Et vitium hoc dicitur prudentia carnis; ut, qui intendens occidere inimicum, vel committere adulterium, media apta applicat.

Alterum eſt ex parte mediorum; ut, cùm quis bonum aut malum finem intendens excogitat media mala, ſed apta fini, & dicitur aſtutia. Exemplum eſt in illo. Villicio iniquitatis Lucæ 16. qui ut ablata villicatione, haberet vnde viueret, media, ſed mala, apta excogitauit, nempè remittere debitoribus domini ſui partem debiti, quod quidem ei non licebat: fuit in hoc aſtutus. vbi laudatur prudentia eius, quæ eſt prudentia carnis. Aſtutia ſolum eſt in excogitandis mediis: ipſorum verò exequutio ad dolum, cùm verbis, ad fraudem, cùm operibus fit, pertinet. Eſt autem fraus ex ſuo genere peccatum mortale: & de facto eſt peccatum mortale, niſi excuſetur duplici cauſa: aut quia materia eſt leuis, ut qui fraudem facit in baioco vel quatrino; aut licèt ſit in magna quantitate; tamen non fuit intentio defraudandi.

Tunc enim cùm ignorantia interfuit, excu-

excuſatio eſt peccati: tamen cùm primùm veritas cognita fuerit, tenetur qui fraudem commiſit, reddere quod per fraudem accepit, aliter peccat mortaliter, ac ſi intētionem habuiſſet, & manet obligatus ad reſtituendum. Prudentia carnis, & aſtutia, mortale peccatum ſunt, cùm circa finem vel media quæ mortalia ſunt, verſantur; aliter ſunt venialia. De his vide ſanctũ Thomam 2. 2. quæſt. 55.

De fraude in emptione, ratione iniuſti pretij. Cap. XLVII.

QVia fraus præcipuè in emptionibus & venditionibus committitur, ob id, in particulari de his aliqua tractanda ſunt. Cumque multipliciter proueniat fraus in his contractibus, prima radix eſt ratione pretij. In cuius gratiam notandum eſt, iuſtum in pretio eſſe duplex.

Vnum eſt legitimum, & hoc eſt quod lege aliqua taxatum eſt, & definitum.

Alterum eſt naturale, quod nulla lege eſt taxatũ, ſed iuxta rei valorem. Valor autem hîc dupliciter ſumitur.

Vno modo à communi exiſtimatione bonorum mercatorum. Tantum enim valet res, quantum communiter tali loco & tempore æſtimatur, ut habetur cap. pre-

tia. ff. ad leg. Falcid.

Altero modo, cùm non eſt res quæ cõmuniter venditur ab arbitrio mercatorum, arbitrio alicuius prudentis viri & intelligẽtis taxatur, ut habet Silueſt. verbo emptio. §. 7. De utroque iſto pretio, tam legitimo, quàm naturali loquitur Ariſt. lib. 5. Ethico. cap. 7. Eſt autem inter hæc duo pretia duplex diſcrimen.

Alterum eſt; quod pretium legitimum conſiſtit in indiuiſibili. Cùm enim ſit taxatum lege, unum & idem eſt: at naturale nõ ſic; nam non ſemper communis æſtimatio aut arbitrium prudentium in uno & indiuiſibili pretio confirmatur; ſed hi pluris, illi minoris æſtimant, licèt ſit in modico differentia, iuxta pretij quantitatem. Vnde ſolent Doctores communiter pretium naturale diuidere in tres partes: in rigidum, medium, & infimum. Rigidum eſt ſummum, quod in communi æſtimatione vel iudicio mercatorum inuenitur; ut ſi unus diceret, valet centum, alter nonaginta quinque, tertius nonaginta, centum eſſet rigidum, infimum, quod minus æſtimatur. Inter hoc utrumque medium eſt. Omnia iſta dicuntur pretia iuſta, nec eſt fraus, modò rigidum modò infimum eodem loco & tempore

pro re una exigere & accipere.

Alterum diſcrimen eſt; legitimum pretium manet immobile, nec variatur per augmentum, vel diminutionem: at verò naturale variatur. Sunt enim aliquot cauſæ quę variant iuſtum pretium naturale.

Prima cauſa eſt; copia vel inopia mercium. Cùm enim copia multa eſt mercium tunc minuitur pretium quod ante erat iuſtum, & ex copia fit iniuſtum, nam iuſtum minus eſt iam. Contra verò, cùm eſt magna inopia mercium, augetur iuſtum pretium, ſed hæc cauſa intelligitur, cùm non interuenit fraus. Nam ſolent mercatores duo vel tres conuenire, & facere monopolium, emendo omnes merces nundinarum, aut abſcōdentes eas, ut inopia appareat, ut augeatur pretium: tale autem augmentum eſt iniuſtum, & eſt obligatio ad reſtitutionem.

Altera cauſa; copia vel inopia emptorum Cùm enim multi ſunt emptores, tunc creſcit pretium: cùm verò pauci, minuitur. nam multitudo emptorum, inopiam inducit mercium: paucitas verò copiam. Ad hāc cauſam reducuntur aliqui caſus.

Primus eſt, Caieta. ver. emptio. Ea quę veneunt ſub haſta, vel à proxenetis, vilius poſſunt

poſſunt emi quàm valeat communiter illa in officina mercatorum. Vnde, quod valet centum, poteſt emi ſexaginta, & minoris, dummodò non ſit fraus: coemptores, ne emant: ſemper enim in quocunque pretio; cùm intercedit fraus, non eſt licitum.

Rurſus, etiam poteſt carius vendi, cùm emptores inter ſe certant augẽdo pretium: dummodò non ſit etiam fraus, ut venditor ſecretò emptores ſupponat falſos, ad augendum pretium.

Alter caſus eſt; Silueſt. verb. emptio. §. 8. cùm aliquis mercenarius non habet aliquem qui conducat ipſum, & rogat aliquem ut ſaltem dimidio pretio, quàm alij ſoleant dare; ipſum conducat; tunc licitè poteſt hoc fieri.

Tertius caſus eſt, modus emendi. Vilius enim emũtur merces quæ ſimul in magna quãtitate emũtur, quàm quæ p partes.

Cognitio fraudis in emptione ratione iniuſti pretij declaratur tribus concluſionibus.

Cap. XLVIII.

CONſtitutio iam, quid ſit iuſtum pretium; oportet hunc aduertere; res eſſe in duplici differentia. Quædam pertinet ad vitæ neceſsitatem: quales ſunt, quæ ad victum, veſtitum, & huiuſmodi

ſpectant: quædam pertinent ad vitæ delectationem, & ornatum: ut gemmæ, pretioſi, equi, ſtatuæ, canes, accipitres, & alia huiuſmodi.

Sit ergo prima concluſio: Res ad vitæ ornatum ſeu delectationem pertinentes, non habent pretium naturale certum, ſed tanti poſſunt vendi, quantum poteſt venditor extorquere, citra fraudem yllam. Vnde, non eſt iniuſtitia, accipere quatuor millia aureorum pro ſtatua antiqua, pro gemma, pro alia ſimili re, dummodò talis ſit res, qualis venditur. Iſta eſt Soto lib. 6. de iuſt. quæſt. 2. art. 2. in fine.

Secunda concluſio; Excedere iuſtum pretium, ſiue legitimum, ſiue naturale, ſciēter, eſt mortale, obligans ad reſtitutionem, cùm eſt notabilis exceſſus; & hoc tam in venditione quàm in emptione. Vnde, qui vilius iuſto emit, aut qui cariùs iuſto vendit, peccant, & obligantur reſtituere. Aduerte tamen, quòd non ſemper in exteriori foro compelletur venditor vel emptor *reddere* quod accepit, ſed cùm eſt iniuſtitia infra aut ſupra medietatem iuſti pretij, puta, qui emit quatuor quod valet decem, aut qui vendit ſexdecim, quod valebat decem; tunc enim reſcinditur iſte contractus iure ciui-

ciuili. C. de reſcinden. venditio. lib. 2. & cap. cùm dilecti, & cap. cùm cauſa, de emptio. & venditio. Qui autem vendit ſupra medietatem, tenetur in foro exteriori reddere acceptum ſuperfluum, vel ſuam rem accipere, & manet optio apud ipſum. Cùm verò res eſt empta infra medietatem, optio eſt emptoris, aut reddendi rem, aut æquandi pretium iuſtum, ut habet Silueſt. verb. emptio. §. 9. In foro verò conſcientiæ ſemper tenetur homo, quamuis fraus non ſit tanta, ad reſtitutionem, ut docet D. Thom. 2. 2. quæſt. 77. art. 1. & Innoc. c. in ciuitat. de vſuris, & Panorm. in c. plerique, de immunit. Eccleſ. & Soto lib. 6. quæſt. 6. art. 1. contra aliquos, qui dixerunt non peccare. cùm quis defraudat prçter iſtam legis taxationem, aut ſaltem, non teneri ad reſtitutionem. Sed hoc falſum eſt, & contra rei naturam. Leges enim ad lites vitandas tantùm id permittunt, nec reſcindunt contractum, niſi modo prædicto.

Tertia concluſio; qui vendit, poteſt ſupra iuſtum pretium rei, exigere damnum emergens in vendendo, non tamen poteſt venderee vtilitatem, quam qui emit, accipit ſupra rei valorem. Iſta etiam ſunt S. Thom. 2. 2. quæſt. 1. art. 1. Explico, Petrus habet

domum valentem centum, rogatus ab alio ut vendat eam ſibi, ipſe non vult; tandem precibus victus vendit; tum quia ſibi erat multum commoda, & detrimentum patitur ex venditione, poteſt exigere damnum admonitio tamen emptore de hoc. At verò ſi nullum damnum patitur, tamen domus eſt multum utilis emptori, non poteſt ultra iuſtum pretium exigere aliquid ratione ipſius utilitatis. Ratio utriuſque eſt; quia damnum eſt ſuum, utilitas alterius. Nullus autem vendere poteſt, niſi quod ſuum eſt.

De fraude ratione rei venditæ. Cap. XLIX.

SEcunda radix, unde oritur fraus in emptione ſeu venditione, eſt ratione ipſius rei venditæ: cùm res ipſa vitium aliquod habet, & venditur, ac ſi non haberet. In cuius gratiã aduerte; eſſe triplex vitium in re aliqua vendita.

Vnum eſt, in ſubſtantia; dum quod nõ eſt, venditur pro eo quod eſt. Vt quòd *non* eſt aurum, pro auro, quod non eſt argẽtum, pro argento, quod non eſt gemma, pro gemma.

Alterum eſt, in quãtitate, ut quod non eſt tantum, vendere pro tanto, non libram pro

pro libra, non modium pro modio, non cadum pro cado.

Tertium eſt, in qualitate, ut quod non eſt tale pro tali venditur, equus cæcus pro non cæco, mancus pro non manco, vinum lymphatum pro puro, latinum pro græco, & ſic de aliis. Horũ trium vitiorum eadem eſt ratio. Quæ enim de uno, de aliis etiam dici poſſunt. Ad cognoſcendas autem fraudes ratione rei vitioſæ, aliquot ſunt notandæ concluſiones.

Prima eſt; rem vitioſam vendere tanto pretio quanto ſi non haberet vitium, peccatum eſt obligãs ad reſtitutionem, & mortale, ſi materia non eſt leuis, & ſcientes ſit. In hac omnes Doctores conueniunt. Vendere ergo equum habẽtem vitium, vel mãcum, centum aureis, quos tantum valeret, ſi vitium non haberet, iniuſtitia eſt.

Secunda concluſio; vitium rei manifeſtum non tenetur venditor manifeſtare: Vnde, poteſt iuſtè vendere rem vitioſam, dummodò non excedat pretium, accipiendo tantum ac ſi non eſſet vitioſa, licèt emptor non aduertat eſſe vitioſam. Verbi gratia, aliquis habet equum monoculum, poteſt vẽdere pretio iuſto, quod valet cum illo defectu, quamuis ſciat emptorem non ad-

 uertiſ-

uertiſſe eſſe monoculum. Iſta eſt S. Thom. 2.2. quæſtio. 77. art. 3. Tamen contrarium tenet Panormitan. cap. iniuſtum, de rerum permntatio. & Conrad. quæſt. 54. de contractibus. Dicunt enim, cùm venditor videt emptorem ignorare vitium, debet eum admonere, licèt manifeſtum ſit. Sed *mihi* in hac parte videtur diſtinguendum. Aut enim emptor poterat aduertere, & ex negligentia non aduertit, aut non poterat aduertere, quia impotens erat, nimirum cœcus, aut inexpertus, quia ignorat quis ſit defectus. Si modo prori non aduertat, puto non eſſe iniuſtitiam vendere, nec obligari ad reſtitutionem, facta rei venditione, ſed ſolùm ex charitate: &, ſi vitium eſt in magnum detrimentum emptoris, erit mortale contra charitatem, aliter erit veniale. Modo verò poſteriori tenetur de iuſtitia, ac ſi vitium eſſet occultum: ut dicemus ſtatim.

Tertia concluſio; Quando vitium eſt occultum, non licet pretium iuſtum accipere, quantum cum vitio valet, ſed eſt *manifeſtandum* in tribus caſibus.

Primus, quando illud vitiũ eſt *in* damnum emptoris. Verbi gratia: vendit aliquis equum militi cum vitio occulto, quod periculoſum eſt in bello: tale vitium eſt manifeſtan-

nifeſtandum, quia eſt in damnum emptoris, qui pro bello emit equum. Similiter, vendit quis vnum quod ſcit parùm duraturum, volenti emere ad conſeruandum, tenetur manifeſtare, neq; ſufficit iuſtum petere pretium.

Secundò, cùm res erit inutilis emptori, verbi gratia: Pharmacopola vēdit ſcammoneam, quæ licèt nō nocebit, tamen non erit vllius vſus infirmo: vendit autem pro alio vtili quod petit emptor: iniuſtè facit, quamuis pretium rei iuſtum exigat.

Tertiò, cùm cognoſcit probabiliter venditor, emptorem emere ad reuendendum, tunc debet manifeſtare vitium: nam vendet emptor ille rem tanto pretio, ac ſi non haberet vitium. His caſibus occultum vitium eſt manifeſtandum: aliàs, eſt mortale peccatum ex genere ſuo obligans ad reſtitutionem.

Aduerte tamen vnum, ex ſancto Thoma, loco citato, quod nō ſat eſt, vitium manifeſtare in genere & in vniuerſum: Aliquādo enim aſtuti homines vendentes equum habentem aliquod occultum vitium dicere ſolent: omne vitium habet, eſt cœcus, eſt claudus, eſt talis & talis, & numerát verum defectum. Hoc autem non ſufficit: nam vir-

virtualiter negant vitium occultum, dum affirmant vitium, quod videt emptor non eſſe. Debet ergo vitium clarè, & diſtinctè aperire.

Quarta cõcluſio. Quando nullum horum trium eſt, & cauſa rationabilis exiſtit, nullumque mendacium intercidit, licet vẽdere rem iuſto pretio, non detecto vitio occulto. Iſta eſt Soto lib. 6. quæſt. 3. art. 2. & deducit eam ex ſancto Thoma. verbi gratia; eſt aliquis qui iuſto pretio non poteſt vendere vinum, vel propter iniquitatem iudicis, vel propter emptorum malitiam, qui conueniunt inter ſe, ut pauci emant, ad remittendum pretium, vel propter aliam cauſam rationabilem: tunc iſte poteſt minuere menſuram, aut parùm aquæ miſcere & vendere pro puro, ac pro completa menſura, iuſtum exigendo pretium, dummodò non dicat mendacium. Quòd ſi dicat, non erit pernicioſum, nec mortale, nec obligans ad reſtitutionem. Similiter, aliquis habet ſericum Granatenſe, quod verè æquat bonitatem alterius ſerici. Tunc, ſi non poteſt vendere iuſto pretio, licet pro eo ſerico quod petitur vendere, non tamen mentiendo, ut diximus. Eodem modo, licet aliquando latinum pro græco vendere,

& alias

&c alias ſimiliter merces. Aduerte tamen, quod non licet hac intentione merces emere, ut vendantur pro aliis, ſed emptas licet ſic vendere, tali cauſa rationabili exiſtente.

Quinta cõcluſio: Emptor tenetur manifeſtare venditori ignoranti rem venditam, valorem ipſius: verbi gratia, ruſticus vendit gemmam magni valoris, vili pretio ex ignorantia; emptor cognoſcens tenetur ei veritatem aperire, & dare ualoris iuſtum pretium: aliàs peccat, & obligatur ad reſtitutionem. Non tamen eſt eadem ratio de eo qui emit uineam alterius, in qua ſcit eſſe magnum theſaurum, & non manifeſtat, donec emat, & poſsideat ipſum. Hic enim licitè id facit, nec tenetur manifeſtare, ut habet ſanctus Thomas 22. quæſtio. 66. artic. 2. ad ſecundum & Silueſter uerb. inuentum. §. 2. & Soto lib. ſexto, quæſt. 3. articul. 2. Et ratio eſt, quia, cùm uenditur uinea, uel emitur, ſola planities eſt quæ uenditur, cum his quæ ſupra ſunt, non autem ea quæ ſubtus ſunt. Vnde pretium iuſtum inde eſt ſumendum, non ab his quæ ſub terra occulta ſunt. Et quamuis iſta ſententia nonnihil habeat difficultatis, tamen teneri ſecurè poteſt, propter authoritatem Doctorum.

De

De frauderatione modi vendendi. Cap. L.

TErtia radix vnde fraus oritur, eſt ex modo vendendi, vel emendi; puta, cùm res emitur, vel venditur credito, aut numerata pecunia. Ad quarũ fraudum manifeſtationem, ſunt tres regulæ, ſeu cõcluſiones notandæ.

Prima eſt; licet vendere rem ſummo pretio, quò numerata pecunia, vel anticipata non venderetur. Explico; diximus ſuperiùs eſſe tria pretia iuſta naturalia vnius rei, ſummum, medium, infimum. Dico ergo, quod poteſt venditor exigere ſummũ pretium, cùm credito vendit, quòd non exigeret, ſi numerata pecunia venderet. Rurſus, licet emptori emere viliſsimo, & infimo, & iuſtò pretio, cùm anticipata pecunia emit, cùm tamen res iſta emeretur, medio, vel ſummo pretio, ſi non eſſet talis anticipatio. In hac concluſione omnes conueniunt.

Secunda concluſio; Non licet ſupra totum iuſtum pretium, vendere rem, *quia* creditò venditur, nec licet emere infra infimum pretium, quia anticipata pecunia emitur. In hac etiam oẽs conueniunt. Exemplum ſint nobis duo abuſus cõmunes.

Alter eſt mercatorum, qui ſolent in fi-

ne

ne nundinarum, cùm res minùs valet propter inopiam emptorum, vẽdere ſuas merces creditò, exigendo pretium quod valebat in medio nundinarum tempore, quod propter emptorum copiam multò maius erat: hoc iniquum eſt, & obligatur venditor reſtituere, nec excuſatur, quia ipſæ merces tanti ſtant nec lucrantur quicquam; quia, ut benè dicit Soto libr. 6. quæſt. 4. artic. 1. merces huic periculo ex ſe ſunt expoſitæ, ut & minus, & plus valeant, & aliquando lucretur mercator, neque ſemper debent vendi tanti, vel pluris, quanti ſtant venditori ipſi.

Alter abuſus eſt quorundam, qui videntes ruſticos, & laboratores, terras, & vineas ſuas colere ex inopia, ſubminiſtrant pecunias, emendo anticipata ſolutione minoris quàm creditò res ſuo tempore valituras, & ſic emunt frumentum, vinum, & alia huiuſmodi. Quod quidem nullo modo licet: ſed eſt uſura palliata, obligans ad reſtitutionem.

Tertia concluſio; Res tanti debet vẽdi, aut emi, quanti valet aut valitura probabiliter creditur tempore, quo res ipſa traditur: hæc concluſio eſt radix pręcedentium, & per eam multorum caſuum ſolutio habetur.

betur. Explico; aliquando non traditur ſimul res & rei pretium, ſed priùs unum altero; tunc pretium iuſtum ſumendum eſt à tempore quo traditur res, ut ualeat tantum quantum probabiliter valiturà creditur, tempore illo. Ex hoc patet ſolutio huius caſus: Aliquis in menſe Ianuarij cùm modus frumenti ualet, uerbi gratia, tria ſcuta; emit frumenta tradenda menſe Auguſto: Si creditur probabiliter quod tantum valebit tunc, tribus ſcutis pretio taxato, & ſiue res minus, uel plus, tunc ualet, nihil refert, ſat eſt, quòd empta eſt probabili pretio, tūc futuro, licèt ſit minus præſenti. Ita deciditur iſte caſus, c. nauiganti, de uſur.

Alius caſus eſt; Multi mercatores uehunt frumentum in nauibus aliquam ciuitatem, in qua valet modius ſex aureis, accèdente tamen tanta copia valebit tribus: tunc ſi unus mercatorum hoc præuidens, præcurrat, & citiùs præueniat, & vendat tanto pretio antequàm alij venientes ſint in cauſa diminutionis, licitè id poteſt facere nec admonere tenetur. Vendit enim frumentum pretio, tunc exiſtente, cùm res traditur. De futuro enim non tenetur curare. Ita habet ſanctus Thom. 2. 2. quæſt. 77. art. 3. ad 4.

Hoc

Hoc etiam modo ſoluitur alius tertius caſus. Si quis Princeps uellet taxare & moderari mercium pretia, poſt tres dies, uerbi gratia, diuulgabitur pretium, poteſt aliquis mercator hoc ſciens, uendere merces maiori precio tunc currenti ante illam taxationem, nec admonere futuri: non tamen liceret ei, quia mandatum habet à Principe, tali tempore pretium taxæ differre, donec ſuas merces uendat.

Soluitur etiam quartus caſus, Aliquis vendit merces, ſoluendas poſt ſex menſes, quæ quidem, cùm futura eſt ſolutio magis valebunt, quàm modò, cùm traduntur, non licet huic vendere pretio futuro, ſed præſenti. Hoc tamen intelligitur, quando ille aliàs non erat ſeruaturus ſuas merces, uſq; ad illud tempus. nam ſi ſeruaturus erat, & precibus emptoris cogitur vendere, poteſt exigere pretium probabile futurum, & paciſci, licèt poſtea minus ualeat.

Et ſic intelligendus eſt caſus, capitulo nauiganti, de Vſur. ubi videtur abſolutè iſte caſu concedi; ſed limitandus eſt, iuxta capitulum in ciuitate, de uſuris. quando merces erant ſeruandæ. Et ita tenet Soto libro ſexto, quæſtione quarta, articulo ſecundo, quamuis Caietan. ſecunda ſecundæ, quæſt.

quæſt. 78. art. 1. diſtinctionem metaphiſicam imaginetur, quæ parùm aut nihil ad res morales has facit. Soto tamen loco citato, limitat prædictam regulam, limitatione bona & notanda. Sunt enim aliquot merces, quæ non poſſunt vendi, *niſi credito*, aliàs enim non poſſet niſi iuſtum percipi pretium: ut ſit in ſerico apud Florentinos. Vehitur enim magna copia ſerici. Quòd ſi venderetur ſoluta pecunia, *vilius* iuſto venderetur propter paucitatem emptorum; ſolet vendi creditò aliis mercatoribus, donec ipſi reuendant, & habeant, unde ſoluant: in his pretium poteſt exigi à tempore ſolutionis pecuniarum. Quando enim probabiliter creditur, tunc merces valituras, poteſt exigi, ſiue tunc plus, ſiue minus valeant. Rurſus, ſunt merces quæ aliter vendi aut emi nequeunt, niſi anticipata ſolutione, quales, merces lanarum. Non enim aliter mercatores poſſunt eas habere, niſi anticipando ſolutionem, qua paſtores poſſint paſcere oues, & expenſas ſuas *facere*. In his pretium iuſtum eſt ſumendum à tépore ſolutionis, non à tempore quo lanæ traduntur. Hoc tamen non licet in aliis mercibus, niſi in his quæ aliter contractari nequeunt.

Digitized by Google

De quibuſdam dubijs. *Cap.* LI.

DVbium unũ occurrit, an liceat, cùm res creditò vẽditur infra iuſtum pretium, exigere lucrum ceſſans ratione pecunia numeratæ. Eſt mercator vendens ſuas merces, quæ valent centum, ſi venderet numerata pecunia, & poneret in negotiationi cẽtum hæc, & lucraretur plura: an liceat ab emptore exigere illa cẽtum quæ merces valent, & lucrum ceſſans: Antoni.2.par.tit.cap.8. §. 2. omninò negat, ſed putat eſſe uſuram. Soto lib. 6. quæſt. 4.art. 1. dubitat, tamen inclinat in partem Anton: At Richard. & Caietanus, quos ipſe citat, tenent licitum eſſe. Mihi videtur, cum diſtinctione procedendum. Aut enim venditor ſpõte vẽdit ſua: aut rogatus ab emptore cùm aliàs ipſe habeat emptores qui emant numerata pecunia: modo priori non licet, poſteriori verò licitum eſt. Nam tunc videtur iam damnum emergens, quod, ut ſuperiùs diximus, poteſt exigi.

Aliud dubium eſt; An liceat ſupra iuſtum pretium exigere aliquid ab emptore ratione periculi quo exponuntur merces, cum credito venduntur: certior enim habetur pecunia præſens, quàm futura. Medina, cod. de reſtitutione, quæſt.38. tenet li-

citum eſſe. Conrad. verò quæſt. 59. de contract. & Soto loco citato, negant. Cōcedunt quidem poſſe exigi aliquid ratione expenſarum, quando timētur dictæ expenſæ probabiliter futuræ: ut qui vendit homini ſolito non ſoluere, quin prius coram Iudice ſępè compareat; poteſt pretium mercium aliquid exigere ratione periculi probabilis expenſarum: tamen propter nudum periculum, quod in ipſo credito eſt, non licet. *Hoc mihi videtur ſecuriùs, & tenendum: nam* aliàs aperiretur porta ad uſuras. Poſſet enim tunc in omni mutuo aliquid exigi ratione periculi talis, & tunc uſura ſuum conſequeretur intentum.

De emptione cum pacto retrouendendi.
Cap. LII.

QVarta radix, unde oritur fraus in emptione, & venditione, eſt; cùm res non ſimpliciter venditur, aut emitur: puta, cùm ſic venditur, quòd obligatur emptor, quoties ſuam accipiet pecuniam, iterum reuendere rem venditori, & *hic cō*tractus dicitur emptio ſeu venditio *cum* pacto retrouendendi: & licitus eſt ex ſe, & ſolet etiam apponi conditio, ut niſi intra ſex vel tot annos venditor redimat, ſit emptoris omninò, Et hoc etiam licitum eſt. Res

autem

autem ſic empta, minùs valet, quàm cùm emitur ſimpliciter, & ſine pacto. Nam emitur res cum tali onere: quamuis minus ſit iſtud onus, cùm apponitur prædicta conditio, ut redimatur intra tot annos, aliàs redimi non poſsit. Ad iuſtitiam huius contractus duo exiguntur.

Vnum eſt: ut qui emit, intẽtionem habeat emendi; nam aliàs eſſet uſura & mutuum virtuale cum lucro. Nam accipit capitale, poſteà & lucrum rei emptæ: & maximè cognoſcitur intentio emẽdi, cùm ob neceſsitatem fit. Aliqui etenim volentes viliùs emere, quia non aliter poſſunt, tali utũtur contractu. Hic autem in immobilibus fit rebus, ut domibus, vineis, &c.

Alterum eſt, ut cùm reuenditio fit, non plùs accipiatur à vẽditore, quàm fuit quod ei datum fuit. His ſtantibus duobus, non eſt fraus in huiuſmodi contractu.

De Negotiatione. Cap. LIII.

NEgotiatio quædam emptio eſt. Eſt enim emptio rei inuariatæ ad reuenditionem rei ordinata. Emere enim ad reuendendum eſt negotiari, non quocũque modo. Nam aliqui emunt rem, ſed non emunt, vendunt, ſed mutando rem: ut qui emit ferrum, & vendit clauos, emit lignum

& vendit ſcamna. Hoc autem non eſt negotiari: ſed vendere rem, & ipſam ſic manentem vendere: ut qui emunt vinum, frumentum, mel, ut iterum vendant. Negotiatio neceſſaria eſt in republica. Non enim omnes regiones, abundant omnibus: ſed in quibuſdam hæc, in aliis alia reperiuntur: unde conueniens fuit, eſſe homines, qui ab uno loco in locum alium tranſportarent rem eam, qui ibi eſſe non potuit, niſi per negotiationem. Poteſt autem fieri illicita negotiatio multis modis.

Primò, ratione finis. Negotiatio enim propter ſolum lucrum, turpis eſt, ut habet S. Thom. 2.2. quæſt. 32. art. 4. Lucrum enim niſi in finem bonum ordinetur, ex ſe bonum non eſt. Negotiari ergo propter ipſum ſolum, & non propter ſuſtentationem familiæ, vel alium bonum finem, peccatum eſt ex ſe veniale.

Secundò, ratione perſonarum. Non enim clericis licet negotiari, ut habetur diſt. 88. per totam.

Tertiò, ratione eorum, cum quibus negotium fit. Eſt enim mortale peccatum, & excommunicatio in cœna Domini, vendere Turcis & fidei inimicis, arma, ferrum, puluerem, ligna, & alia huiuſmodi, quæ ad bella neceſſaria ſunt.

Quartò, ratione temporis. Non enim diebus feſtis negotiandum eſt, ut habetur c. 1. de feriis.

Quintò, ratione loci. Non enim in tẽplis, & locis ſacris negotiandum eſt: quod Dominus ſignificauit, cùm ementes & vẽdentes flagello eiecit à templo. Ita habetur c. decet, de immu. Eccleſ. in 6. Vnde ſi eſſent nundinæ aliæ negotiationes tumultuariæ, eſſet mortale in templo negotiari, aliàs eſſet veniale.

Sextò, eſt illicita negotiatio, quando fit in communitatis detrimentum: ſolent enim aliqui ex fruměto neceſſario ad communitatis uſum, aut ex vino, vel oleo, aut aliis, emere ad conſeruandum, ut alio tempore vendant. Vnde in cauſa ſunt, ut ſit eorum inopia, neque inueniant pauperes unde emant ad ſui ſuſtentationem, & ſic mirum in modum augentur pretia. Talis negotiatio eſt peſsima, & nociua Reipublicæ, eſſentque huiuſmodi homines relegandi. Quando verò eſſet magna abundantia, ut etiam abundaret poſt ſatisfactionem cuiuſque neceſsitatis, poſſet tunc talis negotiatio licita eſſe: aut quãdo aliquis ex propriis terris illa colligeret, liceret ſeruare in aliud tempus. Similiter, etiam licitum eſt emere

ab his qui neceſsitate aliqua vendunt, nec habent facilè emptores, ad iterum reuēdendum: ut Romæ faciunt Iudæi, & in aliis locis multi faciunt, ementes libros & veſtes veteres, & alia huiuſmodi.

Septimò, poteſt eſſe negotiatio *illicita* in pretio. Quamuis enim liceat iſtis negotiatoribus plus exigere ꝓ mercibus, quàm ſibi in aliis locis vel temporibus ſteterint, ratione modi vendendi, quia per minutum vendunt, vel ratione laborum, & expenſarum, tamen non licet immoderatum exigere pretium, ſupra id quod tali loco communis æſtimatio recipit. Nec excuſantur aliquādo, quòd ipſis tanti merces ſteterint: nam, ut ſupra diximus, his periculis expoſita debet eſſe negotiatio. Aliquando etiam fiunt inutiles & imprudentes expenſæ, & harum ratio non eſt habenda in augendo pretium. Vide de negotiatione Soto lib. 6. q. 2. art. 2. & Summiſtas, verb. negotiatio. Atque hæc ſatis dicta ſint de fraude.

De Mendacio. *Cap.* LIIII.

ALiæ tres filiæ auaritiæ ſuperſunt; nēpè periurium, fallacia, mendacium. De periurio diximus ſatis in octauo præcepto lib. 5. Inſtruct. Fallacia autem eſt fraus in verbo, ut diximus ſuperiùs: & ferè eadam

eadem quæ de fraude dicenda ſunt. Cùm enim eſt in damnũ notabile proximi, mortale eſt. Secùs eſt veniale plurimum. De mendacio autem, nunc pauca dicẽda ſunt: nempè iſtud mẽdacium, quotuplex, & quale peccatum.

Mẽdacium poteſt ſic deſcribi: Eſt verbum falſum cum intentione fallendi. In primis dicitur *verbum*, nam mẽdacium propriè eſt peccatum oris, & per verbum non ſolùm vocem, ſed ſcripturam, quæ loco vocis datur, intelligimus.

Rurſus dicitur *falſum*, ubi nota: quod verbum dupliciter poteſt dici falſum.

Vno modo, quando aliter per ipſum enunciatur res quàm ipſa ſit in ſe: ut ſi quis dicat, Papa non eſt Romæ, falſum dicit verbum, nam non enũciat rem, ut eſt, cùm verè ſit Papa Romæ.

Altero modo dicitur falſum, cùm aliter enunciatur res, quàm homo, qui profert verbum, exiſtimat: ut, ſi ego putans Romæ eſſe Papam, dicam, Papa non eſt Romæ, dico falſum. Et aduerte, quòd aliquando dicatur falſum modo priori, & non hoc poſteriori. Si enim ego putans Papam non eſſe Romæ, cùm tamen ſit: dicam, Papa non eſt Romæ, dicã falſum modo priori, nõ po-

ſteriori. Non enim eſt mendacium dicere quod non ita eſt, ſed dicere aliter quàm homo putat, ſiue ſit, ſiue non ſit ita in re. Ob id dicitur mẽtiri, quaſi contra mentem ire.

Tertium verbum eſt, *Cum intentione fallendi.* Qui enim aliter quàm ſentit proloquitur, alterum fallit, & fallere intendit. Non etenim ſic profert, niſi ut diuerſam opinionem in animo alterius generet: hoc autem eſt fallere.

Eſt autem mendacium triplex, perniciosum, officioſum, iocoſum.

Pernicioſum eſt, quod eſt in damnum & detrimentum alicuius.

Officioſum, quod potiùs eſt in utilitatem alicuius.

Iocoſum, quod nec in detrimentum, nec utilitatem alicuius eſt.

Dico ergo primò, omne mendacium, uniuerſaliter loquẽdo, eſt peccatum, ipſum etiam officioſum, quod videtur mẽdacium minus culpabile.

Dico ſecundò, omne etiam mẽdacium ſi cum iuramento fiat, eſt peccatum mortale. Eſt enim periurium, quod in quacunque materia eſt mortale.

Dico tertiò, pernicioſum mendacium ex genere ſuo eſt mortale, & de facto etiam

eſt

eſt mortale, niſi excuſetur leuitate materię. Cùm enim eſt leue detrimentum, ſit veniale: aut etiam niſi excuſetur in deliberatione: quando enim homo non fuit plenè cõpos ſui in mendacio tali proferendo, etiam eſt veniale.

Dicò quartò, mendacia officioſa & iocoſa eſſe venialia, ſi ſunt ſine iuramento.

De Luxuriæ filiabus. *Cap.* L V.

QVia in libro quinto Inſtructionis ſupra ſextum præceptum multa diximus de luxuria, ob id ſuperſedendum huic tractatui cẽſemus: ſolùm dicam de filiabus ipſius quas illic prætermiſimus, de quibus vide S. Thom. 2. 2. quæſt. 113. & art. 5. & Grego. lib. 31. moralium. Hæ autem ſunt octo; nimirum, cœcitas mentis, præcipitatio, inconſideratio, incõſtantia, amor ſui, odium Dei, amor huius mundi, horror futuri ſæculi.

Prò quarum intelligentia aduerte primò; animam noſtram, quamuis una ſit, habere varias potentias, tam cognoſcitiuas, quibus cognoſcit, quàm appetitiuas quibus appetit: maximè autem hæ in duas diuiduntur partes, & in potentias ſuperiores puta intellectum & voluntatem, & inferiores, puta ſenſus corporis tam interiores,

quàm exteriores, & appetitus hos ſenſus conſequentes. Cùm autem omnes hi in unica fundentur, ſeu ab una moueantur anima, fit, ut dum intensè una potentia operatur erga ſuum obiectum, altera autem nullo modo, aut remiſsè operatur erga ſuũ obiectum. Hoc experientia oſtendit: Auditu enim multum occupato in audiendo, viſus vix videt quæ ſunt ante ſe: ſcilicet ſenſu interiori occupato in imaginando. Similiter ſenſu interiori occupato in imaginãdo: ſenſus exterior aut nullo modo aut remiſsè ſentit. Hoc etiam fit reſpectu potentiarum ſuperiorum. Cùm enim iſtæ occupatæ ſunt, inferiores parum ſunt ſuis obiectis intẽtæ, & contrà, his multùm erga res corporeas intẽtis, ſuperiores turbantur, & vix erga ſua operantur.

Aduerte ſecundò, quãtò potentia magis delectatur in obiecto, tantò intentiùs & fortiùs operatur erga ipſum: & econtà, aliæ potentiæ remiſsè operantur & rapiuntur ab illa. Cùm igitur inter omnes corporeas delectationes, primũ obtineat carnalis & luxurioſa delectatio; hinc eſt, quòd ipſa facit partem ſenſitiuam & corpoream fortiſsimè, & intentiſsimè intentam in tali obiecto, unde delectatio procedit. Parte

autem

autem hac multum occupata in ſuo obiecto, conſequens eſt, ut ſuperiores potentiæ perturbentur, & ratio remiſsior fiat, & debilis in operando, ex eo, quòd rapitur & abſorbetur ab inferiori parte. In hac ergo turbatione rationis, & remiſsione, conſiſtunt filiæ luxuriæ. Eſt enim duplex potentia ſuperior, intellectus, & voluntas. Intellectus autem ipſe quatuor habet actus.

Primus eſt, ſimplex conſideratio, qua apprehendit finem bonum, & ſecundùm rationem.

Alter eſt, conſilium, quo diſquirit media, quibus conſequendus eſt finis.

Tertius eſt, iudicium, quo iudicat de unoquoque qualis ſit.

Quartus eſt imperium, quo voluntati ea quæ facienda ſunt, proponit, ut ipſa præcipiat potētius exſecutiuis, nt faciant. Oēs hi quatuor actus turbantur ex ipſo raptu potentiarum inferiorum.

Intellectus enim fit ineptus ad cōſiderationem finis boni, dum rapitur ad cogitanda quæ carnis delectationem faciunt, & hæc eſt cœcitas mentis.

Rurſus, fit ineptus ad conſultandum de mediis ad finem bonum, & hæc eſt præcipitatio, qua homo non curat uti conſilio,

in

in bonis, ex mentis occupatione in carnalibus.

Rurſus remittitur iudicium, & examē rei, dum non curat, quale ut quod faciat, & hæc eſt conſideratio.

Rurſus fit debiliſsimus homo ad exequenda bona apprehenſa & cognita: nec vires in ea habent bona propoſita, quæ aliquando proponis facienda: & hæc eſt inconſtantia. Omnes hæ filiæ, ſunt contra quatuor actus præcipuos prudentiæ enumeratos: Vnde benè dixit Ariſtotel. 6. Et hic, quòd intemperantia deſtruit prudentiam. Eſt enim præcipua intemperantia, luxuria. Hinc ſequitur quàm perniciosum ſit hoc vitium homnibus contemplatiuis, rectoribus, gubernatoribus, Regibus, Principibus, iudicibus literatis, & his qui maximè prudentia utuntur & intellectu.

Ex parte etiam voluntatis, ſunt aliæ filiæ. In voluntate enim ſunt duo actus. Eſt volitio, qua homo vult bonum finem, & volitio quâ vult media ad talem finem. *Hęc* etiam duo turbantur.

Nam rapitur voluntas ad volendum quod ſenſus vult, & peruertitur finis bonus, & hinc inſurgit amor ſui, dum homo quæ ſibi delectabilia ſunt, vult. Et conſequent

quenter eſt odium Dei, id eſt, quędam auerſio animi à Deo, quæ, ſi perueniat ad conſenſum plenum, ut odio habeatur Deus, eſt mortaliſsimum peccatum.

Rurſus rapitur etiam voluntas erga media, ut ea velit quę ad propriam delectationem carnis, ordinantur, & hinc inſurgit amor ſæculi, & mundi huius, & futuri horror, quo ei diſplicet futura vita, dum vellet pmanere in mundo, in quo delectationes ſuas habet. Atque hi actus, ſi plenus conſenſus voluntatis ſint, ſunt mortalia. Si verò imperfecti quidam actus, & indeliberati, venialia. Priora verò circa intellectum tunc ſunt mortalia, aut quando finis ultimus in creatura ponitur, aut quando prætermittitur ex inconſideratione, aut præcipitatione, &c. aliquod diuinum mandatum hæc ſufficiant de his filiabus.

De ira, quid & quotuplex. Cap. LVI.

QVartum vitium capitale eſt Ira: hæc autem poteſt ſic deſcribi; Eſt appetitus vindictæ. In cuius gratiam aduerte, iram non ſolùm homini, qua parte homo eſt, & animam habet rationalem, conuenire, ſed etiam ratione partis ſenſitiuæ, in qua cum animalibus aliis conuenit.

In ira ergo communi homini & animali-

malibus, hæc tria reperiuntur.

Eſt primò, apprehenſio alicuius mali illati difficilis ad repellendum. Non enim animal iraſcitur, niſi cùm ſenſu præcipit aliquod malum ſibi illatum, vel proximè inferendum, quod non poteſt facilè repellere à ſe.

Secundò, eſt quidam ſanguinis ebullitio & feruor, circa cor. Cùm enim congregantur ſpiritus vitales in corde, ad adiutorium ipſius animalis, contra malum illatum ſanguis, aduentu ſpiritum calidorum, feruet & ebullit.

Tertiò, eſt quidam appetitus ſeu potiùs appetitio inferendi malum ei à quo eſt ſibi malum illatum, & hoc quidem, ad releuandum malum illatum. Et hoc tertium propriè eſt ira. Ob id, definita aſt, appetitus eſſe vindictæ. Hæc ira eſt irrationabilis, quę quidem contingit homini in parte ſenſitiua, aliquando ipſo nolente & contradicente. Altera ira eſt, ſoli homini propria, quæ in parte rationali, puta, in voluntate, accidit: & in hac duo conncurrunt.

Alterum ex parte intellectus, puta perceptio alicuius mali, & iniuriæ illatæ.

Alterum ex parte voluntatis, puta, volitio repellendi tale malum, & inferendum malum

Digitized by Google

malum ei à quo malum ſibi illatum eſt,atq; hæc volitio quæ dicitur appetitus rationalis vindictæ,dicitur,& eſt ira: quæ quidem plurimùm coniuncta eſt cum ira ſenſus, & motione corporis.Non enim mouetur pars ſuperior, quin pars etiam inferior & ſenſitiua moueatur. Dicitur ira ab eundo, quaſi homo per iram,extra ſe eat. Vnde, quieſcere ab ira,dicitur in mentem redire.

Huius iræ ſolent tres ſpecies aſsignari ab Ariſt.Ethicor. & Damaſc. lib. 2. de fide cap.& S. Thom.2. 2. q. 118. & ab aliis communiter.Species autem ſunt hæ ira,iracundia, & furor.

Ira dicitur appetitus vindictæ, citò inſurgens,& citò etiam deſinens. Sunt enim homines, qui facili ex cauſa iraſcuntur vehementer,& citò ſedantur; & iſti dicuntur ab Ariſt. acuti, & inter animalia bruta, aliqua ſunt ſimilis conditionis.

Iracundia verò,eſt ira permanens. Vnde dicitur à Damaſceno, mania, quaſi manens,à verbo greco, μαίνω id eſt,inſanio:quaſi inſania, qua homo diu permanet in apprehenſione mali illati, & appetitu vindictæ.Et hos vocat Ariſt.amaros: & inter animalia, ſunt aliqua quæ huiuſmodi ſunt & hęc memoria pollent.Furor verò eſt,quādo

manet

manet quidem memoria mali illati: & hæc memoria mali illati, ſcilicet ſed appetitus vindictæ nequaquam inſurgit, niſi tempore conuenienti, cùm ſe poteſt homo vindicare; & dicuntur hi ab Ariſtot. difficiles: & inter animalia ſunt multa huiuſmodi; & maximè illa, quæ aſtuta & ingenioſa ſunt.

Quando Ira ſit peccatum. Cap. LVII.

ADuertendum eſt, iram, quæ in parte ſenſitiua hominis eſt, ex ſe non eſſe peccatum, cùm non ſit ex libertate procedens, nec etiam eſt meritoria, ob eandem cauſam. At verò, cùm conſenſus hominis accedit, ſeu ex conſenſu voluntatis procedit, tunc poteſt habere rationem boni vel mali, ſicut ira rationalis.

Vnde aduertãt hominis cholerici, qui citò inflammantur & prorumpunt in appetitus vindictæ irrationabiles & ordinatos, quòd non peccant, ſaltem mortaliter, niſi cùm voluntas liberè conſentit; aut cùm ſunt negligentes, ut cùm poſsint frænare, tales appetitus, non frenãt, nec cohibeant. Dixi autem iram habere rationem boni vel mali, cùm ex libera voluntate eſt; quia non ſemper ira eſt peccatum. Aliquando enim eſt virtus, cùm ſecundum rationem rectam iraſcimur contra dæmonum à quo malum acce-

accepimus. Iraſcimur autem inferendo ei malum, dum in nnllo ei accquieſcere decernimus. Iraſcimur etiam contra peccatum, ipſum à nobis relegare conantes.

Aliquando ira eſt peccatum, & hoc in quinque maximè caſibus.

Primò, ex parte eius cui iraſcimur; cùm non eſt dignus illo malo, quod per iram volumus ipſi inferri.

Secundò, cùm, & ſi dignus ſit malo, tamen non tanta.

Tertiò, cùm, etiam ſi tanto dignus ſit, tamen præter ordinem inferri volumus: ut qui per ſe ipſum mortem vult inferri occiſori patris ſui. Quamuis etenim dignus ſit, tamen non eſt rectus ordo talis.

Quartò, quãdo etiam ſi omnia iſta ſeruentur, tamen non eſt debitus finis. Non enim ex iuſtitię zelo, vel amore virtutis, ſed potiùs ex odio perſonæ, id volumus. His quatuor caſibus, ira eſt mortale peccatum ex genere ſuo. Et verè eſt mortale, cùm eſt materia grauis, nec deeſt plenus rationis conſenſus.

Quintò, his quatuor ſeruatis, puta, quòd ſubiectum ſit dignum malo, & tanto, & ſeruetur ordo & finis, adhuc poteſt eſſe peccatum ira, ex parte motus ſenſitiuæ par-

Digitized by Google

tis, cùm eſt nimia perturbatio. Et hoc ex ſe veniale eſt.

De filiabus Iræ. Cap. LVIII.

IRa ſex habet filias, indignationem, tumorem mentis, clamorem, contumeliam, blaſphemiam, ſeu maledictionem & rixam. In quarum declarationem, aduerte, iram tres habere ſtatus.

Primus enim cõcipitur interiùs tãtum.

Secundus exteriùs, aliquo ſigno manifeſtatur.

Tertius ad opus pertinet, in quo vindicta conſiſtit. Hi ſtatus ſignificantur Matt. 5. per illa verba, *qui iraſcitur fratri ſuo, qui dixerit, Racha*, hęc enim vox, interiectio eſt; iram manifeſtantis, *qui dixerit fatue*. Iam enim per tale verbum, iniuria afficitur frater. Ratione horum, duas habet virtutes contrarias.

Nam ira interior opponitur manſuetudini. Hæc enim virtus frænat motus, & concitationes, & appetitus interiores ad vindictam, ne inſurgant, aut immoderatè inſurgant.

Rurſus ira opponitur clementiæ, ratione exterioris actus. Clementia enim animum iam concitatum cohibet, ne exteriùs procedat ad vindictam. Vnde Cicero dixit, animus concitatus ad puniendum, per clementiam

Digitized by Google

mentiam retinetur. Qua parte ergo ira interiùs conſiſtit, duas habet filias; indignationem, & mentis timorem.

Indignatio; qua homo indignum reputat ſua familiaritate, & colloquio eum à quo malum accepit; & hæc mortale eſt in tribus caſibus:

Primus, cùm in tantum proceditur, ut homo paratus ſit nõ iuuare proximũ illum, etiã in his, in quibus tenetur de præcepto.

Secundus, cùm adeſt contemptus interior perſonæ.

Tertius, cùm ſcandalum notabile ſequitur ex tali ſubtractione ab amicitia & conſeruatione. Extra hoc caſus, eſt veniale.

Tumor mentis, eſt audacia quædam, qua homo inſurgere audet ad vindictam ſumendam, ex qua variæ cogitationes in mente ſequuntur, quibus homo cogitat modum vindictæ, & iuxta peccatum quod eſt in vindicta, ſic etiam erit in hoc tumore.

Qua parte verò ira in ſigno exteriore conſiſtit, oriuntur tres filiæ.

Clamor, qui eſt inordinata & confuſa loquutio, & ex ſe veniale eſt, niſi ob ſcandalum fiat mortale.

Contumelia, id eſt, verbũ iniurioſum.

Blaſphemia, id eſt, maledictio in Deum

vel proximum: de quibus dixi in inſtructione ſatis.

Qua parte autem ira eſt in opere, habet filiam rixam, ſub qua eſt bellem, & vulnera, & contentiones, & alia huiuſmodi. Hæc ſufficiant de Ira.

De Gula, quid ſit, & quæ eius ſpecies.
Cap. LIX.

QVintum capitale vitium, eſt Gula. Hæc autem ſic deſcribi poteſt: Eſt appetitus inordinatus cibi & potus. Cibus & potus ad corporis ſuſtentationem ordinantur: quando igitur iſta ſumũtur propter hunc finem, modo & circunſtantia debitis, non eſt vitium ſed potiùs virtus. Quando verò aliquid horum prætermittimus, tunc inordinatio fit, & eſt vitium gulæ.

Hæc autem gula, ut habet Greg. 20. lib. moralium, & S. Thom. 2. 2. quæſt. 148. quintupliciter committîtur.

Primò, circa ſubſtantiam cibi & potus, cùm præter modum ſunt pretioſa & lauta.

Secundò, circa quantitatem, cùm quis veſcitur, vel bibit ſupra id quod indiget.

Tertiò, circa qualitatem, cùm cibos delicatos nimis, & exquiſitos quærit.

Quartò, circa ipſam delectationem guſtus

guſtus, cùm nimis complacet in guſtus delectatione.

Quintò, circa tempus, cùm indebito tempore ſumuntur cibus & potus.

Huius gulæ duæ ſunt ſpecies:

Altera, quæ in cibo immoderato conſiſtit, & dicitur Comeſſatio & Crapula.

Altera quæ in immoderato potu, & dicitur ebrietas, de quibus meminit Paulus ad Galat. 5, ponens has inter opera carnis.

Quale peccatum ſit Gula. Cap. LX.

GVla, tam quæ in cibo, quàm quæ in potu conſiſtit, in ſex caſibus eſt mortale peccatum.

Primò, quando aliquis in his ponit ultimum finem, iuxta illud Pauli, *Quorum Deus venter eſt.* nimirum, cùm homo nihil quærit quàm comedere & bibere, ita ut potiùs ſit paratus committere quodcumque peccatum, quàm pati defectum in cibo & in potu.

Secundò, quando ex appetitu cibi & potus, homo prætermittit id quod ex aliquo præcepto tenetur facere: ut qui diebus prohibitis veſcitur carnibus, & diebus ieiunij non ſeruat ipſum, & qui ut cibis lautis & pretioſis fruatur, ſe facit impotentem ad debita ſoluenda creditoribus, aut non

ſuccurrit grauibus vel extremis neceſsitatibus proximorum, aut filias in debito ſtatu non collocat.

Tertiò, cùm damnum aliquod notabile corporis ſibi infert, ut qui ob nimium cibum vel potum incidit in febrim, vel alteri etiam ſic miniſtrat cauſam, & hoc ſi aduertẽtes facit aut ſaltem, cùm debuiſſet aduertere. Nam ſi expertus eſt, ſibi talem cibum, vel alteri multùm nocere, quamuis non aduertat, à culpa non excuſatur. Quando verò damnum non eſt graue tunc erit veniale; ut infirmus patiẽs febrim, ſi bibat aquã, quam ſcit futuram cauſam alicuius augmẽti, ſolùm venialiter peccat, ſicut etiam qui ei miniſtrat.

Quartò, quando graue ſcandalum datur proximò; Vnde, ſi alij grauiter ſcandalizentur ex cibi vel potus ſuperfluitate alicuius, tenetur ſub mortali cauere à tali gula de quo ſcandalo dicebat Paul. ſe non manducaturum carnes in æternum, ſi ſciret fratrem ſuum inde ſcandalum accepturum.

Quintò, quando cibus vel potus eſt contra naturam. Vnde veſci carnibus hominibus aut humanam bibere ſanguinem, mortale peccatum eſt; ut habet Caiet. 2. 2. q. 148. art. 2. & Nauar. in ſum. cap. 23. num. 130.

Eſſet

Eſſet tamen hoc licitum ob infirmitatem, vel in graui aliqua neceſsitate, cùm iam homo occiſus inueniretur: non tamen liceret occidere propter hoc, in ullo caſu. Ita limitant præfati doctores.

Sextò, quando timetur probabiliter ex nimio potu aliquod peccatum mortale; ut qui ſe ſcit multùm in luxuriam procliuem, & peccare, cùm modum non ſeruat, tunc mortale peccatum eſſet gula. Si quis tamen cognoſceret, ſe nocturnam pollutionem paſſurum ex potu vel cibo inordinato, ſi non aſſumeretur hoc fine, & propter talem pollutionem, cibus, non eſſet mortale, ſed veniale, ut aliàs diximus in 6. præcepto. His caſibus eſt mortale: in aliis veniale ut plurimum, eſt peccatum, ut communiter docent Theologi, & Sũmiſtæ, ver. Gula.

De ebrietate, quale ſit peccatum.
Cap. LXI.

CIrca ebrietatem, id eſt, actum illum, quò quis ita potu utitur, ut uſum rationis ad tempus perdat, ſunt aliquá dicta notanda.

Primum eſt, quando aliquis ſciens uſum rationis perditurum, ſeu in ebrietatem venturum, adhuc potum talem ſumit, mortaliter peccat. Ita habet S. Thom. 2. 2. q. 150.

 art.

art.2. quia damnum notabile ſibi infert, nẽpe amiſsionem rationis.

Secundum, quando ſciens alterum in eandem ebrietatem lapſurum, ei potum miniſtrat etiam ob eandem cauſam, mortaliter peccat.

Tertium, quando aliquis expertus eſt aliàs ſe vel alium, quoties tanto vel tali potu utitur, inebriari, peccat mortaliter ſumẽdo vel miniſtrando.

Quartum, quando hoc fine, nempe ut inebrietur, aliquis potum ſumit, vel alteri miniſtrat, mortaliter peccat.

Quintum, quãdo ebrietas non eſt perfecta, ſed imperfecta, quæ turbat aliquo modo rationem, ſed non omninò, tũc eſt graue veniale. In his omnes conueniunt. Sunt tamen aliquot dubiola.

Vnum eſt, an liceat ob ſanitatem inebriari. Paucos puto caſus, in quibus ebrietas ad ſanitatem obtinendam neceſſaria ſit; tamen ſi aliquis ſit, dubitatur, an liceat talem ſumere vel miniſtrare potum. *Ang.* ver. ebrietas, tenet, non licere; ſed eſſe *mortale*. At Silueſt. verb. ebrietas, & Caietan. 2. 2. quæſt. 150. art. 2. tenent licere. Mihi videtur cum Silueſt. & Caietano dicendum, licitum eſſe, ad tempus velle amittere uſum

ratio-

Digitized by Google

rationis, ut poſtea meliùs & diuturniùs poſſit recuperari. Tamen id licitum erit, duabus poſitis conditionibus.

Prima eſt, ut alia via, vel medicina non poſsit recuperari ſalus.

Altera eſt, ut in illa ebrietate nō timeatur aliquod damnum, putà, quòd ebrius blaſphemet, vel aliud committat malum. Tunc enim non liceret, alias eſſet licitum hoc.

Alterum dubium eſt, an actus mali, quos ebrius facit in ebrietate exiſtens, ſint peccata; ut ſi fornicetur, ſi occidat, vulneret, &c. Ad hoc reſpondent S. Thom. 2. 2. quæſt. 150. art. 4. Caiet. verb. ebrietas, & ibidem Silueſt. Et reſponſio in his conſiſtit.

Primò, quando ebrius citra culpā ſuam factus eſt ebrius, tunc nullam contrahit culpam per quoſcunque actus malos in ebrietate factos.

Secundò, quādo culpabilis fuit ebrietas, tunc, ſi ſolitus erat aliàs inebriari, eſſe furioſus, & vulnerare, vel blaſphemare, vel ſimile facere, peccat, non ſolùm ebrietatis peccato, ſed etiam alia noua, quod probabiliter timebātur in ebrietate, ſiue fiat poſtea, ſiue non. Et dicit Silueſt. quòd ſi occidat in ebrietate, fit irregularis, quando ſolitus

erat aliàs eſſe furioſus; ut diximus. Quando verò non erat ſolitus talia mala facere, neç timebantur, tunc non ſunt nòua peccata, ſed ebrietatis peccatum fit grauius.

Aliud dubium eſt, ſi validi ſunt contractus ebrij. Sil. ver. ebrietas, reſpondet quòd non, & ita eſt. Vnde nec valet matrimonium, nec alij contractus, neç qui in ludo lucrantur ab ebrio, poſſunt lucrum retinere, ſed tenētur ad reſtitutinnem. Ebrius enim, tempore ebrietatis, reputatur ut amens.

De filiabus Gulæ. *Cap.* LXII.

QVinque ſuut filiæ gulæ, de quibus vide S. Thom. 2.2. q. 148. puta, mētis hebetudo, inepta lætitia, multiloquium, ſcurrilitas, & immunditia.

Mentis hebetudo, potiùs pœna eſt, quàm peccatum; fit enim ingenium hebes, & ineptum percipiendum & iudicandum. ex nimio cibo & potu. Eſſet quidem peccatum; quando homo aduertenter ita fieret ineptus; ut non poſſet vacare his quæ præcepto tenetur facere, ut habet *Angel.* verb. hebetudo. ut, ſi medicus deberet *tali* tempore ſtudere pro aliqua re graui, & infirmo neceſſaria; & ipſe ſe ita repleret, ut non poſſet attendere. Similiter de Aduocato & concionatore dicendum eſt, in his caſibus urgentibus.

Altera

poſſet at
concionat
urgentibus

Altera filia eſt, inepta lætitia, qua homo congaudet in his, quæ nullam delectationem ex ſe ſunt apta facere. Etiam hæc ex ſe veniale peccatum eſt, niſi ſit materia mala & quæ faciat mortale.

Tertia eſt, multiloquium & loquacitas, quæ ex ſe veniale eſt, niſi ſit mixta cum contumeliis & infamiis contra proximum, vel blaſphemiis contra Deum.

Quarta eſt, ſcurrilitas, nempè verba vel facta inhoneſta, vel ad riſum prouocantia. Et hæc ſi fiant cauſa delectationis venereæ mortale peccatum eſt. Si verò ſolùm ad riſum prouocandi, veniale graue eſt.

Vltima eſt immunditia, qua quis uſq; ad vomitum veſcitur & hæc eſt veniale. Quamuis enim aliquis uſque ad vomitum veſcatur, vel bibat; niſi ſequatur aliquod damnum notabile corporis, vel ſcandalum non eſt mortale. Imò potiùs quamuis aduertenter hoc fiat ut euomat; ut Caiet. ver. regula, & Nauar. c.23. num. 127. dicunt cõtra Angel. verb. gula, qui contrarium tenet.

De Inuidia, & quid ſit. Cap. LXIII.

SExtum capitale vitium eſt inuidia. Hæc autem ſic deſcribitur à S. Tho. 2.2. q.36. Triſtitia de alieno bono in quantum propriæ excellentiæ eſt diminutiuum. In qua deſcriptione ſunt duæ partes. Al-

vel proximum: de quibus dixi in inſtructione ſatis.

Qua parte autem ira eſt in opere, habet filiam rixam, ſub qua eſt bellem, & vulnera, & contentiones, & alia huiuſmodi. Hæc ſufficiant de Ira.

De Gula, quid ſit, & quæ eius ſpecies.

Cap. LIX.

QVintum capitale vitium, eſt Gula. Hæc autem ſic deſcribi poteſt: Eſt appetitus inordinatus cibi & potus. Cibus & potus ad corporis ſuſtentationem ordinantur: quando igitur iſta ſumũtur propter hunc finem, modo & circunſtantia debitis, non eſt vitium ſed potiùs virtus. Quando verò aliquid horum prætermittimus, tunc inordinatio fit, & eſt vitium gulæ.

Hæc autem gula, ut habet Greg. 20. lib. moralium, & S. Thom. 2. 2. quæſt. 148. quintupliciter committitur.

Primò, circa ſubſtantiam cibi & potus, cùm præter modum ſunt pretioſa & lauta.

Secundò, circa quantitatem, cùm quis veſcitur, vel bibit ſupra id quod indiget.

Tertiò, circa qualitatem, cùm cibos delicatos nimis, & exquiſitos quærit.

Quartò, circa ipſam delectationem

guſtus

Digitized by Google

guſtus, cùm nimis complacet in guſtus delectatione.

Quintò, circa tempus, cùm indebito tempore ſumuntur cibus & potus.

Huius gulæ duæ ſunt ſpecies:

Altera, quæ in cibo immoderato conſiſtit, & dicitur Comeſſatio & Crapula.

Altera quæ in immoderato potu, & dicitur ebrietas, de quibus meminit Paulus ad Galat. 5, ponens has inter opera carnis.

Quale peccatum ſit Gula. Cap. LX.

GVla, tam quæ in cibo, quàm quæ in potu conſiſtit, in ſex caſibus eſt mortale peccatum.

Primò, quando aliquis in his ponit ultimum finem, iuxta illud Pauli, *Quorum Deus venter eſt.* nimirum, cùm homo nihil quærit quàm comedere & bibere, ita ut potiùs ſit paratus committere quodcumque peccatum, quàm pati defectum in cibo & in potu.

Secundò, quando ex appetitu cibi & potus, homo prætermittit id quod ex aliquo præcepto tenetur facere: ut qui diebus prohibitis veſcitur carnibus, & diebus ieiunij non ſeruat ipſum, & qui ut cibis lautis & pretioſis fruatur, ſe facit impotentem ad debita ſoluenda creditoribus, aut non

ſuccurrit grauibus vel extremis neceſsitatibus proximorum, aut filias in debito ſtatu non collocat.

Tertiò, cùm damnum aliquod notabile corporis ſibi infert, ut qui ob nimium cibum vel potum incidit in febrim, vel alteri etiam ſic miniſtrat cauſam, & hoc ſi aduertẽtes facit aut ſaltem, cùm debuiſſet aduertere. Nam ſi expertus eſt, ſibi talem cibum, vel alteri multùm nocere, quamuis non aduertat, à culpa non excuſatur. Quando verò damnum non eſt graue tunc erit veniale; ut infirmus patiẽs febrim, ſi bibat aquã, quam ſcit futuram cauſam alicuius augmẽti, ſolùm venialiter peccat, ſicut etiam qui ei miniſtrat.

Quartò, quando graue ſcandalum datur proximò; Vnde, ſi alij grauiter ſcandalizentur ex cibi vel potus ſuperfluitate alicuius, tenetur ſub mortali cauere à tali gula de quo ſcandalo dicebat Paul. ſe non manducaturum carnes in æternum, ſi ſciret fratrem ſuum inde ſcandalum accepturum.

Quintò, quando cibus vel potus eſt contra naturam. Vnde veſci carnibus hominibus aut humanam bibere ſanguinem, mortale peccatum eſt; ut habet Caiet. 2. 2. q. 148. art. 2. & Nauar. in ſum. cap. 23. num. 130.

Eſſet

Eſſet tamen hoc licitum ob infirmitatem, vel in graui aliqua neceſsitate, cùm iam homo occiſus inueniretur: non tamen liceret occidere propter hoc, in ullo caſu. Ita limitant præfati doctores.

Sextò, quando timetur probabiliter ex nimio potu aliquod peccatum mortale; ut qui ſe ſcit multùm in luxuriam procliuem, & peccare, cùm modum non ſeruat, tunc mortale peccatum eſſet gula. Si quis tamen cognoſceret, ſe nocturnam pollutionem paſſurum ex potu vel cibo inordinato, ſi non aſſumeretur hoc fine, & propter talem pollutionem, cibus; non eſſet mortale, ſed veniale, ut aliàs diximus in 6. præcepto. His caſibus eſt mortale: in aliis veniale ut plurimum, eſt peccatum, ut communiter docent Theologi, & Sũmiſtæ, ver. Gula.

De ebrietate, quale ſit peccatum.

Cap. LXI.

CIrca ebrietatem, id eſt, actum illum, quò quis ita potu utitur, ut uſum rationis ad tempus perdat, ſunt aliqua dicta notanda.

Primum eſt, quando aliquis ſciens uſum rationis perditurum, ſeu in ebrietatem venturum, adhuc potum talem ſumit, mortaliter peccat. Ita habet S. Thom. 2. 2. q. 150.

art.2. quia damnum notabile ſibi infert, nẽpe amiſsionem rationis.

Secundum, quando ſciens alterum in eandem ebrietatem lapſurum, ei potum miniſtrat etiam ob eandem cauſam, mortaliter peccat.

Tertium, quando aliquis expertus eſt aliàs ſe vel alium, quoties tanto vel tali potu utitur, inebriari, peccat mortaliter ſumẽdo vel miniſtrando.

Quartum, quando hoc fine, nempe ut inebrietur, aliquis potum ſumit, vel alteri miniſtrat, mortaliter peccat.

Quintum, quādo ebrietas non eſt perfecta, ſed imperfecta, quæ turbat aliquo modo rationem, ſed non omninò, tũc eſt graue veniale. In his omnes conueniunt. Sunt tamen aliquot dubiola.

Vnum eſt, an liceat ob ſanitatem inebriari. Paucos puto caſus, in quibus ebrietas ad ſanitatem obtinendam neceſſaria ſit; tamen ſi aliquis ſit, dubitatur, an liceat talem ſumere vel miniſtrare potum. Ang. ver. ebrietas, tenet, non licere; ſed eſſe mortale. At Silueſt. verb. ebrietas, & Caietan. 2. 2. quæſt. 150. art. 2. tenent licere. Mihi videtur cum Silueſt. & Caietano dicendum, licitum eſſe, ad tempus velle amittere uſum ratio-

Digitized by Google

rationis, ut poſtea meliùs & diuturniùs poſſit recuperari. Tamen id licitum erit, duabus poſitis conditionibus.

Prima eſt, ut alia via, vel medicina non poſsit recuperari ſalus.

Altera eſt, ut in illa ebrietate nõ timeatur aliquod damnum, putà, quòd ebrius blaſphemet, vel aliud committat malum. Tunc enim non liceret, alias eſſet licitum hoc.

Alterum dubium eſt, an actus mali, quos ebrius facit in ebrietate exiſtens, ſint peccata; ut ſi fornicetur, ſi occidat, vulneret, &c. Ad hoc reſpondent S. Thom. 2. 2. quæſt. 150. art. 4. Caiet. verb. ebrietas, & ibidem Silueſt. Et reſponſio in his conſiſtit.

Primò, quando ebrius citra culpã ſuam factus eſt ebrius, tunc nullam contrahit culpam per quoſcunque actus malos in ebrietate factos.

Secundò, quãdo culpabilis fuit ebrietas, tunc, ſi ſolitus erat aliàs inebriari, eſſe furioſus, & vulnerare, vel blaſphemare, vel ſimile facere, peccat, non ſolùm ebrietatis peccato, ſed etiam alia noua, quod probabiliter timebãtur in ebrietate, ſiue fiat poſtea, ſiue non. Et dicit Silueſt. quòd ſi occidat in ebrietate, fit irregularis, quando ſolitus

Digitized by Google

erat aliàs eſſe furioſus; ut diximus. Quàdo verò non erat ſolitus talia mala facere; neç timebantur, tunc non ſunt nòua peccata, ſed ebrietatis peccatum fit grauius.

Aliud dubium eſt, ſi validi ſunt contractus ebrij. Sil. ver. ebrietas, reſpondet quòd non, & ita eſt. Vnde nec valet matrimonium, nec alij contractus, neç qui in ludo lucrantur ab ebrio, poſſunt lucrum retinere, ſed tenetur ad reſtitutinnem. Ebrius enim, tempore ebrietatis reputatur ut amens.

De filiabus Gulæ. Cap. LXII.

QVinque ſuut filiæ gulæ, de quibus vide S. Thom. 2.2. q. 148. puta, mẽtis hebetudo, inepta lætitia, multiloquium, ſcurrilitas, & immunditia.

Mentis hebetudo, potiùs pœna eſt, quàm peccatum; fit enim ingenium hebes, & ineptum percipiendum & iudicandum. ex nimio cibo & potu. Eſſet quidem peccatum; quando homo aduertenter ita fieret ineptus; ut non poſſet vacare his quæ præcepto tenetur facere, ut habet Angel. verb. hebetudo. ut, ſi medicus deberet tali tempore ſtudere pro aliqua re graui, & infirmo neceſſaria; & ipſe ſe ita repleret, ut non poſſet attendere. Similiter de Aduocato & concionatore dicendum eſt, in his caſibus urgentibus.

Altera

Altera filia eſt, inepta lætitia, qua homo congaudet in his, quæ nullam delectationem ex ſe ſunt apta facere. Etiam hæc ex ſe veniale peccatum eſt, niſi ſit materia mala & quæ faciat mortale.

Tertia eſt, multiloquium & loquacitas, quæ ex ſe veniale eſt, niſi ſit mixta cum contumeliis & infamiis contra proximum, vel blaſphemiis contra Deum.

Quarta eſt, ſcurrilitas, nempè verba vel facta inhoneſta, vel ad riſum prouocantia. Et hæc ſi fiant cauſa delectationis venereæ mortale peccatum eſt. Si verò ſolùm ad riſum prouocandi, veniale graue eſt.

Vltima eſt immunditia, qua quis uſq; ad vomitum veſcitur & hæc eſt veniale. Quamuis enim aliquis uſque ad vomitum veſcatur, vel bibat; niſi ſequatur aliquod damnum notabile corporis, vel ſcandalum non eſt mortale. Imò potiùs quamuis aduertenter hoc fiat ut euomat; ut Caiet. ver. regula, & Nauar. c. 23. num. 127. dicunt cõtra Angel. verb. gula, qui contrarium tenet.

De Inuidia, & quid ſit. *Cap.* LXIII.

SExtum capitale vitium eſt inuidia. Hęc autem ſic deſcribitur à S. Tho. 2. 2. q. 36. Triſtitia de alieno bono in quantum propriæ excellentiæ eſt diminutiuum. In qua deſcriptione ſunt duæ partes. Al-

Inuidia eſt, triſtitia de alieno bono. Eſt enim inuidia, triſtitia qua bonum proximi nobis diſplicet, & de ipſo triſtamur, volentes non eſſe illud bonum. Non tamen quæcunque huiuſmodi triſtitia eſt inuidia, ſed quæ prouenit ex hac cauſa, & motiuo, nimirum, quia nobis videtur, per bonum alterius, noſtram gloriam & excellentiam minui, dum fit nobis æqualis, aut maior per tale bonum. Quod additur poſterior illa pars in definitione, propter excellentiam [illegible]. Eſt enim inuidia inter æquales, vel eos qui ſe æquales exiſtimant: ob id dicitur inuidia quaſi non videre. Inuidus enim non vult alterius videre bonum, nec ipſum inuidioſum contra ſe, ne bonum quod diſplicet, videre. Animaduertendum autem eſt, quòd multipliciter contingit aliquem triſtari de bono alterius.

Primo [illegible] quidem, quia aliquod malum [illegible] putat, ut qui dolet de [illegible] indignitatem, quia ſibi [illegible] aliquod inde proueniet [illegible] eſt affectus, ſeu effectus ti-[illegible]

[illegible] aliquis de alte-[illegible] o; ut, quia videt [illegible] atur de illo bono, nos

oogle

non quia in altero ſit, ſed quia ipſe eo caret, & hæc triſtitia eſt æmulatio.

Tertiò, triſtari poteſt de bono alterius, cum tali bono indignũ iudicat, ut qui triſtatur de malorum proſperitate temporali, quia indigni ſunt. Et hæc eſt indignatio. De quibus vide Ariſt. 2. Rethor.

Quartò, poteſt triſtari, quia malum illi vult. Quando enim volumus alicui malum, bonum eius nobis diſplicet, & hoc eſt odium.

Quintò, poteſt triſtari de bono alterius ut proprię excellentiæ eſt diminutiuum, & hæc triſtitia inuidia eſt, ut diximus.

Sextò, poteſt triſtari, quia illi maius bonum volumus: ut triſtantur boni de bono temporali malorum, quando illi occaſionem ad peccatum futurum vident. & hæc triſtitia ex charitate eſt.

Septimo, poteſt eſſe huiuſmodi triſtitia ex iuſtitia, ut qui dolet de beneficio collato ... quia iniuſtè datum eſt, & hæc ex ... Cum ergo multis modis accidat ... bono alicuius, uno tamen con... in definitione duas par... communis eſt aliis ... terior autem propria ...

Quale peccatum ſit triſtitia ex timore. Cap. LXIII.

NOn ſolùm de triſtitia, quę inuidia eſt ſed de aliis etiam oportet conſiderare, qualiter ſe habeant. Illa ergo triſtitia de bono alterius, quia inde malum timemus, quod ad timorem pertinet, aliquando eſt peccatum, aliquando non, ob id ſunt notanda tria dicta.

Primùm eſt, quando timemus malum iniuſtè inferendum ab alio ob bonum ipſi collatum, & nobis certum eſt, tale malum prouenturum, iuſtum eſt triſtari. Vt eligitur in iudicem homo, qui committit iniuſtitias multas, & mihi probabile eſt, commiſſurum eſſe; licet mihi triſtari de tali poteſtate ei data. Ratio & ſignum huius eſt, quòd ſi ego haberem poteſtatem priuandi tali poteſtate illum, in tali caſu liceret. Licitum ergo eſt, triſtari de bono alicuius, quo licitè poſſemus eum priuare, ſi in nobis eſſet poteſtas, ob illam cauſam propter quam triſtamur, ut dicit Caiet. 2. 2. q. 36. art. 2.

Secundò, quando malum quod timemus, iuſtè ab illo inferendum eſt, tunc triſtari de bono, malum eſt: v. g. eligitur in iudicem homo rectus, qui vitia extrerminabit, & caſtigabit malos iuſta pœna, ſi quis

Digitized by Google

ob timorem triſtetur de poteſtate ilii conceſſa, malè faceret. Quamuis enim liceat timere ipſum malum, non tamen licitum eſt ob timorem hunc diſplicere & triſtari de bono illius, ſicut neq; liceret ob id, priuare illum tali bono. Huiuſmodi autem triſtitia ſi eſſet ex conſenſu voluntatis pleno, & eſſet de magno bono, eſſet peccatum mortale, ſicut inuidia, ut dicemus.

Tertiò, quando malum timemus, iniuſtè quidem inferendum, tamen non eſt nobis certum, tale malum prouenturum, ſed leui ſuſpicione colligimus; tunc talis triſtitia eſt mala, ſicut et malum etiam in tali caſu priuare illum tali bono. Per hæc poſſumus iudicare in aliis multis caſibus ſimilibus.

De æmulatione. Cap. LXV.

AEmulatio eſt triſtitia de bono alterius, quatenus nos eo priuati ſumus, uti diximus. De hac autem tria etiam dicta ſunt notanda.

Primum eſt; cùm bona quæ æmulamur, ſunt ſpiritualia, & ad animæ ſalutem pertinentia, talis æmulatio ſancta eſt, & licita: verbi gratia, video hominem pœnitentem, deuotum, religioſum, contriſtor ex tali bono, non quia in illo ſit, ſed quia in me non

non eſt. Hoc licèt, imò laudatur à Paulo 2. Cor. 12. *æmulamini chariſmata meliora.* 1. Cor. 14. *ſectamini veritatem, æmulamini ſpiritualia.*

Secundum; quando bona de quibus triſtamur, ſunt tẽporalia, ſi nobis ſunt proportionata, licitum eſt triſtari, ſicut etiam licitum eſſet deſiderare talia, verbi gratia, aliquis non habet, quo poſsit familiam ſuſtinere, videt alios ſibi æquales habere, triſtatur de hoc, quia ſimili ſuſtentatione priuatur, bonum hoc eſt.

Tertiò, quando bona ſunt temporalia ſed homini tali improportionata, tunc triſtari bonum eſt, ſicut neque deſiderare: ut, ſi mediocris homo triſtetur, qui nõ eſt Rex quia non eſt Papa, & hoc veniale eſt ex ſe. Quando autem appetuntur in malum finem temporalia, tunc triſtitia omnis mala eſt, & tantum peccatum, quantum eſt deſiderium talium bonorum ob illum finem.

Indignatio autem eſt, qua triſtamur de bono alicuius, quia indignus eſt tali bono, & hoc locum habet in temporalibus. *Et* attende, quòd non loquimur, quando iſta dignitas eſt contra iuſtitiam; & qui dolet ob hoc, dolet quia iniuſtitia committitur (de hoc enim dicemus poſtea) ſed de eo qni dolet, quia videt huiuſmodl tempora-

lia

dolet, qu.

lia collata in hominibus indignis, & non ob alium finem dolet. Huiuſmodi indignatio, ut dicit S. Thom. & Caiet. loco citato, ſi non aliud habet quàm quòd dictum eſt, mala eſt; & ex ſe veniale: nam cùm id de quo dolet, nec ſit malum culpæ, nec pœnæ, videtur quodammodo arguere Deum; & dolere, quaſi iniuſtitia ſit ex parte datoris. Eſt ergo mala talis indignatio, & ſi prorumpat in id quod Deum arguat, quòd iniuſtus ſit, & malè diſtribuat, eſt grauiſsimũ mortale peccatum, & blaſphemia. Hæc indignatio Pſalm. 36. reprehenditur, *Deſine ab ira,* inquit, *& relinque furorem.* Si autem talis indignatio ſit, quia mali abutuntur bonis, vel alio bono fine, iam ad aliam triſtitiam pertinet hoc, ut dicemus.

De *odio, inuidia, & triſtitia bona.* *Cap.* LXVI.

TRiſtitia quæ eo odio procedit, iudicãda eſt ex ipſo odio. Cùm enim malum alicui volumus, propter ipſum ſubiectum & perſonam, quæ inimica eſt nobis, tunc peccatum eſt: &, ſi malum eſt graue & odium ex libra voluntate, mortale eſt; ſecùs autem, veniale.

Inuidia autem ſecundùm S. Thom. & omnes Doctores, ex genere ſuo mortale eſt: & de facto eſt mortale, ſi duæ adſint cõditiones. L Vna

art.2. quia damnum notabile ſibi infert, nēpe amiſsionem rationis.

Secundum, quando ſciens alterum in eandem ebrietatem lapſurum, ei potum miniſtrat etiam ob eandem cauſam, mortaliter peccat.

Tertium, quando aliquis expertus eſt aliàs ſe vel alium, quoties tanto vel tali potu utitur, inebriari, peccat mortaliter ſumēdo vel miniſtrando.

Quartum, quando hoc fine, nempe ut inebrietur, aliquis potum ſumit, vel alteri miniſtrat, mortaliter peccat.

Quintum, quãdo ebrietas non eſt perfecta, ſed imperfecta, quæ turbat aliquo modo rationem, ſed non omninò, tūc eſt graue veniale. In his omnes conueniunt. Sunt tamen aliquot dubiola.

Vnum eſt, an liceat ob ſanitatem inebriari. Paucos puto caſus, in quibus ebrietas ad ſanitatem obtinendam neceſſaria ſit; tamen ſi aliquis ſit, dubitatur, an liceat talem ſumere vel miniſtrare potum. Ang. ver. ebrietas, tenet, non licere; ſed eſſe mortale. At Silueſt. verb. ebrietas, & Caietan. 2. 2. quæſt. 150. art. 2. tenent licere. Mihi videtur cum Silueſt. & Caietano dicendum, licitum eſſe, ad tempus velle amittere uſum ratio-

rationis,ut poſtea meliùs & diuturniùs poſſit recuperari. Tamen id licitum erit, duabus poſitis conditionibus.

Prima eſt,ut alia via, vel medicina non poſsit recuperari ſalus.

Altera eſt,ut in illa ebrietate nō timeatur aliquod damnum, putà, quòd ebrius blaſphemet, vel aliud committat malum. Tunc enim non liceret, alias eſſet licitum hoc.

Alterum dubium eſt, an actus mali, quos ebrius facit in ebrietate exiſtens, ſint peccata; ut ſi fornicetur, ſi occidat, vulneret,&c. Ad hoc reſpondent S. Thom. 2. 2. quæſt. 150. art. 4. Caiet. verb. ebrietas, & ibidem Silueſt. Et reſponſio in his conſiſtit.

Primò, quando ebrius citra culpā ſuam factus eſt ebrius, tunc nullam contrahit culpam per quoſcunque actus malos in ebrietate factos.

Secundò, quādo culpabilis fuit ebrietas, tunc, ſi ſolitus erat aliàs inebriari, eſſe furioſus, & vulnerare, vel blaſphemare, vel ſimile facere, peccat, non ſolùm ebrietatis peccato, ſed etiam alia noua, quod probabiliter timebātur in ebrietate, ſiue fiat poſtea, ſiue non. Et dicit Silueſt. quòd ſi occidat in ebrietate, fit irregularis, quando ſolitus

Digitized by Google

erat aliàs eſſe furioſus; ut diximus. Quando verò non erat ſolitus talia mala facere, neç timebantur, tunc non ſunt nòua peccata, ſed ebrietatis peccatum fit grauius.

Aliud dubium eſt, ſi validi ſunt contractus ebrij. Sil. ver. ebrietas, reſpondet quòd non, & ita eſt. Vnde nec valet matrimonium, neç alij contractus, neç qui in ludo lucrantur ab ebrio, poſſunt lucrum retinere, ſed tenetur ad reſtitutinnem. Ebrius enim, tempore ebrietatis reputatur ut amens.

De filiabus Gulæ. Cap. LXII.

QVinque ſuut filiæ gulæ, de quibus vide S. Thom. 2.2. q. 148. puta, métis hebetudo, inepta lætitia, multiloquium, ſcurrilitas, & immunditia.

Mentis hebetudo, potiùs pœna eſt, quàm peccatum; fit enim ingenium hebes, & ineptum percipiendum & iudicandum. ex nimio cibo & potu. Eſſet quidem peccatum; quando homo aduertenter ita fieret ineptus; ut non poſſet vacare his quæ præcepto tenetur facere, ut habet Angel. verb. hebetudo. ut, ſi medicus deberet tali tempore ſtudere pro aliqua re graui, & infirmo neceſſaria; & ipſe ſe ita repleret, ut non poſſet attendere. Similiter de Aduocato & concionatore dicendum eſt, in his caſibus urgentibus.

Digitized by Google

Altera filia eſt, inepta lætitia, qua homo congaudet in his, quæ nullam delectationem ex ſe ſunt apta facere. Etiam hæc ex ſe veniale peccatum eſt, niſi ſit materia mala & quæ faciat mortale.

Tertia eſt, multiloquium & loquacitas, quæ ex ſe veniale eſt, niſi ſit mixta cum contumeliis & infamiis contra proximum, vel blaſphemiis contra Deum.

Quarta eſt, ſcurrilitas, nempè verba vel facta inhoneſta, vel ad riſum prouocantia. Et hæc ſi fiant cauſa delectationis venereæ mortale peccatum eſt. Si verò ſolùm ad riſum prouocandi, veniale graue eſt.

Vltima eſt immunditia, qua quis uſq; ad vomitum veſcitur & hæc eſt veniale. Quamuis enim aliquis uſque ad vomitum veſcatur, vel bibat; niſi ſequatur aliquod damnum notabile corporis, vel ſcandalum non eſt mortale. Imò potiùs quamuis aduertenter hoc fiat ut euomat; ut Caiet. ver. regula, & Nauar. c. 23. num. 127. dicunt cõtra Angel. verb. gula, qui contrarium tenet.

De Inuidia, & quid ſit. Cap. LXIII.

SExtum capitale vitium eſt inuidia. Hęc autem ſic deſcribitur à S. Tho. 2. 2. q. 36. Triſtitia de alieno bono in quantum propriæ excellentiæ eſt diminutiuum. In qua deſcriptione ſunt duæ partes. Al-

Altera eſt, *triſtitia de alieno bono*. Eſt enim inuidia, vitium quo bonum proximi nobis diſplicet, & de ipſo triſtamur, volentes non eſſe tale bonum. Non tamen quæcunque huiuſmodi triſtitia eſt inuidia, ſed quæ procedit ex hac cauſa, & motiuo, nimirum quia nobis videtur, per bonum alterius, noſtram gloriam & excellentiam minui, dum nobis æqualis, fit maior per tale bonum. Ob id additur poſterior illa pars in definitione, *vt propriæ excellentiæ eſt diminutiuum*. Eſt enim inuidia inter æquales, vel eos qui ferè æquales reputantur ob id dicitur inuidia quaſi non videre. Inuidus enim non vult alterius videre bonum, nec ipſum inuidioſum coram ſe, ne bonum quod diſplicet, videre. Aduertẽdum autem eſt, quòd multipliciter cõtingit aliquem triſtari de bono alterius.

Primò quidem, quia aliquod malum inde prouenturum putat, ut qui dolet de electione alicuius indignitatem, quia ſibi mors vel damnum aliquod inde proueniet & hæc triſtitia eſt affectus, ſeu effectus timoris.

Secundò, triſtari poteſt aliquis de alterius bono, quia ipſe caret eo; ut, quia videt hominem doctum, triſtatur de illo bono,

non

Digitized by Google

non quia in altero ſit, ſed quia ipſe eo caret, & hæc triſtitia eſt æmulatio.

Tertiò, triſtari poteſt de bono alterius, quia eum tali bono indignũ iudicat; ut, qui triſtatur de malorum proſperitate temporali, quia indigni ſunt. Et hæc eſt indignatio. De quibus vide Ariſt. 2. Rethor.

Quartò, poteſt triſtari, quia malum illi vult. Quando enim volumus alicui malum, bonum eius nobis diſplicet, & hoc eſt odium.

Quintò, poteſt triſtari de bono alterius ut propriȩ excellentiæ eſt diminutiuum, & hæc triſtitia inuidia eſt, uti diximus.

Sextò, poteſt triſtari, quia illi maius bonum volumus: ut triſtantur boni de bono temporali malorum; quando illi occaſionem ad peccatum futuram vident. & hæc triſtitia ex charitate eſt.

Septimo, poteſt eſſe huiuſmodi triſtitia ex iuſtitia, ut qui dolet de beneficio collato indigno, quia iniuſtè datum eſt, & hæc ex zelo eſt. Cùm ergò multis modis accidat triſtari de bono alicuius, uno tantùm contingit inuidia; ob id in deſtnitione duo partes poſitæ ſunt. prior communis eſt aliis propter inuidiam, poſterior autem propria eſt ipſius.

Quale

Quale peccatum ſit triſtitia ex timore. Cap. LXIII.

NOn ſolùm de triſtitia, quę inuidia eſt ſed de aliis etiam oportet conſiderare, qualiter ſe habeant. Illa ergo triſtitia de bono alterius, quia inde malum timemus, quod ad timorem pertinet, aliquando eſt peccatum, aliquando non, ob id ſunt notanda tria dicta.

Primùm eſt, quando timemus malum iniuſtè inferendum ab alio ob bonum ipſi collatum, & nobis certum eſt, tale malum prouenturum, iuſtum eſt triſtari. Vt eligitur in iudicem homo, qui committit iniuſtitias multas, & mihi probabile eſt, commiſſurum eſſe; licet mihi triſtari de tali poteſtate ei data. Ratio & ſignum huius eſt; quòd ſi ego haberem poteſtatem priuandi tali poteſtate illum, in tali caſu liceret. Licitum ergo eſt, triſtari de bono alicuius, quo licitè poſſemus eum priuare, ſi in nobis eſſet poteſtas, ob illam cauſam propter quam triſtamur, ut dicit Caiet. 2. 2. q. 36. art. 2.

Secundò, quando malum quod timemus, iuſtè ab illo inferendum eſt, tunc triſtari de bono, malum eſt: v. g. eligitur in iudicem homo rectus, qui vitia exterminabit, & caſtigabit malos iuſta pœna; ſi quis ob

ob timorem triſtetur de poteſtate illi conceſſa, malè faceret. Quamuis enim liceat timere ipſum malum, non tamen licitum eſt ob timorem hunc diſplicere & triſtari de bono illius, ſicut neq; liceret ob id, priuare illum tali bono. Huiuſmodi autem triſtitia ſi eſſet ex conſenſu voluntatis pleno, & eſſet de magno bono, eſſet peccatum mortale, ſicut inuidia, ut dicemus.

Tertiò, quando malum timemus, iniuſtè quidem inferendum, tamen non eſt nobis certum, tale malum prouenturum, ſed leui ſuſpicione colligimus; tunc talis triſtitia eſt mala, ſicut et malum etiam in tali caſu priuare illum tali bono. Per hæc poſſumus iudicare in aliis multis caſibus ſimilibus.

De æmulatione. Cap. LXV.

AEmulatio eſt triſtitia de bono alterius, quatenus nos eo priuati ſumus, uti diximus. De hac autem tria etiam dicta ſunt notanda.

Primum eſt; cùm bona quæ æmulamur, ſunt ſpiritualia, & ad animæ ſalutem pertinentia, talis æmulatio ſancta eſt, & licita: verbi gratia, video hominem pœnitentem, deuotum, religioſum, contriſtor ex tali bono, non quia in illo ſit, ſed quia in me

non

non eſt. Hoc licèt, imò laudatur à Paulo 2. Cor. 12. *æmulamini chariſmata meliora.* 1. Cor. 14. *ſectamini veritatem, æmulamini ſpiritualia.*

Secundum; quando bona de quibus triſtamur, ſunt teporalia, ſi nobis ſunt proportionata, licitum eſt triſtari, ſicut etiam licitum eſſet deſiderare talia, verbi gratia, aliquis non habet, quo poſsit familiam ſuſtinere, videt alios ſibi æquales habere, triſtatur de hoc, quia ſimili ſuſtentatione priuatur, bonum hoc eſt.

Tertiò, quando bona ſunt temporalia ſed homini tali improportionata, tunc triſtari bonum eſt, ſicut neque deſiderare: ut, ſi mediocris homo triſtetur, qui nõ eſt Rex quia non eſt Papa, & hoc veniale eſt ex ſe. Quando autem appetuntur in malum finem temporalia, tunc triſtitia omnis mala eſt, & tantum peccatum, quantum eſt deſiderium talium bonorum ob illum finem.

Indignatio autem eſt, qua triſtamur de bono alicuius, quia indignus eſt tali bono, & hoc locum habet in temporalibus. Et attende, quòd non loquimur, quando iſta dignitas eſt contra iuſtitiam; & qui dolet ob hoc, dolet quia iniuſtitia committitur (de hoc enim dicemus poſtea) ſed de eo qui dolet, quia videt huiuſmodi temporalia

lia collata in hominibus indignis, & non ob alium finem dolet. Huiuſmodi indignatio, ut dicit S. Thom. & Caiet. loco citato, ſi non aliud habet quàm quòd dictum eſt, mala eſt; & ex ſe veniale: nam cùm id de quo dolet, nec ſit malum culpæ, nec pœnæ, videtur quodammodo arguere Deum, & dolere, quaſi iniuſtitia ſit ex parte datoris. Eſt ergo mala talis indignatio, & ſi prorumpat in id quod Deum arguat, quòd iniuſtus ſit, & malè diſtribuat, eſt grauiſsimũ mortale peccatum, & blaſphemia. Hæc indignatio Pſalm. 36. reprehenditur, *Deſine ab ira*, inquit, *& relinque furorem.* Si autem talis indignatio ſit, quia mali abutuntur bonis, vel alio bono fine, iam ad aliam triſtitiam pertinet hoc, ut dicemus.

De odio, inuidia, & triſtitia bona. Cap. LXVI.

TRiſtitia quæ eo odio procedit, iudicãda eſt ex ipſo odio. Cùm enim malum alicui volumus, propter ipſum ſubiectum & perſonam, quæ inimica eſt nobis, tunc peccatum eſt: &, ſi malum eſt graue & odium ex libra voluntate, mortale eſt; ſecùs autem, veniale.

Inuidia autem ſecundùm S. Thom. & omnes Doctores, ex genere ſuo mortale eſt: & de facto eſt mortale, ſi duæ adſint cõditiones.

Digitized by Google

Vna eſt, cùm ex voluntatis conſenſus. Sępè enim ſolùm eſt quidam motus in parte ſenſitiua, aut voluntate, ſed ſubitus & ferè naturalis, quo homo triſtatur de bono æqualis; & tunc, ad ſummum eſt veniale, nam mortale exigit voluntatis plenum cõſenſum.

Altera eſt, quòd bonum de quo triſtamur, ſit graue. Cùm enim leue eſt, ut pueris ſolet accidere, qui in leuibus ſolent ſociis inuidere; veniale peccatum eſt. Reliquæ duę triſtitiæ quę ex charitate & iuſtitia ſunt, bonæ ſunt. Licet etiam triſtari de ſanitate alicuius, quia occaſio eſt peccandi mortaliter. In quo caſu, licet illi malum velle, & infirmitatem ob bonum maius. Licet etiam triſtari, quia dignitates dantur indignis, & violatur iuſtitia. Licet triſtari, quia viuunt Hæreſiarchæ & aliorum corruptores, & licet illis mortem deſiderare, ne alios inficiant, ne aliis tantum malum inferant. Ex his multorum caſuum reſolutio patet.

De filiabus Inuidiæ. Cap. LXVII.

QVinque filiæ Inuidiæ aſsignantur; odium, ſuſurratio, detractio, gaudium in aduerſis proximi, & afflictio in proſperis.

Odium eſt, quo alicui malum volumus,

mus, ob malum ipſius, & non ob aliquod bónum eius vel alterius; & hoc peccatum eſt, de quo diximus in libro quarto Inſtructionis.

Suſurratio eſt, qua famam auferimus in occulto.

Detractio verò, qua in manifeſto: & de his diximus in libro quinto.

Gaudium in aduerſis proximi, peccatum eſt; &, ſi malum proximi, de quo gaudemus, graue eſt, & gaudium ſit ex rationis conſenſu, mortale eſt.

Afflictio in proſperis, eſt triſtitia de bonis proximi. Inuidus enim duas habet triſtitias.

Altera eſt de bono proximi, prout per ipſum videtur, propria minui excellentia, & hæc eſt ipſa inuidia.

Altera eſt conſequens. Nam inuidus vellet nihil boni accidere inuidioſo, & bonum eius impedire conatur, ſaltem deſiderio. Quando ergo ei tale bonum euenit, quia contra inuidi voluntatem euenit, affligitur, & triſtatur. Et hæc triſtitia, eſt filia inuidiæ, ut habet S. Thom. loco citato. Et eſt peccatum eo modo, quo gaudium in aduerſis. Hæc ſatis ſint de inuidia.

Digitized by Google

De Acedia, quid ſit. Cap. LXVIII.

VLtimum capitale vitium, Acedia eſt. De qua primum percipere oportet, quid ſit. Poteſt autem ſic deſcribi: eſt triſtitia de bono ſpirituali, ut ad ipſum hominem attinet.

In cuius declarationem aduerte, bonum ſpirituale vocari hominis beatitudinem, quæ in fruitione Dei conſiſtit, & ea bona, quæ ad ipſam conſequendam ordinatur, ut charitatem, virtutum opera, diuina præcepta, ſacramenta, & alia Huiuſmodi. Hæc bona tripliciter poſſunt cõſiderari.

Vno modo, ut à Deo procedunt ut ab omnium bonorum principio & authore.

Alio modo, ut in proximis noſtris ſunt.

Tertio, ut ad nos ipſos etiam pertinét.

Aduerte rurſus, quòd cùm per charitatem non ſolùm diligamus Deum, ſed etiam proximum, & nos ipſos, & charitatis ſit, gaudere de bono illius quem charitate diligimus, ſit ut charitas inclinet nos ad gaudendum de huiuſmodi bonis, ſecundum illam triplicem conſiderationem.

Primò quidem ut à Deo ſunt; qui enim diligit Deum, gaudet de bono opere ab ipſo Deo procedente, quatenus eius potentia, & bonitas, iuſtitia, ſapientiaque manifeſtantur.

feſtantur. Similiter, qui diligit proximum, gaudet de bono ſpirituali ipſius, quatenus per ipſum benè ſe habet & diſponitur ad ſuum finem conſequendum, vel quia iam ipſum eſt conſequutus. Qui etiam diligit ſe propter Deum, gaudet conſequenter de tali bono ſpirituali, quod ad ipſum pertinet & gaudet ſe ad Deum ipſum ordinari per tale bonum, propter quem, ſcilicet Deum, diligit ſemetipſum. Aduerte rurſus, iuxta triplicem eandem boni ſpiritualis conſiderationem, quòd triplex poteſt eſſe triſtitia in homine de tali bono, & unaquæque eſt contra charitatem, vel qua diligendus eſt Deus, vel qua diligendus eſt proximus, vel qua ipſe ſe debet diligere propter Deum.

Prima triſtitia eſt, qua homo contriſtatur de bono ſpirituali, ut à Deo eſt, quaſi nolens ipſius manifeſtationem & gloriam. Et iſta triſtitia eſt peſsima, & naſcitur ex odio Dei, quod eſt grauiſsimum peccatorũ, & maximè in damnatis reperitur.

Secunda triſtitia eſt, qua homo triſtatur de tali ſpirituali bono, ut eſt in proximo quaſi nolens ipſum proximum tali bono præditum. Et hæc eſt graue peccatum, & dicitur inuidentia gratiæ fraternæ; & eſt unum ex peccatis contra ſpiritum ſanctum,

Digitized by Google

quæ dicuntur non remitti, quia difficilè remittuntur, talisq; inuidentia ex genere ſuo eſt mortale peccatum: &, ſi adſit conſenſus rationis & grauitas materiæ, de facto eſt mortale.

Tertia triſtitia eſt, qua homini diſplicet bonum ſpirituale, qua parte ad ipſum pertinet, quaſi nolens & faſtidiens ſe capacem talis boni, & ſe ad id ordinari. Triſtatur enim de beatitudine, de diuinis præceptis, de ſacramentis, de bonis aliis ſpiritualibus, quaſi volens ne ad ipſum pertinerent. Hæc triſtitia dicitur acedia, qua homo velut nauſeam habet rerum ſpiritualium, & naſcitur præſertim ex duplici capite.

Vno quidem, ex nimio affectu, quem homo habet rerum temporalium, & huius mundi delectatione.

Altero, ex terrore laborum & ſtudiorum, quibus ſpiritualia bona ſunt cõſequenda. Et hoc ſecũdum ex priori naſcitur. Nam per prius perditur guſtus ſpiritualium: Guſtu deperdito, ſtatim res laborioſa fit, ut in his qui veſcuntur cibis multũ ſaporem habentibus. Acedia autem nomen eſt græcum ἀκηδία enim dicitur ſine labore, aut ſine cura. Nam κῆδος, græcè curam vel laborem ſignificat. Aliqui putant eſſe nomẽ Latinum deriua-

deriuatum ab acidus,a,um, id eſt, frigidus: quia ſicut frigida non facilè mouentur,ita acidoſus ex nimia triſtitia torpeſcit. Hæc enim nomina ab effectu ſumũtur:ſed meliùs puto dici quod diximus, eſſe græcum. Vide S. Thomam 2. 2. quæſt. 35.

Quale peccatum ſit Acedia. Cap. LXIX.

ACedia,ut S. Thom. loco citato, ex genere ſuo eſt mortale peccatum: cùm ſit contra charitatem,ut ſuperiùs declarauimus. De hac dicitur 2. Corinth. 7. *Triſtitia huius ſæculi mortem operatur*, fit tamen veniale dupliciter.

Vno modo, quãdo non accedit plenus rationis conſenſus, ſed ſiſtit ſolùm in parte ſenſitiua, aut in ratione imperfecta. Suboriuntur enim aliquãdo quidam metus,& triſtitiæ internæ, quibus homo plenum non adhibet cõſenſum: tunc in his non eſt mortale, ſed ad ſummum veniale peccatum.

Altero modo, quando, & ſi ratio conſentiat, tamen materia eſt leuis: tunc autem dicitur materia leuis, quando homo non verè triſtatur de bono ſpirituali, ſecundùm ſe, ſed de eo, ratione alicuius circunſtantiæ loci, & temporis: ut qui cõtriſtatur de ieiunio, quia tali die obſeruãdum eſt, qui triſtatur de cõcione, quæ tali tempore fit, tamen

abſolutè non contriſtatur de his, quaſi nolens eſſe concionem, eſſe ieiunium, & alia huiuſmodi. frequenter in his, eſt tantum veniale. Quando verò acedia eſt de ipſo bono ſpirituali abſolutè, & ex rationis conſenſu, tunc eſt mortale. ſolet etiam acedia eſſe peccatum, ratione effectuum ſuorum, ſed iam hoc potiùs pertinet ad filias ipſius, de quibus modo agendum eſt.

De filiabus acediæ. Cap. LXX.

SEx ſuut filiæ acediæ; deſperatio, puſillanimitas, torpor, malitia, rancor, mẽtis euagatio.

Deſperatio eſt, qua homo diffidit ſe finem conſequturum ſupremum. Hæc autem facilè oritur ex acedia, qua homo velut à ſe reiicit talem finem. Eſt autem deſperatio peccatum mortale graue, cùm ex conſenſu rationis pleno fit. Quando verò ſolùm eſt quidam motus imperfectus, veniale eſt.

Puſillanimitas eſt, qua homo non audet diuina conſilia quæ perfectionis *ſunt*, exequi. Et hæc veniale eſt ex ſe.

Torpor verò eſt, quo negligit homo ſe, & omittit facere quæ ex præcepto tenetur, & hic mortale eſt.

Malitia autem eſt, qua homo odio habet

bet ipſa bona ſpiriritualia in ſe, qua vellet ea non eſſe, aut qua etiam pœnitet hominem benè feciſſe, & impleuiſſe quæ tenebatur facere, aut contemnit Dei beneficium, deſiderando, non fuiſſe natum, & cognouiſſe Chriſtum, dolendo, &c. Et hęc eſt mortale.

Rancor eſt, quo homines qui inducũt ad ſpiritualia, ut religioſi, concionatores, & alij huiuſmodi, ſunt ei faſtidio, & eos auerſatur. Et hic eſt veniale, niſi coniungatur cum odio, quo eis malum notabile deliberatè deſiderat.

Euagatio mentis, eſt defectus intentionis, quæ rebus ſpiritualibus exequendis & exercendis eſt adhibenda. Et hæc ex ſe veniale eſt, niſi, cùm exigitur ex præcepto aliquo talis attentio, ut in recitandis horis Canonicis, quando homo obligatur recitare, & audiendo ſacrum diebus feſtis. In his enim rebus euagatio mentis eſſet mortalis, ſi notabilis eſſet, & culpabiliter ſeu ex negligentia haberetur. Sed de his ſatis diximus in inſtructione.

Finis tractatus ſeptem peccatorum mortalium.
Laus Deo, glorioſeq; eius genitrici.

EIVSDEM AVTHORIS EXPLICATIO CASVVM IN BVLLA COENÆ DOMImini reſeruatorum.

ANtequam accedamus ad ſingulos caſus, explicãda ſunt tria. 1. agendũ eſt de materia huius bullæ. 2. de antiquitate. 3. de qualitate excom.

Quoad primũ, hæc bulla cõtinet duo:

Primò, quaſdam excommunicationes particulares, latas in quibuſdam caſibus ſpecialibus; quorum aliqui iam erant ſub excommunicatione in iure, aliqui nullam habebant excõmunicationem, ſed denouo prohibentur ſub excommunicatione.

Secundò, continet reſeruationem excõmunicationum. Fit enim in hac bulla, reſeruatio abſolutionis à quacunq; excõmunicatione harum, ſedi Apoſtolicę. Vnde nota eſſe differentiam inter excõmunicationem reſeruatam Papæ, & excõmunicationem in bulla cœnę Domini. Sũt enim multæ excõmunicationes reſeruatæ Papæ à iure, ſed non in cœna Domini. Verũ eſt, quòd omnis excõmunicatio quę in cœna Domini eſt Papalis. Hinc eſt, quòd quãdo in Iubilæis cõceditur facultas abſoluendi ab excommunicatione, exceptis his, quæ ſunt in

cœna

cœna Domini: per huiuſmodi cõceſsionem poteſt confeſſarius abſoluere à quacumq; Papali excommunicatione à iure.

Quoad ſecũdum, nõ videtur valdè antiqua bulla iſta. Doctores enim ſcholaſtici conſiderauerunt excõmunicationes, & huius bullæ non meminerunt. Videtur tamen incepiſſe tẽpore Martini V. in Conci. Conſtant. quando viguerunt hęreſes Bohemiæ, anno domini 1420. cuius bullę meminerũt duo Pontifices Paulus II. & Sixtus IV. in extrauag. & Leo contra Lutherum auxit illam, & poſteà Paulus III. & ſequentes.

Quoad tertium, nota duplex eſſe genus excõmunicationis: à iure, & ab homine. A iure eſt quę continetur in canone, vel ſtatuto aliquo eccleſiaſtico; cuiuſmodi ſunt in Conciliis & Decretis, &c. Ab homine eſt quæ à iudice per aliquam ſentẽtiam fertur. Eſt autem differẽtia inter huiuſmodi excõmunicationes: quòd excõmunicatio à iure manet, etiam mortuo conditore, & excommunicatio ab homine perit mortuo illo, q fulminauit illam, vel depoſito ab officio.

Eſt modò difficultas, an iſtę excõmunicatiões Bullę cœnę Dñi ſint à iure vel ab hõe. Si eñ sũt à iure ligãt incidẽtes in huiuſmodi caſus etiã ſede vacãte, manẽt eñ mortuo cõditore,

Si autem ſunt ab homine, non ligant ſede vacãte, incidentes in huiuſmodi caſus. Soto lib. 4. ſent. diſt. 22. quæſt. 2. art. 3. tenet, eſſe ab homine, ſicut Regulæ Cancellariæ. Idem tenet Nauar. cap. 27. in ſumma, num. 54. &c, ſi ita eſt, non ligat eos qui in ſede vacante incidunt: tamen qui inciderunt ante ſedem vacantem in huiuſmodi caſus, manent ligati & excommunicati. Vnde ſede vacante manent huiuſmodi caſus, ſicut erãt ante bullam. Quidam enim nullam habebant excommunicationem: & ille qui peccat ſede vacante, vel nullam incurrit excõmunicationem, vel excommunicationem à iure. Ego credo hoc eſſe verum.

Probatur primò: quia ſi eſſet à iure, ſequitur omnes bullas antecedentium Pontificum obligare modò, etiam in illis quæ renouauerũt Pontifices ſequentes, quia ſequentes non derogarunt.

Secundò, ſi à iure ſunt, ergo non pereunt Papa mortuo. Ergo manent in ſuo vigore: quod tamen non ita eſt, nam *olim* erat excommunicatio in cœna Domini contra addentes unum punctum in literis Apoſtolicis, modo verò non eſt.

Tertiò, quia excommunicationes à iure non renouantur, iſtæ autem renouantur ſin-

Digitized by Google

ſingulis annis, & immutantur frequenter.

Prima excommunicatio in Hæreticos, & ſchiſmaticos, &c.

PRima excõmunicatio fulminatur cõtra decem genera perſonarum. Hæreticos, ſchiſmaticos, Hæreticorum credentes, ipſorumq; receptatores & fautores defenſores, libros hæreticorum ſcienter quomodo libet legentes, in domibus ſuis retinentes, imprimentes, defendentes quolibet colore vel ingenio, quauis cauſa publicè vel occultè. Ante huiuſmodi bullam erant excommunicati in iure hæretici, credentes, fautores, receptatores, defenſores, ſed excommunicatio non erat reſeruata Papæ. Ita habetur in c. excommunicamus, extr. de hæret. & c. quæcunque de hæret. in 6. ſchiſmatici etiam erant olim excommunicati, c. null, 19. diſt.

Hoc ſuppoſito, explicandum eſt, qui ſint hæretici, ſchiſmatici, &c. Duo ſunt neceſſaria, ut homo dicatur hæreticus, ſuppoſito quòd ſit baptizatus.

Primum eſt, ut habeat errorem contra fidem Catholicam, id eſt, diſſentiat iis, quæ fides docet, vel non aſſentiat iiſdem, vel aſſentiat contrariis.

Secundum eſt, pertinacia. Ita habet Auguſt.

Auguſt. 24. quæſt. 3. cùm dixit Apoſtolus, & can. qui in Eccleſia. Eſt autem pertinacia quando homo affirmat id quod ſcit eſſe cõtra Eccleſiam, vel contra ſcipturam, vel cõtra Concilium, vel contra principium fidei, & adhuc perſeuerat. Vnde, qui ex ignorãtia tenet aliquid cõtra fidem, licèt peccet mortaliter, quando ignorantia eſt craſſa, tamen non cenſetur hæreticus, nec excommunicatus. In quo non eſt audiendus Sotus in 4. diſtin. 22. quæſt. 1. art. 3. tenens contrarium. Non ſolùm autem eſt hæreticus, qui errat pertinaciter, ſed etiam qui dubitat pertinaciter contra fidem. Ille verò dubitat pertinaciter; qui, cum ſciat aliquid eſſe ab Eccleſia definitum, adhuc deliberato animo dubitat. Iſte talis cenſetur hæreticus, c. 1. de hæret. ubi dicitur; dubius in fide infidelis eſt. & cap. 1. de ſumma Trinitate, cenſetur hæreticus qui dubitat animam eſſe immortalem, & eſſe formam corporis. Nota, quòd hæreticus ſe habet dupliciter. Vno modo interiùs, non explicando quicquam extriùs, alio modo interiùs & exteriùs ſimul.

His ſuppoſitis ſit prima concluſio: Hęretici tantùm interiùs non incurrunt excõcommunicationem, ideò poſſunt abſolui à quo-

Digitized by Google

quocumq; confeſſore. Ita tenet communis ſententia, & Alex. Alen. 2. part. q. 182. memb. 2. & 5. S. Thom. 2. 2. q. 91. art. 4. vbi dicit, quòd non poteſt Eccleſia circa actus purè internos, aliquid præcipere vel punire. Quod in particulari de hæretico tenet Anton. 3. part. tit. 25. cap. 4. Caiet. ver. hæreſis. Palud. in. 4. diſt. 13. q. 3. cum aliis multis, licèt contrarium teneat Gloſ. Clem. multorum, de hæret. & Adria. quod lib. 8. q. 1. Prior tamen ſentẽtia eſt cõmuniſsima & tenenda.

Secunda concluſio: In foro exteriori non incurrit excõmunicationem hæreticus exterior tantum ſine hæreſi interiori. Hæc concluſio eſt contra Caiet. 2. 2. q. 94. art. 1. qui tenet contrarium, ſed concluſio eſt vera & tenenda. Ita Ant. 3. p. tit. 12. cap. 5. Tabien. v. hæreſis, num. 2. & Silueſt. v. hæreſis. 1. §. 9. v. g. ſit homo qui metu aliquo fecit actum hæreticum, ſed interiùs eſt Catholicus: non eſt excommunicatus, quamuis in foro exteriori cenſebitur hæreticus, & excõmunicatus, ſed in conſcientia non eſt. Nam ſi iſte eſſet excõmunicatus, eſſet propter excommunicationem latam contra hęreticos, ſed iſte non eſt hæreticus. Nullus enim eſt hæreticus, niſi habeat errorẽ cum pertinacia. Ergo non eſt excommunicatus.

Tertia

Digitized by Google

Tertia concluſio: Hæretici qui verè ſunt hæretici, & aliquo exteriori ſigno hæreſim manifeſtarunt, etiam occulto & ſecretiſsimo, ſunt excommunicati. Hæc cõcluſio eſt Caiet. ver. hæreſis, Silueſt. v. excommunicatio. 7. gl. 24. quæſt. 1. can. Acatus. 1. Palud. 4. diſt. 13. quæſt. 3. verb. grat. ſi quis exprimat ſcripto ſuam hæreſim, & ſtatim rumpat chartam: vel, ſi exprimat verbo vel omiſsione alicuius exterioris quod debet facere, & ex errore omittit, quamuis ſit occultiſsimè, incurrit excommunicationem, quia eſt verè hæreticus, & canon ligat hæreticos quoſcunq; ligare poteſt. Sed hos poteſt ligare Eccleſia. Ergo ligat. Nam mẽtales hæreticos non poteſt, ſecundum S. Thom. Probatur minor; quia Eccleſia habet poteſtatẽ ſuper actus exteriores etiam occultos. Vnde homicidia etiam occultiſſimus eſt irregularis. Notandum eſt hic; quòd licet excommunicentur hæretici, & aliquorum ſectæ exprimantur; non tamen ob id ſunt nominatim excommunicati, quouſq; ab Eccleſia declarentur tales: & propterea non tenentur eos vitare, quamuis maximè debeamus vitare hæreticos, propter periculum peruerſionis, cùm probabiliter imminet; quia ſermo eorum ſerpit ut cancer.

Secun-

Secundum genus perſonarum, quæ comprehenduntur in hoc primo caſu ſunt ſchiſmatici, qui in aliis bullis antecedentibus non continebantur. Schiſmatici autem dicuntur à ſchiſmate. Schiſma eſt peccatum contra charitatem: & eſt ſeparatio rebellis ab eccleſiæ capite. Duo requiruntur neceſſariò ad peccatum ſchiſmatis.

Primò, ut ſeparetur homo à Vicario Chriſti, & ſummo Pontifice per inobediētiam, quia non vult illi parere.

Secundò, ut ſit cum rebellione, id eſt, non recognoſcendo eum pro paſtore, & capite. Hæc duo faciunt ſchiſmaticū: multi enim nolunt obedire, ſed tamen recognoſcunt illum. Schiſma aliquando eſt cum hæreſi coniunctum, aliquandò ſine illa. Tunc eſt cum hæreſi, quando homo non vult recognoſcere Pontificem pro vicario Chriſti, & ita credit. Quando autem non vult recognoſcere ex animi paſsione, eſt purum ſchiſma ſine hęreſi. Verum eſt, quòd ferè ſemper ſchiſmatici ſunt hæretici, nam hæreſis eſt pallium ſchiſmatis; ſed nihilominùs ſchiſmatici ſunt excommunicati in iſto caſu, licèt non ſint hæretici; ſed tamen quando exteriùs exprimunt ſuum ſchiſma vel verbis, vel factis, vel aliquo ſignò exteriori.

Digitized by Google

Tertium genus perſonarum, ſunt credentes hæreticis. Qui autem ſint credentes explicant benè Archidiac. c. quicunq;, de hæreticis in 6. & Palud. in 4. diſtinct. quæſt. 3. & Silueſt. verb. hæreſis. 7. §. 10. qui errorem expreſsè & explicitè non habent, ſed implicitè. Ponit exemplum Palud. cùm quis dicit, velle mori in fide Gulielmi habentis ſcilicet multos errores, quorum ipſe nullum ſcit in particulari. Gulielmus eſt hæreticus, & hic alius dicitur credens, qui abſque dubio eſt etiam hæreticus; ſed dicitur credens, quia implicitè, & in alio profitetur. Vnde, ſic inter Catholicos ruſtici implicitè tenent fidem, credentes quod credit Eccleſia. Credentes ergo hæreticorum excommunicati ſunt, quando errorem implicitum exteriùs exprimunt: ut dicentes, Caluinum fuiſſe virum bonum, ſe velle mori in fide illius &c.

Quarum genus eſt, defenſores hæreticorum. Qui autem ſint defenſores hæreticorum, explicat Archid. in c. quicumque, de hæret. in 6. & Silueſt. verb. hæreſis. 1. parag. 10. qui viribus aut potentia defendunt hæreticos, ne veniant in manus Iudicum inueſtigandi, examinandi, vel capien-

di

di. Dicit etiam Cardin. Clem. 1. de pœnit. defenſores eſſe aduocatos, qui patrocinium præſtant eis, & defendunt illos, cùm ſciant eſſe hæreticos. Et hoc in cauſa hæreſis. Addit etiam Palud. 13. quæſt. 3. quòd notarij & reliqui miniſtri qui ſimile patrocinium adhibent in cauſa hæreſis, dicuntur defenſores. Non tamen dicitur denfenſor hæreticorum, qui hæreticos defendit, ne occidantur à priuato latrone. Rurſus, non eſt defenſor aduocatus qui defendit hæreticum de crimine extra hæreſim, puta in homicidio vel in cauſâ ciuili.

Quintum genus, ſint fautores hæreticorum: qui autem ſint fautores, explicant benè prædicti Doctores, Archidiac. Siluest. & Palud. loco citato. Dicuntur autem fautores dupliciter, vel omiſſsione vel commiſsione.

Omiſsiones; qui, cùm iudices ſint, & cùm ad ipſorum officium pertineat cauſa hæreticorum, ſunt negligentes in officio, non comprehendendo, cùm poſsint, non incarcerando, nec procedunt iuxta cap. ad euellendam, de hæret. Hoc intelligitur in cauſa hæreſis. Et addit fautores eſſe Silu. qui ex officio, vel iuramento tenentur accuſare hæreticos, & non accuſant, etiamſi

ſint homines priuati. Qui enim iurant exequi tale miniſterium, ſi non implent, peccant non denunciãdo, & incidunt in iſtum canonem. Alij verò quibus non ita incumbit, ſed ſolùm ex charitate, tenentur quidem non denunciando; ſed non incidunt in iſtum canonem.

Commiſsione dicuntur fautores, qui faciunt verbis vel factis, ſed in cauſa hæreſis. Verbis, ut, ſi dicunt; iſti iniuſtè ſunt cõdemnati, inquiſitores non benè procedunt contra iſtos &c. Factis, in cauſa hæreſis; ut ſi miniſtrant eis alimoniam, vel pecunias, vel arma, quibus ipſi iuuentur ad ſuam liberationem.

Sextum genus, ſunt receptatores. Notat Archidiac. loco citato, quòd quamuis apud Grammaticos receptatores dicantur qui frequenter recipiunt, tamen in Canone non ita ſumitur, ſed ſatis eſt, ſi ſemel recipiantur. Dicuntur autem receptatores, qui in domibus ſuis, vel in alio loco recipiunt hæreticos, ut occultent ipſos, ne veniãt in manus Iudicum. Ita habet Archidia. *Silueſt.* & Tabien. verb. excommunicatio, 5. caſu 2. §. 7. Vnde non dicuntur receptatores, qui recipiunt ipſos gratia hoſpitij, aut inuitant ipſos publicè; ſed qui hoc modo

ipſos

ipſos recipiunt occultè, ne veniant in manus iudicum. Probatur etiam hoc ex lege 1. ff. de receptatoribus, & l. 1. ff. de officio Præſid. vbi receptores dicuntur, ſine quibus latro diù latere non poteſt; at ſi dicat, qui latenter recipit, & doloſè, ne comprehendantur. Hoc eſt quod dicit Caietan ver. excommunicatio, cap. 1. Receptatores, fautores, defenſores eſſe illos defendunt hæreticos formaliter, id eſt, ut hæretici ſunt. Noluit dicere qui defendunt hæreticos propter hæreſim, ſed qui defendunt hæreticos in fauorem hæreſis, etiam ſi propter hæreſim non faciant, ſed propter infamiam vitandam: puta, ſi eſt ſuus conſanguineus qui occultat eum. Nam ſi vellet dicere Caieta. eum eſſe receptatoré, qui defendit hæreticum motiuo hæreſis, apertè errauit, nam lib. 2. de receptatoribus ff. habet, cõſanguineos & affines occultantes latronem non eſſe abſoluendos, ſed verè puniendos. Vide quomodo dicuntur receptatores, etiam ſi non receptant furtum: quia conſanguineus non recipit furem, quia fur eſt, ſed quia conſanguineus, quia tamen illa receptio eſt in fauorem furti, & eius occultationem, cenſetur receptator, ſic in præſenti.

Septimum genus eſt, Legentes libros hæreticorum. Nota unnm verbum, eſſe neceſſarium in legentibus ut incurrant iſtam excommunicationem, ſicut in fautoribus nempè ut ſcienter id faciant, id eſt, ut ſciant libros eſſe hæreticorum, & ipſos legant. Libri hæreticorum ſunt in duplici differentia; quidam continent hæreſes, quidam doctrinam extraneam. Rurſus quidam legunt ex profeſſo, quidam verò unam vel alteram lineam. Rurſus quidam legunt propter hæreſim ut ſciant, alij propter alias rationes. Iſti excommunicantur; & hoc ſignificat, quando dicitur quomodo libet legentes. Hîc tamen aduertẽdum eſt, aliud eſſe legere libros hæreticorum, aliud libros prohibitos legere. Multi enim ſunt prohibiti, qui non ſunt hæreticorum; & qui legunt libros hæreticorum ſunt excommunicati hac excommunicatione; legentes verò libros prohibitos, qui non ſunt hæreticorum, licet peccet mortaliter, quia contra præceptum in indice, vel catalogo expreſſum faciunt, non tamen ſunt excommunicati hac excommunicatione. Quando tamen libri prohibiti ſunt ꝓpter aliquos errores vel errorum ſuſpicionem, legentes eos excommunicati ſunt alia excõmunicatione

catione

eatione nõ reſeruata; licèt eorum authores non ſint hæretici, ut patet in indice.

Reliqua perſonarum genera non indigent expoſitione; ſcilicet libros hæreticorum in domibus ſuis retinentes, imprimẽtes, eos quomodo libet defendentes, ſi hoc fiet ſcienter, ſunt excommunicati, & ideo defendentes libros hæreticorum, ne ab inquiſitoribus capiãtur & comburantur, ſunt excommuncati, ut ſupra diximus de defenſoribus hæreticorum. Similiter, qui verbis eos laudant, affirmando non eſſe comburendos, & ſimilia.

Secunda excommunicatio contra latruculos maritimos.

IN hac excommunicatione, excommunicantur pyratæ, curſarij, latruculi maritimi: illi præſertim qui à Monte Argentario uſque ad Tarracinam diſcurrunt deprædantes, mutilantes, interficientes, ſuis bonis ſpoliantes eos qui nauigant. Similiter excommunicantur qui hos receptant, aut eis auxilium aut fauorem præbent.

Sed eſt dubium, qui vocentur pyratæ. Angel. verbo Pyratæ, exiſtimat eum dici Pyratam, qui deprædatur in mari vel flumine, id eſt prædones qui prędantur in aquis,

qui ſi deprædentur in mari, dicuntur maritimi, ſi in flumine, fluuiales: illi tamen qui in mari deprædatur, eſt excommunicatus in cœna domini: non autem qui in fluminibus. Qui autem cenſeantur maritimi, Sil. verb. excommunicatio. §.57. Tabien.verb. excommunicatio,5.caſu.25. num. 4. exiſtimant, non eſſe pyratam abſolutè qui deprędatur in mari tantùm, ſed eſſe neceſſarias tres conditiones, ut aliquis dicatur pyrata.

Prima; indifferentia in ſpoliando, id eſt ut ſpoliet non nationem determinatam, ſcilicet hos vel illos, ſed indifferenter homines cuiuſuis nationis. Vnde Veneti ſpoliantes Genuenſes, non ſunt pyratæ.

Secunda; ut habeat intentionem principalem deprædandi. Vnde, ſi aliqui nauigant præcipuè ob negotiationem, ut mercatores, & caſu aliquo in itinere ſpoliarunt aliquos, non eſſent pyratæ.

Tertia; ut non ſit bellum indictum. Quando enim eſt indictum bellum, etiam iniuſtum, qui deprędatur aut ſpoliat oppoſitam partem, pyrata non eſt; quia pyrata eſt qui abſque titulo belli iuſti, vel iniuſti deprædatur. Ego puto primam conditionem non eſſe neceſſariam, &, ſi hoc non placet, ſaltem ſub nomine latrunculorum tales com-

Digitized by Google

comprehenduntur. Vnde quicumque deprædantur in mari, bello non indicto comprehenduntur ſub iſta excommunicatione ſiue in verbo pyrata, ſiue in verbo, latrunculus. Nec admitto quod ait Silueſt. idem eſſe pyratam & latrunculum. Nam latrunculi dicuntur quicumque deprædantur in mari, bello non indicto, ſiue id cõtra unam nationem multas. & optimè Caietan. ait, ver. excommunicatio, c. 18. omne genus latrunculorum comprehendi in iſto Canone. Vnde quamuis pyrata qui in mari verſatur, ingrediatur flumen aliquod, & ibi deprædetur, cenſetur latrunculus maritimus & eſt excommunicatus. Cætera de receptatoribus, auxilium dantibus, vel fauorem, intelligenda ſunt verba dicta, in P. excommunicatione. & ablatum eſt verbum, conſilium, quòd anteà ponebatur, quia comprehenditur ſub auxilio.

Notandum; quòd pyratæ non ſtatim ad mare incipiunt diſcurrere, incurrũt hanc excommunicationem, ut benè ait Caietan. ver. excommunicatio, ca. 18. ſed eſt neceſſaria una harum trium actionum: ſcilicet deprædari, mutilare, interficere, vel ſpoliare, cùm primùm vel ſemel aliquid horum faciunt, excommunicati ſunt. Et procedunt

Digitized by Google

hæc, de ſpoliantibus Chriſtianos, non infideles.

Excõmunicatio tertia contra omnes qui in terris ſuis noua pedagia imponunt.

TErtia excommunicatio, cõprehendit imponentes noua pedagia in terris ſuis, & prohibita exigentes.

Pro cuius intelligentia eſt primum dubium, quid intelligatur per pedagia. Reſpondeo ex gloſſ. c. ſuper quibuſdam, de verborum ſignificatione, & ex Doctoribus, ibidem, & ex Summiſtis, verb. gabella, aut pedagium; aut ver. vectigal: pedagium vocatur tributum quod accipitur pro inuectis mercibus & pro tranſitu, quando pontes eriguntur, & viæ aptantur: ad differentiam guidagij, quod pro ducatu, viæque ſecuritate ſoluitur; quamuis pedagium etiam extendatur abſolutè ut comprehendat gabellas, & guidagia, & quodcumque tributum impoſitum in mercimoniis: & ſic ſumitur in præſenti, ſcilicet pro quauis gabella impoſita pro inuectione mercium, venditione vel emptione rerum, vel pro trãſitu, vel ducatu, vel alia cauſa.

Secundum dubium eſt, qui ſint imponentes noua pedagia. Pro ſolutione nota; pedagia eſſe poſſe triplici ex parte iniuſta.

Vno modo, ratione perſonarum quibus imponuntur. Non enim licet perſonis eccleſiaſticis imponere tributa ſine licentia Pontificis, & impoſita abſque licentia dicuntur iniuſta, ut habetur c. clericis, de immunit. eccleſ. in 6. Imponentes ergo huiuſmodi tributa perſonis eccleſiaſticis ſine auctoritate ſedis Apoſtolicæ, licèt non incurrant hanc excommunicationem, incurrunt tamen aliam inferiùs contentam, ut ibi dicetur.

Secundò, ſunt iniuſta ex parte cauſæ, ut ſi cauſa ſit iniuſta, inſufficiens, vel nulla, & modus ac menſura non ſeruetur. De quo vide Summiſtas loco citato, & quæ nos diximus in inſtructione. Imponentes autem huiuſmodi gabellas non excommunicantur in hac excommunicatione: quamuis contrarium exiſtimauerint Angel. & Tabien. verb. pedagium, dicentes excommunicari hac excommunicatione qui iniuſtas gabellas imponunt ex parte cauſæ; ſed decipiuntur, non enim excōmunicantur qui iniuſtas gabellas imponunt ex parte cauſæ, ſed qui nouas.

Tertiò, ſunt iniuſta ex parte perſonæ imponentis; non enim licet quibuſcunque imponere ſuis terris noua pedagia, aut

aut gabellas. Illi ergo qui non habentes auctoritatem imponendi gabellas, imponunt etiam iuſtas gabellas, ex parte cauſæ excõmunicantur hac excommunicatione.

In cuius gratiam nota; tria genera perſonarum poſſe imponere gabellas, ut habetur in c. ſuper quibuſdam, de ver. ſignifi. & c. innouamus, de cenſibus.

In primo gradu eſt Imperator, ut habetur in l. vectigalia, ff. de publ.

Secundò, Reges non tantùm Romanorum, ſed quicumq; Rex, ut habet Innoc. c. ſuper quibuſdam, & Penorm. in c. innouamus.

Tertiò, Concilium generale, & à fortiori Papa in terris ſuis.

Quartò, conſuetudo antiqua de qua non extat hominum memoria probat pedagia eſſe licita. Notant Panorm. & Innoc. in c. ſuper quibuſdam etiam ciuitates Italiæ, & ſimiles, qui habent mixtum imperiũ, poſſe imponere noua pedagia, ut Veneti, Genuenſes, Dux Florentiæ, &c. Ciuitates verò qui non habent imperium, ſed ſunt ſub Principe, non poſſunt. Ita habetur c. vectigalia noua. Hinc eſt, quòd Duces, Comites, Marchiones, Barones, & Domini, qui non habent imperium, ſed ſub alterius ſunt

iurii

iuriſdictione, ſine licentia ſedis Apoſtolicæ aut Imperialis, aut Regis, imponentes vectigalia, aut pedagia, ſunt excommunicati iſta excommunicatione.

Tertium dubium, an incidant in hanc excommunicationem qui antiquas gabellas ſine licentia augent. Armil. ver. gabella, §. 8. Roſel. excommunicatione, 44. §. 5. exiſtimát non incidere in iſtum Canonem, quando vetera pedagia erant licita; quia illud non eſt imponere gabellas, ſed augere tantùm. Sententia tamen contraria eſt cõmunis, & ſine dubio tenenda. Ita tenet Sil. ver. gabella, 3. §. 7. & Angel. verb. pedagium & Tabien. ver. excommunicatio, 5. caſu 25. Ratio eſt, quia illic eſt virtualis inſtitutio nouæ gabellæ. Eſt quidem augmentum pręcedentis, ſed tota gabella eſt noua, quoniam ex alteratione & augmento nouum tributum reſultat, & eſt ibi noua impoſitio.

Quartum dubium eſt; an exigere huiuſmodi gabellas prohibitas à ſponte ſoluentibus ſit prohibitum ſub hac excommunicatione. Nota, pro declaratione; quæ in ſecunda parte huius excommunicationis ſub illo verbo, *& prohibita exigunt*, excommunicantur exactores harum gabellarum; quæ ſine auctoritate imponuntur.

Nota

Nota ſecundò, quod eſt diſcrimen inter clericos & ſeculares. Exigentes enim has gabellas iniuſtas à ſecularibus ſpontè ſoluentibus, non ſunt excommunicati. Ita habet Silueſt. ver. excommunicatio. 7. par. 54. Exigentes verò à clericis etiam ſpontè dantibus, ſunt excommunicati, quando gabellæ ſunt ſine auctoritate Pontificis poſitæ, ut expreſsè habetur in alia excommunicatione inferiùs.

Quarta excommunicatio contra falſarios literarum Apoſtolicarum.

HÆc excommunicatio fertur contra quatuor genera perſonarum.

Primò, contra falſarios literarum Apoſtolicarum.

Secundò, contra falſarios ſupplicationum, gratiam, vel iuſtitiam concernentium ſignatarum per Romanum Pontificem, aut Vicecancellarium, aut gerentes vicem illorum.

Tertiò, contra ſignâtes eaſdem ſupplicationes nomine Põtificis Romani, vel Vicecancellarij, vel gerẽtis locum ipſorum.

Quartò, contra falſificantes vel mutantes ſupplicationes per Romanum Pontificem ſignatas, & datas ſine licentia ipſius vel eius datarij.

Pro

Pro intelligentia ſit primum dubium; quæ dicantur literæ Apoſtolicæ. Dico breuiter, eſſe illas quæ nomine ſummi Pontificis expediuntur, ſicut Bullæ plumbatæ, & breuia Apoſtolica. Vnde inquit Palud. 4. diſt. 18. quæſt. 2. art. 3. non ſunt literæ Apoſtolicæ, literæ pœnitentiæ, quia expediuntur nomine ſummi pœnitentiarij. Rurſus literæ Legati Apoſtolici non cenſentur literæ Apoſtolicæ, & conſequenter neque Nuncij Apoſtolici, & multò minùs alicuius Prælatorum, vel Epiſcoporum, quia non expediuntur nomine Summi Pontificis, ſed nomine aliorum. Vnde, has literas falſificantes non incurrunt hanc excommunicationem.

Secundum dubium; quare dicitur in hac excommunicatione extendi c. ad falſarios, cum omnibus pœnis ibi contentis.

Pro ſolutione, nota in d. c. excommunicari 1. falſificantes per ſe vel per alios, literas Apoſtolicas.

Secundò, utẽtes literis Apoſtolicis falſis, ſcienter, intellige ſi laici ſint, ut optimè ibi Panor. dicit, contra Hoſtienſem.

Tertiò impetrãtes literas falſas, etiam ſi laici ſint: ſed non cenſentur impetrãtes literas falſas, qui impetrant literas per falſi

ſugg-

ſuggeſtionem, vel ſupprimendo veritatem, ut optimè notat Richard. 4. diſt. 18. quę. 4. art. 12. Silueſt. verb. excommunicatio, 7. §. 9. & Tabiena, excommunicatio, 25. caſu, 5. quia tales literæ in ſe veræ ſunt, ut à Pontifice conceduntur: immò, nec cenſentur impetrantes literas falſas, qui ſub nomine alieno impetrant literas per ſe. Nam in his caſibus literæ non dicuntur falſæ: ſed ſolùm illi cenſentur, qui ab aliis obtinent literas falſificatas, poſtquàm emiſſæ ſunt de manu Pontificis. Hi ergo ipſo facto excommunicantur ibi.

Et ultimò, excommunicantur defenſores & fautores falſariorum. Illa tamen excommunicatio non eſt reſeruata, ſed ab ordinario poteſt abſolui. Rurſus apponitur pœna; nam ſi clerici ſunt & per alios falſificant, priuandi ſunt omnibus beneficiis: ſi per ſe falſificauerint, ultra priuationē, ſunt degradandi & tradendi brachio ſeculari, ut pœnis legitimis afficiantur. Excommunicatio ergo hęc bullæ cœnæ Domini eſt *ſtrictior* illa, in quantum non comprehendit utentes, nec impetrantes, nec fautores vel defenſores falſariorum, nec falſificantes per alios. Eſt tamen ex alia parte latior inquantum cap. illud, ad falſarios, comprehendit

hendit tantùm falſarios literarum Apoſtolicarum; hæc verò excommunicatio comprehendit etiam falſarios ſupplicationum, & ſignantes eaſdem nomine Pontificis. Hæc omnia genera falſariorum priuanda ſunt beneficiis ſicut falſificātes literas Apoſtolicas. Ideo enim dicitur, extendi c. ad falſarios, cum omnibus pœnis contentis in eo.

Tertium dubium; Vtrùm incidant in hanc excommunicationem, qui in literis Apoſtolicis corriguut unam literam, aut errorem in Grammatica, vel addunt, aut minuunt aliquid, ſenſum non mutantes. Eſt varia opinio inter Doctores.

Quidam tenent huiuſmodi eſſe excōmunicatos, & comprehendi in bulla Cœnę Domini; nam corrigere pertinet ad officiales, ita tenet Hoſt. lib. 5. ſummæ, de crimine falſi, §. porrò. & Panorm. c. ex literis, de fide inſtrum. Silueſt. ver. excommunicatio. 7. §. 10. & Cardin. ver. excommunicatio. §. 26. & in fauorem huius opinionis eſt hoc, quòd in priuilegiis conceſsis ſummo Pœnitentiario, dicitur, ut poſsit abſoluere ab excommunicatione, quæ ex mutatione unius literæ, vel puncti ſenſu non mutato, incurritur.

Alij verò tenent contrarium: nempè, huiuſmodi correctorem non eſſe excommunicatum, niſi mutet ſenſum: ita ut ex inualidis literæ fiant validæ, vel ex validis validiores. Ita tenet Ricard. 4. diſt. 18. quæſt. 4. art. 12. & Aoton. 2. par. tiit. 24. caſu *16.* & Ang. ver. excommunicatio, 5. caſu. 3. num 3. Tabien. excõmunicatio, 25. caſu, cum aliis multis. Et ita tenendum eſt. Ratio eſt, quia modò in bulla Cœnæ, immò multis iam annis retrò, non eſt poſitum illud verbum, excommunicamus eos qui mutant punctum aut literam, ſicut olim ponebatur; ut patet ex Hoſtien. loco citato, propterea tũc dabatur illa facultas ſummo Pœnitentiario; & tunc erat verior prior ſententia, modò verò non ponitur illud verbum. Dices; Tales ſunt falſarij. Reſpondeo, nequaquàm; quia tunc etiam mutantes punctum in ſupplicationibus, inciderent in excommunicationem; quod omnes negant, & tamen ſi falſarij eſſent, inciderent.

Secundò probatur ex c. ex con*ſcientia* de crimine falſi; ubi habetur, quòd per raſuram bullæ in loco non ſuſpecto, non cenſetur falſa. Ergo nec cenſetur falſarius; qui literam radit, ſenſu non mutato.

Quartum dubium, an habentes literas Apo-

Apoſtolicas falſas, & illis non utentes incurrant hanc excommunicationem. Reſpondeo, quòd nec incurrant hanc excommunicationem, nec aliam. Si tamen intra viginti dies, poſtquàm ſciuerint, eas eſſe falſas, nón lacerauerint, vel reſignauerint, ſunt excommunicandi per ordinarium; & ſemel excommunicati, non poſſunt abſolui niſi à Papa. Ita habetur c. ducta, de crimine falſi. In quo c. excommunicati ſunt ipſo iure, qui literas Apoſtolicas accipiunt ab alio quàm à manibus Papæ, vel officialium & bullatorum; niſi ſint Magnates, qui per internuncium poſſunt accipere; quod de exiſtentibus in Curia intelligunt Ioan. And. & Doctores, ſed iam non eſt in uſu hæc excommunicatio, ut ibi notat Gloſſ. & Panorm. niſi ubi periculum falſitatis timeretur.

Quinta excõmunicatio contra deferentes arma infidelibus.

HÆc excommunicatio diuiditur in duas partes. In prima excommunicantur tria genera perſonarum.

Primò, deferentes ad Turcas, & Sarracenos, vel quoſcumque Chriſtiani nominis inimicos, aliquid ex his octo; equos,

Digitized by Google

arma, armorum materiam, ut ferrum, filum ferri, ſtannum, chalibem, & alia metallorum genera, inſtrumenta bellica, lignamina, funes, materiam funium, aliaque prohibita, quibus infideles prædicti Chriſtianos impugnant.

Secundò, ſcientes certiores huiuſmodi inimicos de rebus ad ſtatum reipublicæ Chriſtianæ pertinentibus, in perniciem & damnum Chriſtianorum.

Tertiò, conſilium præſtantes eiſdem in eandem perniciem. In ſecunda parte reuocantur, omnes conceſsiones & priuilegia Principibus vel priuatis ſuper hoc à ſede Apoſtolica conceſſa.

Pro explicatione, eſt primum dubium circa illud verbum, *deferentes arma*: an vendentes tantùm ſine eo, quòd deferant ad terras infidelium, comprehendantur in iſto Canone, ſicut qui in terris Chriſtianorum venderent ferrum, equos, & reliqua prohibita. Reſponde cum Caietan. ver. excommunicatio, cap. 20. & Nauarr. ſuper c. ita quorundam, de Iud. not. 1. num. 4. quòd non: quia cùm hæc materia ſit pœnalis, verba ſunt intelligenda in ſua propria ſignificatione, & præciſè. Non enim debet fieri ampliatio. Deferre autem dicit motum

ad

ad locum, neque ad idem quod vendere.

Secundum dubium. Vtrum qui in una terra infidelium exiſtens, defert hæc ad aliam terram eorundem, cenſetur deferens, Tabien. ver. excommunicatio, 6. num. 7. & Silueſt. verb. excommunicatio, 7. §. 65. reſponderunt negatiuè; quia iſte propriè non dicitur deferre ad infideles, cùm maneat inter illos, & allegant prædicti auctores declarationem Grego. 9. in extrauag. quod poſtulaſtis, qui ita declarauit; quam Tab. dicit eſſe renouatam quantum ad excommunicationem, non quantum ad declarationem.

Tertium dubium eſt: an qui mandant deferre huiuſmodi prohibita, dicantur deferentes, ita ut incurrant hanc excommunicationem. Silueſt. ver. excommunicatio, 7. parag. 24. & Panorm. in c. mulieres, de ſententia excommunicationis. & c. ſignificauit, de Iudæis, dicunt generaliter, quòd cùm aliquis actus prohibetur ſub excommunicatione; cõprehenditur & mandans fieri talem actum; & poteſt probari, quia in illo capite mulieres, reſpondet Papa, in canone, ſi quis ſuadente diabolo, comprehendit etiam mandantes percuti, quia qui mãdat fieri, facere dicitur. His tamen non ob-

 ſtanti-

ſtantibus, contrarium eſt tenendum cum Caietan. verb. excommunicatio, in principio, & Nauar. cap. 24. num. 33. & Tabien. excommunicatio, 5. §. 49. num. 5. quia mandans, licèt ſit faciens interpretatiuè, non tamen formaliter: & licèt primum ſufficiat ad rationem peccati, non tamen ad rationem pœnæ, quia in lege pœnali verba in formali ſignificatione ſunt intelligenda. Nec obſtat c. dictum; quia ibi Papa declarauit, qui habet authoritatem interpretandi. Ibi autem eſt amplectenda tantùm interpretatio, ubi facta eſt, non in aliis caſibus, nam ſi mandans ſuperincluderetur in faciente, non eſſet neceſſarium exprimere in bulla; & tamen mandans aliquando exprimitur, aliquando non.

Quartum dubium: an deferentes huiuſmodi prohibita ad hæreticos, comprehendantur in hac cenſura. Reſpõdeo quod nullo modo. Ita Nauar. cap. 27. num. 62. quia non dicuntur Chriſtiani nominis inimici, cum Chriſtum profitentur, & nomine Chriſtiano militent, licèt opera, & fidem Chriſtianam non habeant. peccant ergo mortaliter prędicti, ſed non incidunt in hác excommunicationem.

Quintum dubium: quid per arma intelli-

telligitur? Reſpondeo cum Silueſt. ver. excommunicatio. 7. §. 19. Tabien. excommunicatio. 6. §. 1. & communi opinione intelligitur offenſiua, quàm defenſiua: quod probatur ex l. armorum. ff. de verb. ſignifi. & ex l. 3. ff. de vi, & vi armata, ubi habetur; arma eſſe ſcuta, galeas, gladios, fuſtes, & lapides: dicuntque hi Doctores, ea dici arma quæ principaliter & verè inſtituta ſunt ad præliandum, offendendo, vel defendendo. Vnde cultri ad ſcindendum panem, vel ad ſcindendos calamos, non ſunt arma; ut etiam dicit Panorm. c. clerici, de vita & honeſtat. clericor. nec alia inſtrumenta in uſum agriculturæ: poſſunt tamen ſecundùm prędictos auctores, hæc cenſeri arma, ex intentione utentis. Nam ſi aliqui vellent his uti ad præliandum, tunc dicerentur arma etiam cultelli, & alia huiuſmodi, & qui ea deferent ad infideles, includerentur ſub hac cenſura. Econtrà verò in aliis armis etiam ſi deſit intentio utendi illis ad pręliandum, qui ea deferret ad infideles, incurrit hanc excommunicationem, ut notat Ioan. Andr. Panorm. & Gloſſ. ſuper c. ita quorundam, de Iudæis.

Sextum dubium, quę dicuntur ligamina. Reſpondeo cum Silueſt. excōmunicatio,

tio, 7. parag. 19. & Tabien. excommunicatio. 6. num. 3. intelliguntur ligna, ex quibus poſſunt triremes, naues, vel aliæ machinæ ad impugnandum fieri, & non alia ligna ad comburendum, vel in alios uſus extra bellum: ut patet ex verbo bullæ, vbi dicitur, quibus Chriſtianos impugnat. Nauar. ſuper c. ita quorundam not. 7. num. 14. diait, comprehendit etiam ſub hoc nomine ipſas triremes, & naues iam factas; quod mihi placet. licèt Caiet. ver. excommunicatio. c. 20. ſolam materiam intelligat, quia latiùs hîc ſumitur, quàm in d. c. ubi dicitur, lignamine galearum; hîc verò ſine addito, dicitur lignamina, ut comprehendat materiam, & quæ ex ea fiunt.

Septimum dubium; quid ſignificent alia prohibita. Pro ſolutione notatur, tria eſſe genera prohibitorum in iure. Quædam prohibentur abſolutè, omni tempore & omni loco. verbi gratia, deferre prohibita, ut arma, & inſtrumenta bellica; alia tantùm tempore belli, ut mercimonia, victualia, & alia huiuſmodi, c. quod olim, de Iudæis. Alia prohibentur omni tempore, ſed non omni loco, quia deferre hæc in Alexandriam, Aegyptum, & terram Soldani nullo tempore licet, ut habetur in extrauag. multa de Iudæ.

Secun-

Secundò, nota tempus Treugæ, reputari pro tempore belli, ut habetur c. ſignificauit, de Iudæ. Tempus tamen extra actuale bellum, & iudiciorum, non reputatur tẽpus belli, ut benè notat Tabien. ver. excõmunicatio, num. 5. qui ad quæſt. reſpondet verb excomm 6. parag. 4. Omnia hæc tria genera comprehendi ſub illo verbo, *alia prohibita.* Silueſt. ver. excommunicatio. 7. par. 60. & Caietan. ver. excommunicatio. c 20. dicunt, tantùm ea quę pertinent ad bellum ibi intelligi; & ego ita credo. quia illud relatiuum, alia, refertur ad antecedẽtia in quibus continentur tantùm prohibita, ad pręliandum pertinentia. Item verbum ſequẽs (*quibus Chriſtianos impugnant*) ad idem determinatur: nam mercimoniis aut victualibus non dicũtur impugnare, licèt tempore belli miniſtrentur.

Octauum dubium; an qui deferũt iſta ad infideles, non ut impugnent Chriſtianos ſed alios infideles, incurrant hanc excommunicationem. Reſpondeo, ſi iſta quæ deferunt, permaneant, ut poſsint poſteà impugnare Chriſtianos, abſq; dubio incidunt in hunc Canonem; ſi verò ea quæ deferũt, veriſimiliter conſumũtur. talia deferre non eſt prohibitum. Hæc de primo genere.

Secundum genus perſonarum contẽtum in hac excommunicatione, non comprehendit omnes qui faciunt certiores infideles de quibuſcumq; rebus Chriſtianorum; ſed quomodo huiuſmodi res concernant ad ſtatum cõmunem alicuius reipublicæ, & cedunt in damnum & perniciem ipſius. Vtrumq; enim eſt neceſſarium ad incurrendam hanc cenſuram. Eodem modo eſt intelligendum de tertio genere perſonarum: quod non quicumq; dant conſilium, ſtatim ſunt excõmunicati; ſed ſolùm, quando hoc conſilium cedit in damnum & perniciem Chriſtianorum.

In poſteriori parte huius excõmunicationis, quia aliqui potuiſſent allegare priuilegium aliquod à ſede Apoſtolica obtentũ, ut poſsint ad infideles deferre prohibita huiuſmodi: ideo Papa derogat in totum huiuſmodi priuilegium. Vt autem cõferamus prædicta cum iure antiquo: Nota, quatuor maximè eſſe inter alia Pontificum decreta in iure ſimilia huiuc excommunicationi bullæ cœnæ.

Primum eſt Alex. 3. cap. ita quorundam, de iudiciis, ubi excommunicat tria genera perſonarum.

Primò, deferentes Sarracenis arma, ferrum, lignamina galearum. Se-

Secundò, gerentes gubernationem & regimen in galeis, & in pyraticis nauibus.

Tertiò, ſubminiſtrantes neceſſaria ad impugnandos Chriſtianos eiſdem Sarracenis. Per Sarracenos autem intelligere oportet, omnes qui ſequuntur ſectam Mahametanam. Iſte canon, vel iſtud ius in multis excedit bullam; & eſt ila latior, in quantum ſub illo verbo (*ſubminiſtrant neceſſaria*) comprehenduntur tempore belli, victualia deferentes, quæ in bulla cœnæ non continentur, ut ſuprà diximus. Et ſimile eſt de dantibus, vel mutuantibus pecunias eis ad impugnandum Chriſtianos. Primum verò genus perſonarum continetur in bulla cœnæ, & etiam ſecundum ſub illo verbo (*conſilium præſtantes.*) Eſt tamen ſtrictius ex alia parte.

Primò, quia bulla cœnæ, præter Sarracenos ad quoſuis Chriſtiani nominis inimicos extenditur.

Secundò, quia complectitur curam Gubernationis gerentes, non tantùm in galeis & nauibus pyraticis, ſed omnium infidelium contra Chriſtianos, licèt pyratæ non ſint.

Tertiò, cõplectitur deferentes non tantùm arma, & ferrum, ſed etiam ſtannum, plum-

plumbum, & alia metalla armorum materiam & equos, etiam tempore pacis: quæ illic non includuntur, niſi prout neceſſaria ſunt illis Sarracenis ad bellum contra Chriſtianos.

Quartò, complectitur certiores facientes infideles de rebus pertinentibus ad Chriſtianos; quæ non comprehenduntur in iure.

Alterum decretum eſt Clem. 3. c. quod olim, de Iudæis; ubi excõmunicat habentes commercia cum Sarracenis tempore belli, & eos, qui per ſe, vel per alios, nauibus vel quouis alio ingenio, aliqua rerum ſubſidia, vel conſilia duxerint impendenda, etiam tempore belli durante, intelligendo etiam tempus treugæ, ut ſuprà diximus. Hæc excommunicatio non eſt reſeruata, neque pertinet ad bullam cœnæ, niſi merces ſint alia omni tempore & loco prohibita, ut ſuprà diximus. Item impedientes ſubſidia; niſi ſit aliquid eorum quæ in hac bulla prohibentur, non incurrunt excommunicationem bullæ; ut, ſi victualia pecunias, & ſimilia impendantur, quia non ſunt prohibita.

Tertium decretum eſt Innoc. 3. c. ad liberandum, de Iudæ. ubi excommunicen-

Digitized by Google

tur omnes, quos Alex. excommunicauit, ut ſuprà; & inſuper addit vendentes galeas vel naues, & qui machinas, auxilium vel conſilium præſtant Sarracenis, in diſpendium Terræ ſanctæ: & non eſt reſeruata Apponitur etiam inter alias pœnas; ut hi non abſoluantur, niſi totum quod habuerunt ex damnato commercio, & tantundem de ſuo reddant in fauorem Terræ ſanctæ. In bulla verò cœnæ, non continentur hi, niſi ſimul deferant ad ipſos, ut ſuprà diximus. Non continentur, inquam, vendentes galeas & naues: reliqui verò continentur, & licèt hic ean. procedat tantùm, cum ſit in diſpendium Terræ ſanctæ: tamen abſolutè ſunt excommunicati per c. ità quorundam, de Iudæ. quia miniſtrant Sarracenis neceſſaria. Et dicuntur neceſſaria, non quia Sarracenis illis indigeant, ſed quia ex ſe ſunt neceſſaria.

Quartum decretum eſt Clem. 5. in extrauag. multa, de Iudæ. ubi excommunicat deferentes equos, arma, ferrum, lignamina victualia, & alia quæcunque mercimonia in Alexandriam, vel alia loca Sarracenorum terræ Aegypti, & mittentes hæc, vel portantes, vel de portubùs eorum, ut eis deferantur, extrahentes, vel extrahi permittentes,

tes, vel talia agentibus quomodolibet fauorem vel auxiliũ præſtantes. Eſtque hæc excommunicatio Papæ reſeruata. Vbi patet, multos excommunicari, qui in bnllá cœnæ Domini non continentur, & econtrà in bulla non tantùm ad Sarracenos, ſed ad infideles alios iſta prohibentur deferri. Ibidem continentur certiores facientes tẽpore pacis, & pro redemptione captiuorũ arma deferentes, quod olim licebat in c. ſignificauit, de Iudæ. ſecundùm aliquos, ut refert Silueſt. ver. excommunicat. 7. §. 61. ſed ego contrarium cenſeo cùm gloſ. illius c. quód intelligendum eſt de aliis mercibus extra arma, ferrum, &c.

Reſtant quoque duo dubia. Primum eſt, qnæ priuilegia ſunt quæ Papa derogat in hac excommunicatione. Reſpondet Tábien. verb excommunicatio. 6. num. 5. referens duo priuilegia Genuenſib. conceſſa; primum à Sixto IIII. viuæ vocis oraculo, ut poſsint illi exercere commercia cum Turcis, & Sarracenis: & deferre quaſcunque merces, præter arma, etiam tempore belli. Secundum fuit à Iulio II. puta, ut poſſent deferre quædam genera metallorum, ſcilicet plumbum, ſtannum, electrum, ſiue aurichalcum. Silueſt. ver. excõmunicatio. 7. §. 58

refert

refert Venetos habere priuilegium pro mercibus deferendis, extra arma, ferrum, &c. Et licet dubitet de hoc priuilegio, tamen Conrad. quæſt. 51. affirmat. Poſſent alij alia habere priuilegia, de quibus certus non ſum: ſed Papa non derogat in hac bulla cœnæ priuilegia deferendi merces extra arma ferrum, &c. & exercere commercia, non derogatur in bulla cœnæ; cùm non fiat mētio deferētibus talia, ut diximus: ſed derogat alia priuilegia deferendis armis, & aliis in ea prohibitis.

Alterum dubium eſt; utrùm remigantes in infidelium triremibus contra Chriſtianos, peccent & ſint excommunicati. Nauar. ſuper c. ita quorundam, de Iudæis, tria dicit: Primò, peccare mortaliter. Secundò, non contineri in hac bulla cœnæ, neq; hanc excommunicationem incurrere. Tertiò, quòd incurrunt excommunicationem iuris, quia neceſſaria miniſtrant, & auxilium dant ad impugnandum Chriſtianos. Ego ſemper de hoc dubius extiti; ſed ſemper inclino in eandem ſententiam, quia non licet auxilium dare alicui volenti alium occidere iniuſtè, etiā metu mortis. Ergo peccant remigantes contra Chriſtianos in per-

Digitized by Google

perniciem ipſorum; licèt id faciant ad ſaluandam vitam, atque adeò non licebit eis metu mortis, auxilium dare infidelibus volentibus occidere Chriſtianos, capere, aut furari res eorum. In hôc enim caſu loquimur, Sunt & aliæ multæ rationes; quibus nunc ſuperſedeo, quia longum opuſculum ſuper hôc paramus, diuino fauore.

Similiter placet Nauar. in aliis duobus, licèt Silueſt. verb. excommunicatio, 7. §. 64. videatur hoc ſub nomine exequutorum, ab excommunicatione iure liberare, tamen abſque ratione: quia comprehenduntur ſub illo verbo, *miniſtrant neceſſaria*, & ſub illô, *ſubſidia impendunt*.

Sexta excommunicatio.

CONtinet quinq; genera perſonarum. Primò impedientes victualia deferentes, & alia neceſſaria ad uſum Romanæ Curiæ. Secũdò, inuadentes eoſdem. Tertiò, impediẽtes ne deferãt. Quartò, perturbantes, ne deferantur. Quintò, eos qui hoc faciunt, vel defendunt talia facientes. Et extenditur excommunicatio ad omnes, licèt Pontificali, Regali, vel Reginali dignitate, vel alia quauis Eccleſiaſtica, vel ſæculari præfulgeant.

Circa quintum genus perſonarum, Caiet.

Caiet. ver. excommunicatio, cap. 19. & Nauar. cap. 27. num. 64. putant, ubi dicitur (*faciunt*,) ſupplendum eſſe infinitiuum fieri, & tunc ſex genera perſonarum; ſed mihi non placet hæc opinio, quia nunquam eſt tale verbum poſitum à prima bulla Martini Quinti, uſque ad ultimam: & tamen, ſi eſſet defectus, credibile eſt, quod aliquando fuiſſet emendatus; maximè poſt aduertentiam Caietani: cùm etiam in aliis locis bullæ dicatur, *qui fieri faciunt*: & cùm ſit materia pœnalis, non debet ampliari. Item nos interfuimus in conſultatione, cùm ſummo pœnitentiario, ſuper hanc bullam: & cùm ad hunc locum priuenimus, cum Iuris Doctis ibi adſtantibus, fuit reiecta hæc Caiet. opinio, vel additio. Verbum ergo *faciunt*, repetitio eſt precedentium, & ſignificat excommunicari non tantùm prædicta facientes, ſed etiam eos defendentes. Secundò nota ex Caiet. ibi, quòd cum quis ſuis terris conſulens, impedit hæc victualia, non incidit in hanc cenſuram: quia non vult per ſe impedire, ſed ſibi conſulere idque honeſta cauſa: ut, ſi ciues proprij paterentur defectum notabilem in victualibus, non eſt contra bullam, ſi dominus tunc prohibet ne extrahatur; vel ſi exiſtente peſte in curia

Romana, prohibet ne quis eat Romam, volens reuerti, ne afficiat peſte conciues.

Septima excommunicatio.

CONtinet vigintiquatuor genera perſonarum, quia prohibentur octo genera actionum circa tria genera perſonarum. Excommunicantur ergo, qui venientes ad ſedem Apoſtolicam, vel ab ea recedentes, vel in curia Romana morantes, rapiunt, ſpoliant, detinét, vel ex propoſito deliberato, mutilare, verberare, interficere præſumunt; & qui talia fieri faciunt, & mandant: quorum primum plus extenditur, quia non omnis fieri faciens, dicitur mandare.

Pro intelligentia ſunt quædam dubia.

Primum eſt, quid intelligatur per *venientes ad ſedem Apoſtolicam.* Reſpondeo, eos intelligi qui ratione ſummi Pontificis veniunt, & non qui ratione ſtationis, vel indulgentiarum, &c. Sed habentes negotium pretentionem, gratiam, vel quid aliud; mediante, vel interueniente Papa, ſiue ſit *Ro*mæ, ſiue alibi.

Secundum dubium, qui ſint morantes in curia Romana. Reſpondet benè Caiet. ver. excommunicatio, cap. 14. intelligi curiales ipſos vulgò dictos, qui ratione curiæ Pon-

Pontificiæ in Roma ſunt, ſiue mediatè, ſiue immediatè Pōtifici inſeruiant, ſiue ſint cum Cardinalibus, ſiue Epiſcopis qui curiæ adſunt. Vnde Romani ciues, & alij aliis de cauſis Romæ exiſtentes, propter quas ibi adeſſent, licèt curia Pontificis alibi moraretur, non dicuntur morantes in curia.

Tertium dubium, quid ſit *ex propoſito deliberato mutilare, &c.* Reſpondet benè Caietan. ibi, non omne homicidium, quod eſt peccatum mortale, dici in præſenti, ex propoſito deliberato, ſed commiſſum ex præmeditato, & animo pacato conceptum, id eſt, extra rixam & flagrās delictum, & idem dicunt de mutilatione. Et aduertant confeſſarij, quòd ſunt excommunicati, verberantes ex tali propoſito mutilantes, occidentes curiales, &c. & venientes ac recedentes à ſede Apoſtolica.

Quartum dubium eſt: utrùm illa tria verba, ſcilicet, *rapere, ſpoliare, detinere,* eodem modo ſe habeant reſpectu morantium in curia, & aliorum. Reſpondet Caietan. ibi quòd non: quia reſpectu venientium, vel recedentium à ſede Apoſtolica, ſufficit aliquid horum fecere ad incurrendam cenſuram, ſed reſpectu morantium, requiritur, ut fiat authoritate uſurpata, tanquam ſi

Digitized by Google

eſſet iudex, aut poteſtatem habens: ut, ſi orator Regis comprehenderet aliquem Romæ, ut caſtigaret, vel mitteret aliò caſtigandum: quod ſignificare verba; quia dicitur *excommunicamus illos qui iuriſdictionem ordinarium vel delegatam non habentes, morantes in curia, temeritate propria rapiũt, ſpoliant, detinẽt, &c.* Quæ ſententia eſt probabilis: &, licet non placeat Nauar. cap. 27. num. 65. mihi tamen placet, quia in materia pœnali, ut iſta expoſitio reſtringens eſt amplectenda, cùm eſt commoda. Illa ergo verba, *mutilare, verberare, interficere.* non requirunt authoritatis uſurpationem, niſi reſpectu morantium in curia.

Octaua excommunicatio.

COmprehendit octo genera perſonarum: ſcilicet mutilantes, verberantes, interficientes, capientes, incarcerantes, detinentes Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos. Similiter aliquid horum mandantes: Vbi nota, non comprehendi hic Cardinales, qui non ſunt Epiſcopi, ſed eſt alia excommunicatio in fauorem illorum, cap. fœlicis, de pœnitentia, de qua infrà dicemus.

Secundò nota; Epiſcopos debere eſſe conſecratos, ad incurrendum cenſuram hanc

hanc: nam quamuis electus, cõfirmatusq́; ſit Epiſcopus, niſi ſit conſecratus, non incurritur hæc cenſura, ſed alia Papalis, 17. q. 4. can. ſi quis ſuadente, & Caieta. verb. excommunicatio, cap. 12.

Aduerte etiam, in iure eſſe latam excõmunicationem Papalem cõtra omnes hos: ut habetur Clem. ſi quis ſuadente, de pœnis. quæ quidem cõprehendit omnes hos, & alios plures qui in bulla cœnæ non continentur. Excommunicantur enim Epiſcoporum percuſſores. Sub quo verbo intelliguantur mutilatores, & verberatores: nam hi etiam percutiunt. Excommunicantur enim interfectores, ſimiliter captores; ſub quo verbo intelliguntur incarcerantes, & detinentes. Excommunicãtur etiam blandientes Epiſcopos: & hi non ſunt in bulla cœnæ Domini excommunicati. Similiter excommunicantur qui hæc mandant, vel ſunt ſocij, vel dant conſilium, vel ratificant, vel dant fauorem, vel ſcienter receptant illos. Similiter excommunicantur Poteſtates, Rectores, Conſiliarij, Conſules, Baliui, Scabini, Aduocati, Officiales, quocunque nomine vocentur, qui in aliquo horum culpabiles extiterint. Omnes hi in cœna non continentur. Vnde Clementina eſt multò

amplior in hac parte, quàm ſit bulla cœnæ. Aliæ autem pœnę ibi apponũtur, de quibus dicendum eſt poſteà.

Nona excommunicatio.

COmprehendit multa genera perſonarum : & eſt ampliſsima: quia eſt in defenſionem ſedis Apoſtolicæ, & libertatis Eccleſiaſticæ. Continet tres partes principales.

In prima continentur quinq; excommunicationes.

Secũda complectitur quatuor genera perſonarum: nempè verberantes, mutilantes, interficiẽtes, & bonis ſpoliantes per ſe, vel per alium, aliquas ex his perſonis; ſcilicet recurrentes ad Romanam curiam, ſuper negotiis & cauſis propriis, vel proſequẽtes in curia, eaſdem cauſas, vel eorum ſolicitatores, & aduocatos, vel procuratores, vel auditores, aut iudices ſuper eiſdem cauſis, vel negotiis deputatos, ſiue perſonæ læſæ ſint Eccleſiaſticæ, ſiue ſæculares. Limitãtur tamen hæ quatuor actiones propter quas excommunicatio fertur, quãdo occaſione, & intuitu cauſarum, vel negotiornm fiunt. Dices, ſuprà ſunt excommunicati qui moriantes in curia verberant, mutilant, &c. ſed hi modo numerati in hac excõmunicatio-

ne, poſſunt eſſe ſimul morantes in curia. Ergo tales incurrent duas excommunicationes. Reſpondeo, ita eſſe, quia propter varia delicta poteſt quis multis ligari excõmunicationibus, ut habetur 3. q. 4. c. Engeltrudam. Vnde, his duabus egent abſolutionibus, vel una cõplectente duas, reſpectu duarum excõmunicationum quas incurrunt.

Secunda excommunicatio complectitur quinque genera perſonarum: nempè prohibentes, ne literæ Apoſtolicæ, etiam in forma breuis, gratiam vel iuſtitiam concernentes, etiam monitoria, citationes, exequutoriales, executioni mandentur, ſine eorum beneplacito & examine. Secundò, capientes notarios, exequutores, ſubexequutores prædictarum literarum, citationum, monitoriarum, exequutorialium. Tertiò, eoſdem incarcerantes. Quartò, detinentes. Quintò, capi, detineri, incarcerari facientes. Et intelligitur ratione dictarum literarum vel citationum, &c. puta, ne denuntient, vel quid aliud faciant. Hi omnes ſunt excõmunicati. Sed eſt dubium utrùm prædicta facientes, excuſentur, quando id facerent in utilitatem reipublicæ propriæ. Reſpondeo, hanc excuſationem, nullius eſſe momenti: quicquid ipſi dicant eſſe in

detrimentum Reipublicæ, quia non licet ipſis propria authoritate, ſummo Paſtore reſiſtere, niſi quando ipſe ſe tyrannicè gereret, & contra iuſtitiam vellet eos opprimere, quod non eſt in præſentia. Si enim ipſi proponerent Papæ difficultates, & ſuæ reipublicę detrimentum, & nollet ulla uia prouidere, excuſationem haberent: quod tamen non faciunt, nec damna ſunt iſta maxima ut iactantur, ſed maiora ſunt ſcandala, quæ ſequuntur ex eorum inobedientia.

Tertia excommunicatio continet duo genera perſonarum.

Primò, inhibentes, ne aliqui pareant mandatis, aut literis Apoſtolicis, gratiam, vel iuſtitiam concernentibus, aut Legatorum ſedis Apoſtolicæ, aut Núciorum ipſius vel iudicum delegatorum, ipſorum, & eorum rebus iudicatis, decretis, proceſsibus, aut exequutorialibus, donec ipſi conſentiant per ſuas literas exequutorales, quas vocant, & aliàs nuncupatorias, certo ſoluto pretio.

Secundò, inhibentes, ne tabelliones vel notarij ſuper huiuſmodi literarum, vel proceſſuum exequutione aliqua inſtrumẽta conficiant, vel confecta parti cuius intereſt, tradant, ſine ipſorũ etiam beneplacito.

Quarta

Quarta excommunicatio continet tria genera perſonarum: nempè directè vel indirectè prohibentes, ſtatuentes, mandantes ſub quibuſuis pœnis, quibuſcumq; perſonis in genere, vel in ſpecie, ne accedant ad Romanam curiam pro quibuſcumque negotiis gerendis, vel gratis impetrandis, vel ne à dicta ſede gratias impetrent, vel ne impetratis utantur.

Quinta excommunicatio comprehendit omnes pertinaciter ſe ſubtrahentes ab obedientia ſummi Pontif. vel quomodolibet recedere præſumentes. Vbi nota, non hic includi ſchiſmaticos in prima excommunicatione contentos: nam hi habent inobedientiam cum rebellione, ut dictum eſt ſed inobedientes Roman. Pontif. cum pertinacia, id eſt, cognoſcendo eſſe mandatum eius, & nolendo obedire.

Secunda pars principalis huius excōmunicationis continet duas excommunicationes.

Prima, ligantur omnes, qui ſuo officio, vel ad inſtantiam quorumq; perſonas eccleſiaſticas, capitula conuentus, vel collegia Eccleſiaſticorum quorumcunq; coram ſe ad eorum tribunal, audientiam, cancellariam, conſilium, Parlamentumve, præter

communis iuris diſpoſitionem, ut infrà declaratur, trahunt, vel trahi faciunt, vel procurant directè vel directè, quouisque ficto colore.

Secunda ligantur, qui hactenus fecerunt, ordinauerunt vel publicauerunt, vel in poſterum faciēt, & ordinabunt, vel publicabunt, ſtatuta, ordinantes, conſtitutiones, Pragmaticas, vel quæuis alia decreta, in genere, vel in ſpecie, quauis cauſa, vel quouis quæſito colore, etiam prætextu literarum Apoſtolicarum uſu non receptarum, vel reuocatarum, quibus decretis, ordinationibus, &c. libertas Eccleſię tollitur, vel in aliquo lęditur, vel deprimitur, vel aliàs quouis modo riſtringitur, vel quibuſuis ſedis Apoſtolicæ iuribus, quomodolibet tacitè, vel expreſsè præiudicatur.

Circa primam excommunicationem, nota tres præcipuè eſſe caſus, in quibus iudex ſæcularis, iudicare poteſt perſonas Eccleſiaſticas.

Primò, quando traduntur per iudices Eccleſiaſticos brachio ſæculari, ut habetur in c. cùm non ab homine, de iudiciis.

Secundò in cauſa ciuili, de licentia Epiſcopi proprij, ut habetur cap. 2. de foro cōpet. Ita habet etiam Silu. ver. iudex 1. §. 4.

Ter-

Tertius eſt, per viam reconuentionis, ut habetur 3. quæſt. 8. can. 1. quod eodem modo intelligitur in cauſa ciuili, ut ait ibidem idem Silueſt.

Tertia pars principalis continet quinq; particulas. In prima excommunicantur tria genera perſonarum; nempè uſurpãtes, ſurripientes, ſequeſtrantes ſine expreſſa licentia ſedis Apoſtolicæ iuriſdictiones, fructus, redditus, prouẽtus ad Eccleſiaſticas perſonas, ratione monaſteriorum, Eccleſiarum, vel aliorum beneficiorum Eccleſiaſticorum ac ipſis otentorum, pertinentes.

Et notatur ex Caiet. ver. excommunicatio, cap. 27. quòd, ut hæc excommunicatio incurratur uſurpando, ſurripiendo, ſequeſtrando.

Primò, requiritur, ut ſint bona pertinẽtia ratione beneficiorum, &c. quia ſi perſonæ eccleſiaſticæ habent alia bona, aliunde prouẽniẽtia, propter eorum uſurpationem non incurritur.

Secundò, requiritur, ut ſint bona pertinentia ad ipſas perſonas Eccleſiaſticas, ratione beneficiorum, &c. Vnde, cùm beneficia vacant, & ad nullam perſonam adhuc pertinẽt, licèt per uſurpatione eorum, peccatum fiat reſtitutionis obnoxium, ſicut eſt

præ-

præcedens, non tamen incurritur hæc excommunicatio.

Tertiò requiritur, ut uſurpatio, vel ſurreptio ſit cũ quadam appropriatione, quaſi ad ipſum uſurpantem, vel ſurripiẽtem pertineret; quod intelligit Caietan. cùm dicit ſurripere bona Eccleſiæ, ut ſunt Eccleſiæ. Vnde, non ligantur hac cenſura fures, latrones, & milites, qui uſurpant fructus vel bona clericorum rapiunt, quia id non faciunt ſibi appropriantes, quaſi ad ſuum ius pertinerent.

Quartò, requiritur ut ſit ſine expreſſa licentia ſedis Apoſtolicæ.

In ſecunda particula; excommunicantur tria genera perſonarum; imponentes perſonis Eccleſiaſticis, & earum Monaſteriorum, Eccleſiarum, vel beneficiorum bonis, fructibus, redditibus, & prouentibus, abſq; expreſſa licẽtia ſedis Apoſtolicæ collectas, decimas, tallias, præſtantias, & alia onera, & exigentes variis & exquiſitis modis hæc eadem, & accipientes etiam à ſponte dantibus. Vbi nota: non tantùm excommunicati, imponentes exigentes aliquid ex prædictis, vel accipientes ex bonis beneficiorum Eccleſiarum & monaſteriorũ, ſed etiam quando hæc imponuntur ipſis

perſo-

perſonis Eccleſiaſticis, licèt beneficia non habeant, vel alia bona habeant, niſi quando perſonæ Eccleſiaſticæ negotiationibus ſæcularibus ſe immiſcent. Tunc enim licet illis imponere gabellas, ſicut ſæcularibus ſuper tali negotiatione, ut notat Silueſt. ver. gabella, 3. §. 11. Vnde non eſt audiendus Nauarrus, cap. 26. num. 68. qui putat hanc excommunicationem tãtùm comprehendere imponẽtes, exigentes, accipiẽtes, &c. onera ſuper bonis beneficiorum, quia in bulla utrumque ponitur. In iure antiquo, ca. non minùs, extra de immunit. Eccleſ. excommunicati ſunt imponẽtes hæc onera perſonis Eccleſiaſticis, ſine licentia ſedis Apoſtolicæ, niſi propter utilitatem vel neceſsitatem communem, quando bona ſæcularium ad id non ſuppetunt. Quæ excõmunicatio non fuit reſeruata. Poſteà verò in Concil. Lateranenſi, ut habetur cap. aduerſus, extra, eodem titul. fuit ablata hæc exceptio ſub Innoc. IV. Poſteà Bonifacius VIII. in cap. clerici, de immunit. Eccl. in 6. reſeruauit ſibi excommunicationem, & extendit ad accipientes quocunq; modo etiam à donantibus; & uniuerſitatem talia facientem ſuppoſuit interdicto, & extendit excommunicationem ad ipſas perſonas

perſonas quouis modo, etiam ſpontè ſoluentes onera prædicta. Poſteà Benedict. Vndecim, in extraua. quod olim, de immunit. Eccleſ. reuocauit hoc ultimum Decretum, quoad hoc, ne habeat locum in accipientib. à ſpontè dantibus. Poſteà Clemẽs V. in Clem. quoniam, de immunit. eccleſ. reuocauit utrumq; decretum, & voluit obſernari illa Capita ex Concil. allegata, ſcilicet non minus, &, aduerſus. His omnibus ſucceſsit bulla excommunicans etiam ſpõte accipientes à ſponte dantibus; quod amplius eſt, innouat omnia decreta & concilia generalia, etiam Cano. ſuper his. Vnde decretum Bonifacij locum habere videtur, ac ſi eſſet in Cœna.

In tertia perticula, omnia prædicta in his tribus partibus huius nonæ excommunicationis extẽduntur ad per ſe & per alios, directè vel indirectè, aliquid prædictorum facientes, exequentes, procurantes, palàm vel occultè ſuffragium vel votum dantes; vbi valdè nota: hanc extenſionem cadere ſuper omnia à principio huius nonæ excõmunicationis dicta, ut notat Silueſt. verb. excommunicatio, 7. §. 70. 71. & 72. Tabien. verb excommunicatio 6. num. 12. & proptereà, ſub uno contextu copulatiuè legitur.

Digitized by Google

In quarta particula extēduntur omnes hæ excommunicationes ad omnia perſonarum genera, cuiuſcunq; conditionis, ſtatus, præeminentiæ, ut patet in litera.

In quinta particula innouantur canones antiqui ſuper hæc dicta, cum interdicto de quo diximus ſuprà, & cùm aliis pœnis in eis contentis. Sed nota non innouari decretum Bonifacij, quantum ad hoc quòd ipſi clerici ſoluentes ſunt excommunicati; ſed quantum ad ipſos imponentes, vel accipientes, vel exigentes, quia non innouātur Canonem niſi quantùm ad prædicta in hac excommunicatione, in qua non comprehenduntur ſoluentes, nec ſponte nec alio modo.

Dũ hęc legeremus, publicata eſt bulla Pij v. in qua multa ſunt addita & aliqua mutata.

Primò addita eſt in ſecundo loco poſt primam excommunicationem alia excommunicatio, contra apellantes ad futurum Concilium, ut ſequitur.

Excommunicatio decima.

CONtinet tria genera perſonarum, nēpè appellantes ad futurum Concilium, à mandatis ordinationibus, & ſententiis Papæ.

Secundò dantes conſilium ad hoc.

Ter-

Tertiò dantes auxiliũ ad hoc, vel fauorem, ut fiat appellatio; cuiuſcunque ſtatus perſonæ. Similiter ſiue ſint perſonæ; ſiue capitula, ſiue collegia, ſiue uniuerſitates. Circa hanc excommunicationem ſunt notanda tria.

Primò ponuntur duo verba, ſcilicet *excommunicamus & interdicimus.* Primum verbum refertur ad perſonas. Secundum ad collegia, Vniuerſitates & capitula appellantia, vel quæ dant auxilium; vel conſilium; quia hæc non poſſunt excommunicari, ut habetur cap. Romana, de ſent. excom. in 6. Ob id interdicuntur.

Secundò nota, hanc excommunicationem contra eadem tria genera perſonarum eſſe antiquam, latam à Pio II. & confirmatam à Iulio II. Cuius extrauag. meminit Caiet. verb. excommunicatio, cap. 25. licèt tunc non erat reſeruata, & modo hic reſeruatur occaſione quarundam monacharum in Hiſpania; quæ tempore præſenti appellarunt ad Concilium, conſilio *neſcio* cuius aduocati.

Tertiò nota ex eodem Caietano, non incurrere hanc excommunicationem, dantem conſilium vel auxilium, niſi de facto ſequatur appellatio, quia ſunt actiones acceſſo-

ceſſoriæ, & non inducunt pœnam, niſi ſequatur principalis.

Circa octauam excommunicationem, etiam eſt facta additio, quia extenditur ad mutilantes, percutientes, interficientes, incarcerantes, detinentes captiuantes, Cardinales non Epiſcopos, quod ante non erat ut ibi diximus, & ad Nuncios, & ad Legatos Apoſtolicos etiam non Epiſcopos, nec Cardinales.

Item comprehendit non tantùm mãdantes, ut priùs ſed etiam dantes conſilium vel auxilium, & addita eſt excommunicatio contra eiicientes Nuncios vel Legatos prædictos à terris ſuis. Hoc autem erat etiam illud ſub eadem Cenſura prohibitum in extrauag. ſuper gentes Ioan. Vigeſimi ſecundi licèt in hac extrauag. latior fuerit excommunicatio, quàm contra impedientes Nuncios, vel Legatos, quo minùs exequerentur ſuum officium. Plus autem eſt, impedire, quàm eiicere, ut patet. Prædicta verò iuris excommunicatio non eſt reſeruata, & additur in ea noua pœna; quia Regna integra, ciuitates & loca, ipſo facto ſunt interdicta, quandiu in eadem pertinacia durauerint.

Circa nonam excommunicationem,

P quã

Digitized by Google

qua excommunicantur in prima parte, prohibentes, ne recurſus fiat pro negotiis gerendis, vel gratiis impetrandis ad ſedem Apoſtolicam, additur etiam pro literis impetrandis; & excommunicantur de nouo, qui tales literas apud ſe, vel notarium, vel alias perſonas detinent, contra abuſum quorundam has literas detinentium, & accipientium à partibus, ac nolentium dare, ne eis utentur, & augentium moras, donec illi abſque literis recedant.

Sunt & alia mutata atque minuta addita, ſed non magni momenti: ut ex ipſa bulla apparebit. Illud etiam verbum, contra recedentes ab obedientia Roman. Pontificis, eſt mutatum, & poſitum in prima omnium excommun.

Habemus ergo iam decem eexcõmunicationes cum hac quam diximus additam eſſe in ſecundo loco in bulla Pij V.

Vndecima excommunicatio.

ADdita eſt nunc de nouo hæc excommunicatio ad maiorem expreſsioremq; declarationem Romani Pontificis, contra duodecim genera perſonarum, quę in aliquam ex quatuor actionibus ſe intromittunt. Hæ perſonæ ſunt: Magiſtratus, Senatores, Præſidentes, Auditores; Iudi-

Iudices quocunque nomine nuncupati, Cancellarij, Vicecancellarij, Notarij, Scribæ, Exequutores, Subexequutores. Omnes, quomodolibet ſe intrommittentes in quatuor actionibus, excommunicantur. Actiones ſunt quatuor; in cauſa criminali contra perſonas Eccleſiaſticas, capere, proceſſare, ſententiam ferre, vel exequi. Et reuocantur omnia priuilegia etiam à ſede Apoſtolica conceſſa Regibus, Ducibus, Principibus, Reſpublicis, Monarchis, Ciuitatibus, aliiſque Potentatibus, quouis nomine nominentur. Satis hæc ſunt clara. Vtinam Principes Chriſtiani, aperiant oculos ad videndum, & aures ad audiẽdum. Non enim iam excuſationem, vel ſubterfugium habere poſſunt.

Duodecima excommunicatio.

COmprehendit tredecim genera perſonarum, propter aliquam ex octo actionibus, ſiue per ſe, ſiue per alium fiant: nempè Cancellarios, Vicecancellarios, Conſiliarios ordinarios, vel extraordinarios, Præſidentes Cancellariorum, Parlamentorum, Conſiliorum, Prucuratores generales eorundem, & Imperatorum, Regum, &c. Iudices ordinarios & delegatos, Archiepiſcopos, Epiſcopos, Abbates,

Commendatarios, Vicarios, Officiales.

Primò, qui auocant cauſas beneficiales vel decimales vel ſpirituales, vel annexas ſpiritualibus, ab Auditoribus Commiſſariis Apoſtolicis, aliiſve Iudicibus eccleſiaſticis: licèt id fiat prætextu emptionum, gratiarum, & aliarum literarum Apoſtolicarum.

Secundò, qui auctoritate laicali impediunt exequutiones monitoriorum, citationum, inhibitionũ, ſequeſtrationũ, exequutorialium, & aleatũ literarũ Apoſtolicarum, tam gratiam, quàm iuſtitiam concernentium, à Papa, vel Camerario, vel à Præſidentibus Cameræ, Auditoribus, Commiſſariis, aliiſve Iudicibus Apoſtolicis, in eiſdem cauſis emanatarum.

Tertiò, Qui auctoritate laicali impediunt illarum curſum, & audientiam, perſonas, capitula, collegia, conuentus, cauſas ipſas exequi volentes.

Quartò, qui ſe in eiſdem cauſis, ut Iudices intromittunt.

Quintò, qui compellunt, vel, ordinant partes auctrices ad reuocandum, vel faciẽdum reuocare prædictas citationes, monitoria, &c.

Sextò, qui compellunt, vel ordinant

eaſdem

eaſdem partes ad faciendum abſolui eos, contra quos tales inhibitiones emanarunt, à pœnis & cenſuris in eis contentis.

Septimò, qui quomodolibet impediũt exequutionem literarum Apoſtolicarum vel exequutorialium.

Octauò, qui ad prædicta ſuum fauorem, conſilium, vel aſſenſum præſtant.

Remouentur autem duo prætextus.

Primus, violentiæ prohibendæ perſonis & ſubditis ſuis; qui meritò excluditur, quia debent recurrere ad ſedem Apoſtolicam pro remedio, & non faciunt.

Secundus, quia ſolent comparere per procuratorem vel fiſcalem, coram Iudice Eccleſiaſtico deputato ad exequutionem literarum, & dicere, ſe ſupplicare ad ſedem Apoſtolicam de prædicta exequutione, & cum hoc accipiũt literas, & nunquam ſupplicationem coram Papam exequuntur. Excluditur hic prætextus, niſi prædictam ſupplicationem legitimè proſequãtur. Qui prætextus ſecundus, de nouo eſt in hac bulla adiunctus.

Decimatertia excommunicatio.

EST contra nouem genera perſonarum ſex principalia, & tria ultima acceſſoria; ſcilicet, mutilantes, vulnerantes,

Digitized by Google

interficientes, capientes, detinentes, deprædantes Romipetas, id eſt, accedentes ad urbem, deuotionis, vel peregrinationis cauſa; & in ea morantes, vel ab ea recedentes, & qui illis auxilium, conſilium, vel fauorem dant. Caiet. ver. excommunicatio, cap. 13. benè notat. Intelligi etiam non exiſtente Romæ ſede Apoſtolica; quia eſt in fauorem viſitantium limina Apoſtolorum, & olim etiam erat contra talia facientes cō tra peregrinos in terram ſanctam, ut refert Tabien. verb. excommunicatio, 6. in fine.

Decimaquarta excommunicatio.

CONtinet quatuor partes. In prima excommunicantur quinque genera perſonarum, nempe occupantes, detinentes, hoſtiliter deſtruentes, inuadentes, occupare, detinere, deſtruere, inuadere præſumentes; & hoc per ſe, vel per alios directè, vel indirectè, quouis titulo, vel colore, in toto vel in parte almam Vrbem, Regnum Siciliæ, Inſulas Sardiniæ, & Corſicæ, Terras citra Pharum, Patrimonium B. Petri in Tuſcia, Ducatum Spoletanum, Comitatum Venuſinum, Sabiniēſem, Marchiæ Anchonitana, Maſsiæ, Tribariæ Romandiolæ, Campaniæ, & maritimas prouincias, illarumque terras, & loca, & ter-

ras

ras ſpecialis commiſsionis Arnulphorum, Ciuitateſque Bononiam, Cæſaream, Ariminum, Beneuentum, Peruſium, Auenionem, ciuitatem Caſtellæ, & Turderum, & alias ciuitates, terras, vel loca, vel iura ad ipſam Romanam Eccleſiam ſpectantia, & pertinentiæ, dictæ Romanæ Eccleſiæ, mediatè vel immediatè ſubiecta.

In ſecunda parte excommunicantur quatuor genera perſonarum; uſurpantes, perturbantes, retinentes, variis modis vexare præſumentes ſupremam iuriſdictionem in prædictis illis locis Pontificis & Romanæ Eccleſiæ competentem.

In tertia parte, duæ excommunicationes extenduntur ad adhærentes, fautores, defenſores illorum, & conſilium, auxilium, vel fauorem quomodolibet præſtantes.

In ultima parte excommunicantur illi qui, ſede vacante, & alio quouis tempore, abſtulerunt à ſacro palatio vaſa aurea, argentea, veſtimenta, ſuppellectilia cuiuſque generis, libros, ſcripturas, & alia bona, & dictorum detentores, ac quicunq; ad quorum manus bona ipſa, quouis titulo. & quauis cauſa ſcienter peruenerint, & illi in quorum manibus ad præſens exiſtunt.

Digitized by Google

In bulla præcedenti etiam excommunicantur rapientes bona de naufragiis, & à raptoribus accipiẽtes; ſed iam hoc eſt transpoſitum ad tertiam excõmunicationem.

Poſt has excommunicationes, Papa declarat, & proteſtatur tria.

Primò, abſolutionẽ ſolemnem die Iouis Cœnæ faciendam, vel aliàs etiam faciẽdam ſolemniter, aliquẽ ex prædictis omnibus excommunicatis non comprehendere neque eis ſuffragari, niſi priùs à prædictis, cum vero propoſito ſimilia non committendi, deſtiterint.

Secundò, idem proteſtatur contra eos, qui ſtatuta, Pragmaticas, &c. fecerunt contra libertatem Eccleſiæ, niſi prius illa reuocauerint, & de ſuis Archiuis, vel locis, capitularibus, & libris deleuerint, & de reuocatione Papam certiorem fecerint. Sed nota, quòd Papa in die Cœnæ, nec aliàs, abſoluit etiam iſta facientes: ſed dicit, quòd ſi fortè fuerit aliqua ſolemnis & generalis abſolutio facta, hæc non comprehendit, niſi cum dictis conditionibus.

Tertiò, reuocat priuilegia omnia per non obſtantia, ubi etiam reſeruat ſibi abſolutionum omnium prædictorum; niſi in lariculo mortis, cum præcepto, ut etiam tunc

Digitized by Google

tunc non fiat, niſi priùs facta ſatiſdatione vel præſtita cautione de ſtando mandatis Papæ, & reuocat omnia priuilegia, quibus abſolutio ab alio quàm à Papa ipſo extra dictum articulum poterat exhiberi, reuocatque inter alia, Concilia generalia. Ex quo habes Concilium Tridentinum, ſeſſ. 24. cap. 6. eſſe reuocatum, ubi facultas dabatur Epiſcopis, ut per ſe, vel per ſuos vicarios, abſoluerent ab omnibus caſibus Papæ reſeruatis, occultis etiam ab hæreſi, tamen per ſe tantùm non per alium, totum hic reuocatur.

Vltima Excommunicatio.

EST contra præſumentes abſoluere aliquem ex prædictis: & interdicuntur etiam ab officio lectionis, prędicationis, adminiſtrationis ſacramẽtorum & audiendi confeſsiones, & aliæ pœnæ infligẽdæ promittũtur; & ipſa abſolutio irritatur.

Vltima hęc excommunicatio eſt reſeruata ſicut aliæ. Olim enim in bulla Pauli I. in hac excommunicatione ponebatur noua reſeruatio. Excommunicabat enim abſoluentes, & addebat, ut iſti à nullo, niſi à Romano Pontifice poſſunt abſolui. Quæ verba modò non ſunt, ut refert Felin. in cap. Paſtoralis, de officio iudicis ordinarij, §.

 præte-

præterea, num. 9. Ratio dubij, quia ſicut ſuprà diximus, hæc bulla eſt ab homine, & ut habetur in dicto cap. excommunicatio ab homine, ab eodem fulminante, vel ſuperiore abſolui tantùm poteſt Nauarr. cap. 27. num. 74. dicit, non eſſe reſeruatam, quia generalis, nec eſt lata contra perſonam particularem, & determinatam. Talis autem excommunicatio aſsimulatur excommunicationi à iure, quæ ſi non eſt reſeruata expreſsè, cenſetur non reſeruata. Citat. Imol. ca. graue, de præbend. qui de tali excommunicatione generali, ita ſentit. Felinus tamen loco citato num. 4. citans Imolam in hanc ſententiam, dicit eſſe ſingularem opinionem; communem eſſe in contrarium, nempè tam generalem, quàm particularem excommunicationem ab homine ab eodem, vel ſuperiore eſſe abſoluendam. Quod videtur probabilius; quia eſt communis ſententia, & quia oppoſita non probatur. Item quia cap. nuper, de ſentent. excommunicationis, in ſola excommunicatione à iure dicitur, quòd ſi non ponitur reſeruatio expreſsè, cēſetur non reſeruata. Vnde præſens excommunicatio reſeruata eſt; imò puto eſſe in Cœna domini, quia eodem proceſſu bullæ continetur. Et quòd ſit

ſit reſeruata, tenet Silueſt. ver. excommunicatio, 7. §. 26. Caiet. etiam verb. excomunicatio, capit. 77. Tabiena verb. excommunicatio, ſext. in fine.

In reſidua parte bullæ tria alia continentur.

Primò; pręceptum Papæ, in virtute ſanctę obedientię, quo obligat ſub mortali ſingulos Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos, omnes curam animarum habentes, omnes confeſſores tam regulares quàm laicos, ut hanc bullam habeant, & ſtudeant attentè, & diligenter legere.

Secundò, præcipit Epiſcopis, ut faciant eam in ſuis diæceſibus publicari, ut ſaltem ſemel in anno in Eccleſiis Cathedralibus legi.

Tertiò, declarat hanc bullam habere vigorem, donec alia promulgetur, ſiue per eundem Pontificem, ſiue per ſucceſſorem. Vnde iuxta hoc, non ceſſat in ſede vacante. Atque hæc notanda ſunt circa hanc bullam.

FINIS.

Digitized by Google

INDEX CAPITVM, QVÆ TRACTATV DE SEPTEM PECCATIS cōtinentur mortalibus.

Cap. 1. *Quid ſit peccatum mortale.* pag. 1.
Cap. 2. *Quotuplex, & quomodo differat à veniali.* pag. 3.
Cap. 3. *Quid ſit ſuperbia.* pag. 4.
Cap. 4. *Quot ſpecies ſuperbiæ, & quale peccatum.* pag. 5.
Cap. 5. *De remedijs contra ſuperbiam.* pag. 6.
Cap. 6. *De vana gloria, & quid ſit.* pag. 7.
Cap. 7. *Quale peccatum ſit vana gloria.* pag. 8.
Cap. 8. *Quid & quale peccatum ſit iactantia.* pag. 9.
Cap. 9. *De hypocriſi, quid & quale ſit peccatum.* pag. 10.
Cap. 10. *De contentione, quid, & quale ſit peccatum.* pag. 11.
Cap. 11. *De diſcordia & pertinacia.* pag. 12.
Cap. 12. *De curioſitate, quid & quale peccatum ſit.* pag. 12.
Cap. 13. *De inuentione nouitatum.* pag. 15.
Cap. 14. *Quid inobedientia, & quibus eſt obediendum.* pag. 15.
Cap. 15. *In quibus eſt obediendum.* pag. 16.
Cap. 16. *De obedientia religioſorum reſpectu Prælatorum.* pag. 18.

Cap.

Digitized by Google

Cap.17.De obedientia reſpectu legum. pag.19.
Cap.18.Quando lex vim obligandi habeat.pag.22.
Cap.19.Quanta ſit legis obligatio.pag.23
Cap.20.De diuerſitate Doctorum erga legum obſeruantiam.pag.25.
Cap.21.De obedientia Clericorum ad Epiſcopum, & filiorum ad patres.pag.27.
Cap.22 De præſumptione pag.28.
Cap.23.De ambitione.pag.29.
Cap.24.De auaritia, quid ſit.pag.29.
Cap.25.Quale peccatum ſit auaritia, & prodigalitas.pag.30.
Cap.26.De filiabus Auaritiæ.pag.31.
Cap.27.De eleemoſina, quid ſit.pag.32.
Cap 28.Qui poßint facere eleemoſinam, & quomodo religioſi.pag.33.
Cap.29.Quando maritatæ poßint facere eleemoſinam.pag.33.
Cap.30. Quomodo filijfamilias & famuli poßint eleemoſinam facere.pag.34.
Cap.31.Quibus eſt facienda eleemoſina pag.35.
Cap.32.Ex quo facienda eſt eleemoſina.pag.36.
Cap 33.Quando ſit oblig tio faciendi eleemoſinam. pag.37.
Cap.34.De obligatione faciendi eleemoſinã. pag.38.
Cap.35.De diſcordia Doctorum circa præceptũ eleemoſinæ. pag.39.
Cap.36.De quodam dubio circa eleemoſ. pag.41.

Cap.37.

Cap.37.De aliijs duobus modis erga idem.pag.43.
Cap.38.De duobus dubijs circa præceptum eleemoſinæ. pag.44.
Cap.39.Quo ordine ſit eleemoſina facienda.pag.45.
Cap.40.Quanta debeat eſſe eleemoſina.pag.47.
Cap.41.De vtilitate eleemoſinæ.pag.49.
[redacted].De ſolicitudine, ſeu inquietudine mentis, & quid ſit.49.
Cap.43.Quomodo ſolicitudo ſit peccatum.Cap.50
Cap.44.De proditione.pag.51.
Cap.45.De quibuſdam dubijs circa proditionem. pag.52.
Cap.46.De fraude.54.
Cap.47.De fraude in emptione ratione iniuſti pretij pag.55.
Cap.48.De regulis fraudis, ratione iniuſti pretij.p.57
Cap.49.De fraude, ratione rei venditæ.pag.58.
Cap.50.De fraude, ratione modi vendendi. pag. 61.
Cap.51.De quibuſdam dubijs.pag.64.
Cap.52.De emptione cum pacto retrouēdendi.p.64.
Cap.53.De negotiatione.pag.65.
Cap.54.De mendacio.pag.66.
Cap.55.De luxuriæ filiabus.pag.68.
Cap.56.De ira, quid & quotuplex ſit.pag.70.
Cap.57.Quando ira ſit peccatum.pag.71.
Cap.58.De filiabus iræ. pag.72.
Cap.59.De gula, quid ſit, & quæ eius ſpecies.pag.73.
Cap.60.Quale peccatum ſit gula.pag.74.

Digitized by Google

Cap.61.De ebrietate, quale ſit peccatum. pag.75.
Cap.62.De filiabus gulæ.pag.76.
Cap.63.De inuidia, & quid ſit.pag.77.
Cap.64.Quale peccatū ſit triſtitia ex timore.pag.78
Cap.65.De æmulatione.pag.79.
Cap.66.De odio, inuidia, & triſtitia bona.pag.80.
Cap.67.De filiabus inuidiæ pag.80
Cap.68.De acedia, quid ſit.pag.81.
Cap.69.Quale peccatum ſit acedia.pag.83.
Cap.70.De filiabus acediæ. pag.83.

FINIS.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google